

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Соціальний менеджмент

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

23 – Соціальна робота

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

232 – Соціальне забезпечення

Форма навчання:

очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ»**

здобувача Загороднєва Анна Олегівна

(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: Щетініна Людмила Валеріївна

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: доктор економічних наук, професор Лопушняк Г.С.

(підпис)

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА
ГЕТЬМАНА»**

**Факультет управління персоналом, соціології та
психології
Кафедра соціоекономіки та управління персоналом**

**ОСВІТНЬО ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ**

**Соціальний менеджмент
073 – Соціальне забезпечення
07 – Соціальна робота**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

(підпис)

(ініціали, прізвище)

_____ 20__р

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(підпис)

(ініціали, прізвище)

_____ 20__р

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Загороднєвій Анні Олегівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

форми навчання _____ **очної (денної)**

_____ очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи **на тему**

Державне управління в сфері соціального захисту населення

Тему затверджено наказом ректора Університету від 21.03.2024 р. № 577-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах:

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1. Теоретико-методичні засади державного управління у сфері соціального захисту населення

Розділ 2. Аналіз стану державного управління у сфері соціального захисту населення України
(назва розділу)

Розділ 3. Напрями удосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення України

Об'єкт дослідження: процеси державного управління у сфері соціального захисту населення України

Предмет дослідження: теоретичні, методичні та практичні засади державного управління у сфері соціального захисту населення України.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи: опрацювання теоретичних засад та практичних аспектів соціального захисту населення; аналіз стану державного управління у сфері соціального захисту населення України, а також розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У Розділі 1: визначити сутність, значення та форми соціального захисту населення, охарактеризувати джерела фінансування соціального захисту населення; охарактеризувати методичні засади оцінювання ефективності державного управління у сфері соціального захисту населення.

У Розділі 2: оцінити стан державного управління у сфері соціального захисту населення України; проаналізувати стан соціального захисту військовослужбовців та молоді в Україні.

У Розділі 3: розробити систему заходів удосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення України; запропонувати заходи розвитку соціального захисту військовослужбовців та молоді в Україні

**Завдання підготував
науковий керівник:**

«01» квітня 2024 р.

**Завдання одержав
здобувач:**

«01» квітня 2024 р.

Л.В. Щетініна

А.О. Загороднєва

РЕФЕРАТ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Робота складається з 3 розділів, кожний з яких має по 3 підпункти. Перший розділ висвітлює теоретичні аспекти теми, другий розділ є аналітичним, третій - рекомендаційним. Обсяг дипломної роботи – 136 аркушів, включаючи список використаних джерел. У кваліфікаційній роботі є 8 таблиць та 11 рисунків. Під час написання використано 119 джерел.

Мета дослідження – визначити теоретичні та методичні засади, а також розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення для забезпечення ефективного функціонування системи соціального захисту в Україні.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність, значення та форми соціального захисту населення;
2. Визначити основні джерела фінансування соціального захисту населення;
3. Проаналізувати методичні засади оцінювання ефективності соціального захисту населення;
4. Провести аналіз ефективності державного управління у сфері соціального захисту населення;
5. Оцінити стан соціального захисту військовослужбовців та молоді;
6. Виявити основні проблеми та недоліки у державному управлінні соціальним захистом населення;
7. Запропонувати напрями удосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення.

Об'єкт дослідження – процеси державного управління у сфері соціального захисту населення України.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади, механізми та інструменти державного управління, які забезпечують ефективне функціонування системи соціального захисту населення, зокрема соціальний захист військовослужбовців та молоді.

Методи дослідження: теоретичний аналіз – для вивчення наукових праць, нормативно-правових документів та методичних матеріалів з метою визначення теоретичних основ державного управління у сфері соціального захисту населення; порівняльний аналіз – для порівняння різних моделей та практик соціального захисту в різних країнах, а також для аналізу ефективності соціального захисту в Україні; статистичний аналіз – для збору та обробки статистичних даних щодо соціального захисту населення, включаючи військовослужбовців та молодь; системний підхід – для комплексного аналізу системи державного управління у сфері соціального захисту населення, виявлення взаємозв'язків та залежностей між її елементами.

Роботу завершено та захищено у 2024 році.

Ключові слова: соціальний захист, соціальні гарантії, військовослужбовці, молодь

ВІДГУК

про кваліфікаційну магістерську роботу здобувача
факультету управління персоналом, соціології та психології
освітньо-професійної програми «Соціальний менеджмент»

Загороднєвої Анни Олегівни

на тему «Державне управління в сфері соціального захисту населення»

1. Актуальність теми. В умовах війни соціальний захист населення набуває особливої актуальності, оскільки розширюється перелік категорій осіб, які його потребують та актуальних типів соціальних послуг. Водночас, все це відбувається за дефіциту фінансових ресурсів. Тому актуальними є підходи до досягнення соціально-економічної доцільності заходів соціального захисту населення, зокрема молоді та військовослужбовців.

2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи. Здобувачка використала актуальну інформацію про програми соціального захисту населення, розглянула їх економічні аспекти та масштаби охоплення, виявила загальні проблеми реалізації цих програм.

3. Наявність самостійних розробок автора. Автором запропоновано напрями вдосконалення головних законодавчих актів з соціального захисту населення, обґрунтовано необхідність перегляду існуючої системи соціального захисту військовослужбовців та молоді.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. Запропонована здобувачем рекомендації можуть бути використані для удосконалення інституційних засад соціального захисту населення в Україні, зокрема соціального захисту таких категорій, як: молодь та військовослужбовці. Подано диференційовано заходи соціального захисту окремих категорій.

5. Наявність недоліків. У КМР не вистачає прогностичних оцінок реалізації запропонованих автором заходів розвитку соціального захисту в країні; зустрічається недотримання вимог оформлення; запропоновані заходи не

завжди відповідають виявленим в соціальному захисті проблемам; відсутні результати авторського соціологічного дослідження щодо стану соціального захисту, наприклад, молоді; є потенціал збільшення наукових публікацій представників наукової школи кафедри.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: КМР може бути допущена до захисту з оцінкою тексту роботи та організаційного рівня її виконання «48» балів.

Науковий керівник:

Щетініна Л.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри соціоекономіки
та управління персоналом

«___» _____ 2024 р.

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти
Загородисвої Анни Олегівни
на тему «Державне управління у сфері соціального захисту
населення»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення: досягнення соціальної злагоди та стабільного миру неможливо без узгодження інтересів держави і громадян, одночасного врахування національних інтересів і прав людини, розробки стратегічних соціально-економічних програм, спрямованих на людський розвиток

Якість проведеного дослідження: проведене комплексне дослідження, яке охоплює аналіз статистичних даних, нормативно-правових актів та результатів опитування.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи: виконано огляд актуальних програм соціального захисту населення, які диференційовано за категоріями населення.

Зауваження: немає

Практична значимість висновків і рекомендацій: пропозиції та рекомендації схвалено організацією та будуть залучені до використання.

Місце роботи та посада рецензента:

«Управління соціальної та ветеранської політики», начальник управління
Коваленко Тетяна Миколаївна

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Теоретико-методичні засади державного управління у соціальному захисті населення.....	10
1.1 Сутність, значення та форми соціального захисту населення.....	10
1.2 Джерела фінансування соціального захисту населення.....	22
1.3 Методичні засади оцінювання ефективності соціального захисту населення	32
2. Аналіз державного управління у соціальному захисті населення.....	40
2.1 Оцінювання ефективності соціального захисту населення.....	40
2.2 Аналіз стану соціального захисту військовослужбовців.....	71
2.3 Аналіз стану соціального захисту молоді.....	82
3. Напрями розвитку державного управління у соціальному захисті населення	94
3.1 Система заходів удосконалення державного управління у соціальному захисті населення.....	94
3.2 Розвиток соціального захисту військовослужбовців.....	102
3.3 Розвиток соціального захисту молоді.....	110
Висновки.....	118
Список використаних джерел.....	121

ВСТУП

Актуальність теми. Державне управління у сфері соціального захисту населення є ключовим компонентом забезпечення соціальної стабільності та добробуту громадян. У сучасних умовах економічної нестабільності, зростання соціальних ризиків та демографічних викликів, ефективна система соціального захисту стає особливо важливою. Особливу актуальність тема набуває в контексті підтримки вразливих груп населення, таких як військовослужбовці та молодь, які потребують спеціальних заходів підтримки. Вивчення теоретичних і методичних засад державного управління у цій сфері дозволить розробити ефективні механізми і стратегії для покращення життя населення.

У дослідженнях останніх років проблематика державного управління у сфері соціального захисту населення привертає значну увагу науковців. Серед основних авторів, чії роботи є ключовими для розуміння цієї теми, можна виділити кілька дослідників. Д. Ковалевич у своїх працях акцентує увагу на формуванні концептуальних засад державного управління у сфері соціального захисту. Він розглядає соціальний захист як систему взаємозв'язаних елементів, що включають правові, економічні та організаційні аспекти [1]. І. Белова і Н. Семенишина досліджують фінансові аспекти соціального захисту. Вони аналізують джерела фінансування соціальних програм та їх вплив на економічний розвиток держави. Їх роботи підкреслюють важливість збалансованого підходу до формування бюджетів соціального захисту та оптимізації витрат на соціальні потреби [2]. І. Сьомкіна та Н. Шабаєва у роботі досліджують еволюцію системи соціального захисту в Україні. Авторки визначають соціальний захист як сукупність соціально-економічних заходів, що проводяться державою та суспільством для забезпечення належних умов життя, задоволення потреб і підтримання життєзабезпечення різних соціальних груп [3]. М. Тимофієва особливу увагу приділяє аналізу українського досвіду у сфері соціального захисту, висвітлюючи проблеми та виклики, з якими стикається країна. Вона акцентує на необхідності реформування системи соціального захисту з метою підвищення її ефективності та доступності для всіх

громадян. За М. Тимофієвою, сутність соціального захисту полягає у створенні умов для забезпечення гідного рівня життя громадян, підтримці вразливих верств населення та забезпеченні соціальної справедливості через систематичне надання матеріальної допомоги та соціальних послуг [4].

А.М. Колот [11] акцентує увагу на важливості економічної складової державного управління у сферах соціального захисту. Науковець розглядає розвиток у соціально-трудових, моральних, фінансових, екологічних та стратегічних аспектах, що дозволяє комплексно підходити до вирішення питань соціального забезпечення. У дослідженнях зазначається, що людина праці не стала впевненіше почувати себе на ринку праці, вона часто-густо ще більше і швидше втомлюється; щоденно стикається з фізичними, психологічними, техногенними небезпеками. Постає багато проблем, що пов'язані зі здатністю адаптуватися до великомасштабних, різновекторних змін, які стають нормою сьогодення.

Аналізуючи праці зазначених авторів, можна виділити кілька не вирішених раніше аспектів загальної проблеми, яким присвячується ця кваліфікаційна робота. По-перше, недостатньо дослідженою залишається специфіка соціального захисту окремих вразливих груп населення, зокрема військовослужбовців та молоді. По-друге, потребують подальшого розроблення методичні підходи до оцінки ефективності соціальних програм в умовах швидкозмінних соціально-економічних умов. По-третє, актуальною є проблема інтеграції сучасних інформаційних технологій у процеси державного управління соціальним захистом для підвищення їх прозорості та доступності. Таким чином, кваліфікаційна робота спрямована на вирішення зазначених питань, враховуючи сучасні тенденції та потреби у сфері соціального захисту населення. Результати дослідження сприятимуть удосконаленню теоретичних і методичних засад державного управління соціальним захистом, а також розробці практичних рекомендацій для підвищення ефективності соціальних програм в Україні.

Мета дослідження – визначити теоретичні та методичні засади, а також розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення державного управління

у сфері соціального захисту населення для забезпечення ефективного функціонування системи соціального захисту в Україні.

Завдання дослідження:

8. Розкрити сутність, значення та форми соціального захисту населення;
9. Визначити основні джерела фінансування соціального захисту населення;
10. Проаналізувати методичні засади оцінювання ефективності соціального захисту населення;
11. Провести аналіз ефективності державного управління у сфері соціального захисту населення;
12. Оцінити стан соціального захисту військовослужбовців та молоді;
13. Виявити основні проблеми та недоліки у державному управлінні соціальним захистом населення;
14. Запропонувати напрями удосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення.

Об'єкт дослідження – процеси державного управління у сфері соціального захисту населення України.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади, механізми та інструменти державного управління, які забезпечують ефективне функціонування системи соціального захисту населення, зокрема соціальний захист військовослужбовців та молоді.

Методи дослідження.

1. Теоретичний аналіз – для вивчення наукових праць, нормативно-правових документів та методичних матеріалів з метою визначення теоретичних основ державного управління у сфері соціального захисту населення.
2. Порівняльний аналіз – для порівняння різних моделей та практик соціального захисту в різних країнах, а також для аналізу ефективності соціального захисту в Україні.
3. Статистичний аналіз – для збору та обробки статистичних даних щодо соціального захисту населення, включаючи військовослужбовців та молодь.

4. Системний підхід – для комплексного аналізу системи державного управління у сфері соціального захисту населення, виявлення взаємозв'язків та залежностей між її елементами.

Наукова новизна дослідження полягає у вдосконаленні теоретичних підходів до розуміння сутності та значення соціального захисту населення в контексті державного управління. В дослідженні вперше розроблено нові методичні підходи до оцінювання ефективності соціального захисту населення, що враховують сучасні соціально-економічні умови. Значущість отриманих результатів також полягає у визначенні специфіки соціального захисту окремих груп населення, таких як військовослужбовці та молодь, та у пропонуванні практичних рекомендацій щодо удосконалення державного управління в цій сфері.

Теоретична значущість дослідження проявляється у систематизації та узагальненні знань про форми, методи та принципи соціального захисту населення. Розроблені теоретичні положення сприяють поглибленню розуміння ролі державного управління у забезпеченні соціальної безпеки та стабільності в суспільстві. Ці положення можуть бути використані як основа для подальших наукових досліджень та розробки нових концепцій соціального захисту.

Методична значущість роботи полягає у створенні нових методик оцінювання ефективності системи соціального захисту, що враховують як кількісні, так і якісні показники. Запропоновані методичні підходи можуть бути використані для регулярного моніторингу та аналізу діяльності органів державного управління у сфері соціального захисту, що дозволить оперативно виявляти проблеми та недоліки і розробляти відповідні коригуючі заходи.

Практична значущість результатів дослідження відображається у розробці конкретних рекомендацій щодо вдосконалення системи державного управління соціальним захистом. Запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення ефективності соціальних програм та покращення якості надання соціальних послуг населенню. Особлива увага приділяється розвитку соціального захисту військовослужбовців та молоді, що є важливим для забезпечення соціальної стабільності та підтримки вразливих груп населення.

Характер виконання кваліфікаційної роботи наукова апробація отриманих результатів.

Інформаційна база дослідження складається з джерел, що забезпечують комплексне і всебічне вивчення проблематики державного управління у сфері соціального захисту населення. Основними джерелами інформації є:

Праці вітчизняних науковців і практиків:

Наукові публікації, статті та монографії, нормативно-правові акти, закони постанови та інші офіційні документи. Серед українських дослідників слід згадати роботи таких авторів: Ковалевич Д. А., Анпілогова, Б. Ю., Сьомкіна І. С., Мелконян А. Г., Гнатенко К. В., Латишева О. В., Євтушенко М. О., Пронін С. В., Будовій М. Ю., Іванісов О. В.. Серед зарубіжних вчених, які зробили важливий внесок у розвиток цієї теми та її дослідження, можна назвати Donnison D., Chapman V., Meacher M., Sears A., Urwin K., Koch M., Stubbs P., Lendvai-Bainton N та ін.

Закони та нормативно-правові акти України:

- Конституція України (Стаття 46). Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР/;
- «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Закон України від 05.10.2000 № 2017-III;
- «Про соціальний захист населення і внутрішнього ринку України». Постанова Верховної Ради України від 27.12.1991 № 2024-XII;
- «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII;
- «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII;
- «Про основні засади молодіжної політики». Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX;
- «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV;
- «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР.

Статистичні дані офіційних сайтів:

- Державна служба статистики України – офіційні статистичні дані щодо соціально-економічного стану населення, рівня безробіття, демографічних показників тощо.
- Міністерство соціальної політики України – звіти про діяльність, програмні документи, законодавчі акти, що регулюють сферу соціального захисту.
- Пенсійний фонд України – дані про пенсійне забезпечення, фінансові показники та аналіз діяльності фонду.

Звіти рейтингових агентств:

- Міжнародні рейтингові агентства (Moody's, Standard & Poor's, Fitch) – звіти про фінансову стійкість та рейтинги України, які включають аналіз соціальних програм та їх впливу на економічну ситуацію.

Фінансові звіти:

- Звіти Міністерства фінансів України – аналіз державного бюджету, звіти про виконання бюджету, фінансування соціальних програм.
- Звіти міжнародних організацій (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк) – аналітичні матеріали щодо соціально-економічного розвитку України та рекомендації щодо покращення системи соціального захисту.

Електронні ресурси та бази даних:

- Офіційні сайти міжнародних організацій (ООН, ЮНІСЕФ, Міжнародна організація праці) – публікації, звіти та аналітичні матеріали з питань соціального захисту та соціальної політики.

Структура кваліфікаційної роботи магістра. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 119 найменувань. Основний зміст кваліфікаційної роботи складає 134 сторінок.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Сутність, значення та форми соціального захисту населення

Соціальний захист виступає як комплекс державних заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки та підтримання належного рівня життя населення. Ця система охоплює різноманітні програми та ініціативи, метою яких є гарантування стабільності та добробуту всіх членів суспільства, особливо найбільш вразливих груп. Згідно з частиною першою статті 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист у випадках:

- повної, часткової або тимчасової втрати працездатності;
- втрати годувальника;
- безробіття, що виникло з незалежних від них обставин;
- старості;
- інших випадків, передбачених законодавством.

Важливість соціального захисту в сучасному суспільстві обумовлена його роллю у забезпеченні соціальної справедливості та рівних можливостей для всіх громадян. Він не лише підтримує індивідів у складних життєвих ситуаціях, але й сприяє загальній соціальній стабільності та економічному розвитку країни. Крім того, ефективна система соціального захисту є ознакою зрілості держави та її відповідності міжнародним стандартам у сфері прав людини.

Основні засади соціального захисту базуються на принципах соціальної справедливості, рівності можливостей та солідарності, які є ключовими елементами будь-якого демократичного суспільства. Соціальна справедливість означає забезпечення рівного доступу до ресурсів і можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального становища чи інших факторів. Рівність можливостей полягає в тому, що кожна людина має право на однакові шанси для самореалізації та розвитку свого потенціалу. Солідарність, у свою чергу,

підкреслює важливість взаємної підтримки та допомоги між членами суспільства [4].

І. С. Сьомкіна та Н. С. Шабасєва акцентують увагу на тому, що соціальний захист є ключовим аспектом соціальної політики, який створює умови для всебічної самореалізації індивідуума та його захисту від соціальних ризиків [3]. Вони визначають соціальний захист як комплекс соціально-економічних заходів, що здійснюються державою та суспільством з метою забезпечення оптимальних умов життя, задоволення потреб і підтримки життєдіяльності різних соціальних груп населення. Основними формами соціального захисту в Україні є загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке фінансується за рахунок внесків роботодавців і працівників до відповідних фондів соціального страхування, а також система соціальної підтримки, що фінансується з державного бюджету. Система соціальної підтримки включає допомоги, пільги, субсидії та соціальні послуги, спрямовані на забезпечення соціальної підтримки для вразливих груп населення. Автори також досліджують історичний розвиток соціальної політики в Україні, починаючи з перших законодавчих актів і до сучасної системи соціального захисту. Вони описують етапи трансформації в цій сфері, зокрема перехід від патерналістичної ролі держави до принципу соціальної відповідальності. Я погоджуюсь з підходом І. С. Сьомкіна та Н. С. Шабасєва до розгляду соціального захисту як механізму підтримки самореалізації, але вважаю, що варто більше акцентувати увагу на адаптивності цих заходів до сучасних економічних викликів, таких як нестабільність ринку праці та цифрова трансформація, які впливають на соціальну безпеку населення.

В. Москаленко розглядає соціальний захист як сукупність заходів та інституцій, що мають на меті забезпечення мінімального рівня життя для громадян, покращення їхньої якості життя та задоволення основних соціальних потреб [6]. В. Москаленко акцентує увагу на тому, що соціальний захист є невід'ємною складовою політики держави, яка відповідає за добробут, розвиток та безпеку своїх громадян. В умовах сучасних соціально-економічних викликів соціальний захист стає ключовим механізмом збереження стабільності та гармонії в суспільстві, що

трансформується. Автор надає особливу увагу визначенню ролі та місця соціального захисту в політиці соціальної держави, підкреслюючи, що це інструмент впливу держави на життя людей та підтримки урядового курсу.

В. Москаленко зазначає, що в українській науці політологічним вимірам соціального захисту приділяється недостатньо уваги, здебільшого цей феномен розглядається як економічна або юридична категорія. Соціальний захист, на думку автора, не тільки забезпечує життєвий рівень населення, але й виступає інструментом стабілізації суспільства в умовах трансформаційних процесів. Автор детально аналізує відмінності між поняттями «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», підкреслюючи, що перше є ширшим і включає не лише економічні та правові гарантії, але й інші соціальні права, такі як право на житло, охорону здоров'я та освіти. Соціальний захист вважається одним з основних напрямів діяльності соціальної держави, адже його головною метою є забезпечення мінімально необхідного рівня життя громадян та підтримка соціальної стабільності. В. Москаленко підкреслює політичне значення системи соціального захисту, яка допомагає зберегти стабільність у суспільстві, уникнути соціальних потрясінь та заворушень, а також підтримувати загальний добробут населення. Соціальний захист розглядається як ключовий елемент соціальної держави, що забезпечує взаємозв'язок між державою та індивідуумом, перетворюючи гасла на реальність.

В. Москаленко акцентує увагу на політичному значенні соціального захисту, вважаючи його інструментом стабілізації суспільства. З цим твердженням я цілком погоджуюсь, оскільки стабільна система соціального захисту може значно зменшити соціальну напругу. Однак, на мою думку, В. Москаленко недостатньо розглядає роль соціального захисту в умовах глобалізації та нових економічних викликів, що потребує більш глибокого аналізу та розширення на рівні політик адаптації.

Б. Анпілогова розглядає соціальний захист розглядається як багатогранне соціально-правове явище, що включає мережу суб'єктів, які забезпечують цей захист на різних рівнях: національному, місцевому та організаційному [7]. Авторка

підкреслює, що соціальний захист охоплює як діяльність цих суб'єктів, так і результати їхніх дій, спрямованих на створення умов соціальної безпеки. Ці умови передбачають попередження, усунення або мінімізацію соціальних ризиків. Б. Анпілогова зазначає, що соціальний захист в Україні характеризується особливим механізмом реалізації публічної політики у соціальній сфері та є соціально-правовим інститутом, який формується через юридичний механізм. Цей механізм пов'язаний із соціальними ризиками, які він має попереджати, усувати або мінімізувати. Я погоджуюсь з Б. Анпілоговою у питанні важливості юридичних аспектів, проте вважаю, що надмірна зосередженість лише на правовому полі може обмежувати ефективність соціального захисту, особливо у випадках, коли потрібні оперативні зміни у відповідь на економічні та соціальні кризи.

І. Белова та Н. Семенишина визначають соціальний захист як систему економічних, правових, організаційних та інших заходів, спрямованих на забезпечення соціальних прав і гарантій для громадян [2]. Вони виділяють ключові функції соціального захисту, зокрема підтримку належного рівня життя, запобігання бідності, захист у випадках втрати доходу, а також надання різних соціальних послуг. Автори наголошують, що соціальний захист має тісний зв'язок із соціальною політикою держави, яка регулює соціальні взаємовідносини в суспільстві, проводить розподіл і перерозподіл доходів, встановлює соціальні гарантії, створює систему соціального забезпечення та розвиває елементи соціальної інфраструктури. Автори розглядають теоретичні підходи до інтерпретації поняття «соціальний захист», підкреслюються внутрішні та міжгалузеві дискусійні питання, а також аналізуються підходи різних науковців до визначення цього поняття.

Автори також досліджують роль соціального захисту та соціального забезпечення у забезпеченні добробуту населення. Вони аналізують сучасний стан і тенденції розвитку системи соціального захисту в Україні, визначають напрями покращення її функціонування в умовах трансформаційних змін у суспільстві. На думку авторів, соціальний захист охоплює як пасивні, так і активні заходи підтримки доходів. Пасивні заходи включають адресну соціальну допомогу, яка

надається тим, хто її потребує. Активні заходи охоплюють соціальне страхування, лікування та профілактику захворювань, сприяння освіті та підвищенню кваліфікації. Соціальний захист виконує превентивну функцію, забезпечуючи захист особи та її родини від втрат доходу через безробіття, старість, хворобу або смерть, а також покращує добробут шляхом надання соціальних послуг та економічної допомоги.

Я підтримую позицію І. Белової та Н. Семенишиної щодо важливості інтеграції різних аспектів соціального захисту, таких як економічний, правовий та організаційний. Проте, на мою думку, їхній підхід міг би бути покращений шляхом більш детального аналізу впливу соціального захисту на конкретні вразливі групи населення та механізмів адресності соціальної допомоги.

М. Бондар трактує соціальний захист як систему державних заходів, спрямованих на надання матеріальної підтримки з метою компенсації негативних наслідків соціальних ризиків для осіб, які не мають достатніх засобів для проживання [8]. Автор підкреслює, що соціальний захист охоплює соціальне страхування, соціальну допомогу та інші механізми, спрямовані на забезпечення соціальної безпеки громадян. М. Бондар також вивчає міжнародний досвід у сфері державної політики соціального захисту, аналізуючи основні моделі систем соціального захисту, такі як континентальна, англосаксонська, скандинавська та південно-європейська моделі. Він наголошує на необхідності вдосконалення нормативно-правової бази соціального захисту в Україні, підвищення прозорості державної політики та забезпечення соціальної безпеки шляхом розширення доступу населення до соціальних послуг.

М. Бондар акцентує увагу на світових моделях соціального захисту та необхідності реформування української системи на основі міжнародного досвіду. Я погоджуюсь з важливістю вивчення зарубіжних моделей, проте вважаю, що сліпе копіювання іноземних практик може бути неефективним без врахування національних особливостей та менталітету населення. Потрібен більш глибокий аналіз того, як ці моделі можуть бути адаптовані до українських реалій.

Основна мета соціального захисту полягає у зменшенні соціальної нерівності та забезпеченні базових потреб населення. Це досягається через різні форми підтримки, які допомагають людям долати труднощі та підтримувати гідний рівень життя. Соціальний захист охоплює такі види допомоги, як грошові виплати, субсидії, пільги, соціальні послуги та програми сприяння зайнятості. Однією з найбільш поширених форм є грошові виплати, що включають допомогу для безробітних, виплати по інвалідності, пенсії для осіб похилого віку, а також виплати на дітей і малозабезпечені сім'ї. Ці виплати спрямовані на забезпечення мінімального рівня доходу, необхідного для задоволення основних життєвих потреб [9].

Субсидії є важливою складовою соціального захисту, які надаються для покриття частини витрат на житлово-комунальні послуги, медичне обслуговування або освіту. Вони допомагають знизити фінансове навантаження на сім'ї та окремих осіб, забезпечуючи доступ до необхідних послуг і ресурсів. Пільги, у свою чергу, передбачають знижки або звільнення від оплати за певні послуги або товари для окремих категорій громадян, таких як ветерани, люди з інвалідністю, багатодітні родини та інші. Це дозволяє знизити витрати на основні потреби і таким чином підвищити рівень життя цих груп населення. Соціальні послуги є важливою складовою системи соціального захисту, охоплюючи широкий спектр підтримки, спрямованої на розвиток і допомогу особистості. Серед них — медична допомога, соціальна реабілітація, психологічна підтримка, послуги для літніх людей і дітей, а також освітні програми. Ці послуги сприяють подоланню різних життєвих труднощів, підтримують фізичне та психічне здоров'я людей, сприяють соціальній інтеграції та покращенню якості життя [10].

Програми зайнятості також є невід'ємною частиною соціального захисту, оскільки вони спрямовані на підвищення рівня зайнятості та зниження безробіття. До таких програм належать професійна підготовка та перепідготовка, підтримка підприємництва, сприяння самозайнятості, а також створення нових робочих місць. Вони допомагають людям здобувати необхідні навички й знання для успішної інтеграції на ринку праці, підвищують їхню конкурентоспроможність та

забезпечують фінансову стабільність. Важливою складовою соціального захисту є також система соціального страхування. Це система, яка забезпечує фінансову підтримку у разі втрати роботи, хвороби, інвалідності або настання пенсійного віку. Соціальне страхування передбачає обов'язкові внески від працівників та роботодавців, що накопичуються в спеціальних фондах і використовуються для виплат у разі настання страхових випадків. Це дозволяє забезпечити фінансову стабільність та підтримку вразливих груп населення у випадку непередбачуваних життєвих ситуацій.

Л. Осіпова підкреслює, що соціальний захист є комплексною системою заходів, спрямованих на підтримку соціально-економічного становища громадян, особливо в умовах глобалізації [12]. Вона зазначає, що соціальний захист охоплює соціальне страхування, допомогу та інші види підтримки, метою яких є зменшення впливу соціальних ризиків, таких як хвороба, втрата працездатності, старіння та безробіття. Важливість інтеграції цих заходів в єдину систему полягає в забезпеченні стійкого розвитку та підвищенні якості життя населення.

У контексті глобалізаційних процесів, на думку Л. Осіпової, соціальний захист повинен включати механізми, що сприяють адаптації до нових соціально-економічних викликів. Це вимагає реформування національної системи соціального забезпечення, підвищення її ефективності, поліпшення доступності соціальних послуг та впровадження інноваційних підходів до фінансування соціальних програм. Вона акцентує увагу на значущості інтеграції соціального захисту в умовах глобалізації та необхідності адаптації до постійних змін. Додатково, актуальність цих питань зростає у зв'язку зі швидкими технологічними змінами та економічною нестабільністю, що вимагає від держави гнучких і ефективних механізмів соціального захисту для забезпечення соціальної справедливості та рівних можливостей для всіх громадян. Я погоджуюсь з авторкою щодо важливості гнучкості системи соціального захисту, але також вважаю, що варто детальніше розглянути питання фінансової стійкості таких систем в умовах зростаючого боргового навантаження та економічних криз.

Д. Ковалевич досліджує сутність, значення та форми соціального захисту населення, акцентуючи увагу на важливості фінансової підтримки цієї системи, яка здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також фондів соціального страхування [1]. Автор підкреслює, що для вдосконалення системи соціального захисту необхідно створювати економічні та соціальні інститути, які сприятимуть розвитку ринкових відносин, покращенню якості соціальних послуг і впровадженню стандартів їх надання. Д. Ковалевич також наголошує на необхідності розробки механізмів контролю та оцінки якості соціальних послуг, що сприятиме ефективному використанню фінансових ресурсів і підвищенню рівня життя населення. Д. Ковалевич зосереджується на фінансовому забезпеченні системи соціального захисту через державні та місцеві бюджети. Я підтримую його позицію щодо важливості фінансового аспекту, однак, на мою думку, вкрай важливо розширити джерела фінансування через залучення приватного сектору та інноваційних фінансових інструментів, що дозволить підвищити стійкість системи до зовнішніх шоків.

Соціальний захист відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та розвитку суспільства, маючи значний вплив на різні аспекти життя громадян. Його значення полягає у сприянні соціальній справедливості, економічній стабільності, захисту прав людини та соціальній інтеграції [6]. Одним із ключових аспектів соціального захисту є забезпечення соціальної справедливості. Соціальний захист сприяє зменшенню соціальної нерівності та забезпечує більш рівномірний розподіл доходів та ресурсів серед населення. Це досягається через різноманітні програми та заходи, спрямовані на підтримку найбільш вразливих категорій громадян, таких як малозабезпечені сім'ї, пенсіонери, люди з інвалідністю, діти-сироти та безробітні. Завдяки таким заходам, ці групи населення отримують доступ до основних благ, таких як харчування, житло, медична допомога та освіта. Це дозволяє підвищити їхній рівень життя та забезпечити гідні умови для існування, що є важливою умовою для побудови справедливого та рівноправного суспільства [4].

Економічна стабільність також є одним з ключових аспектів значення соціального захисту. Соціальний захист сприяє підтримці споживчого попиту, що є важливим чинником економічного зростання. Коли громадяни отримують фінансову підтримку у вигляді соціальних виплат, субсидій чи пільг, вони мають змогу задовольняти свої базові потреби та витратити гроші на товари та послуги. Це, у свою чергу, стимулює економіку та сприяє створенню нових робочих місць. Крім того, соціальний захист забезпечує фінансову стабільність родин у разі втрати доходу через безробіття, хворобу або інші непередбачувані обставини. Це дозволяє уникнути різких падінь у рівні життя та зберігати фінансову стабільність, що є важливим чинником для соціальної та економічної стійкості [13].

Соціальний захист відіграє фундаментальну роль у забезпеченні прав людини, надаючи доступ до основних соціальних благ, таких як освіта, охорона здоров'я та житло, які є невід'ємними правами кожної особи. Завдяки цій системі гарантується, що всі громадяни, незалежно від їхнього соціального статусу чи матеріальних можливостей, можуть отримати необхідні послуги та підтримку. Це сприяє реалізації прав людини та забезпеченню рівних можливостей для всіх членів суспільства. Таким чином, соціальний захист виступає важливим механізмом для впровадження основних принципів прав людини та досягнення соціальної справедливості [10]. Ефективна система соціального захисту сприяє соціальній стабільності та згуртованості, зменшуючи соціальну нерівність і запобігаючи маргіналізації вразливих груп населення. У глобальному контексті соціальний захист визнаний одним із ключових факторів сталого розвитку та добробуту суспільства, що підтверджується міжнародними документами та рекомендаціями.

Водночас потрібно пам'ятати, що суспільно корисна праця не лише відіграє вирішальну роль у розвитку економіки та суспільства, вона є основою добробуту родин, реалізації трудового потенціалу на різних рівнях, примноження людського капіталу та самореалізації особистості [11]. Тобто важливим у системі соціального захисту є залучення особи до трудової діяльності.

Основні форми соціального захисту

Грошові виплати - до них належать пенсії, допомоги з безробіття, допомоги по догляду за дитиною, субсидії на житло та інші види матеріальної підтримки.

Соціальні послуги - ці послуги включають медичну допомогу, освіту, соціальну реабілітацію, психологічну підтримку та інші види послуг, спрямованих на підтримку та розвиток людини.

Пільги та субсидії - пільги надаються окремим категоріям населення, таким як ветерани, інваліди, багатодітні родини. Субсидії, наприклад, на оплату житлово-комунальних послуг, допомагають зменшити фінансове навантаження на родини.

Система соціального страхування включає кілька видів страхування, таких як страхування від нещасних випадків на виробництві, медичне страхування, пенсійне страхування та страхування на випадок безробіття.

Програми зайнятості - ці програми спрямовані на підвищення рівня зайнятості населення через професійну підготовку, перепідготовку, сприяння самозайнятості та підтримку підприємництва.

Рис. 1.1. Форми соціального захисту населення. Джерело: складено автором на основі [14]

Соціальна інтеграція є ключовим аспектом значення соціального захисту, оскільки вона допомагає запобігати соціальному виключенню та надає підтримку людям з інвалідністю, малозабезпеченим сім'ям та іншим вразливим групам. Це дозволяє цим особам активно брати участь у суспільному житті, сприяючи їхній

інтеграції та залученню до різних соціальних, економічних і культурних процесів. Завдяки системі соціального захисту вони отримують необхідну допомогу та підтримку, що дає їм можливість відчувати себе частиною суспільства, а також доступ до основних ресурсів і можливостей для розвитку. Соціальна інтеграція сприяє створенню згуртованого та стабільного суспільства, в якому кожен має шанс реалізувати свій потенціал і внести свій внесок у загальний добробут [14].

Соціальна справедливість є одним із основних принципів соціального захисту, який передбачає рівність можливостей для всіх громадян, незалежно від їх соціального стану, віку, статі або фізичних можливостей. Цей принцип спрямований на створення умов, за яких кожна людина має однакові шанси на доступ до ресурсів і можливостей для розвитку та реалізації свого потенціалу. Соціальний захист сприяє реалізації цього принципу через різноманітні механізми, які забезпечують перерозподіл доходів, доступ до базових благ та підтримку вразливих груп населення [15-17]. Перерозподіл доходів є одним із ключових механізмів забезпечення соціальної справедливості. Через систему податків та соціальних виплат держава здійснює перерозподіл фінансових ресурсів, спрямовуючи кошти від більш забезпечених громадян до менш забезпечених. Цей процес дозволяє зменшити соціальну нерівність та підвищити рівень життя вразливих категорій населення. Наприклад, податкова система, яка передбачає прогресивне оподаткування доходів, дозволяє залучати більше коштів від осіб з високими доходами і спрямовувати їх на фінансування соціальних програм та допомоги для тих, хто потребує підтримки. Це забезпечує більш рівномірний розподіл багатства у суспільстві та сприяє соціальній стабільності [8].

Забезпечення доступу до базових благ є ключовим аспектом соціальної справедливості, який реалізується через систему соціального захисту. Ця система надає доступ до таких основних благ, як освіта, охорона здоров'я, житло та соціальні послуги. Це сприяє підвищенню рівня життя та створенню гідних умов для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи матеріальних можливостей. Наприклад, безкоштовна або субсидована освіта та медичні послуги надають можливість кожному громадянину отримати необхідні знання та медичну

допомогу, що є основою для їхнього подальшого розвитку та успішної інтеграції у суспільство. Доступ до житла, забезпечений через програми соціального житла або субсидій на оренду, гарантує безпечні та комфортні умови проживання для тих, хто не може собі дозволити придбати або орендувати житло за ринковими цінами [9].

Захист вразливих груп населення є невід'ємною частиною принципу соціальної справедливості. Соціальний захист сприяє підтримці найбільш вразливих груп населення, таких як діти, люди з інвалідністю, пенсіонери та безробітні. Це дозволяє забезпечити їм гідні умови життя та захистити їхні права. Наприклад, для дітей існують програми дитячих посібників, безкоштовного харчування в школах та доступу до якісної освіти, що сприяє їхньому здоровому розвитку та забезпечує рівні можливості на майбутнє. Люди з інвалідністю отримують спеціальні соціальні послуги, медичну та реабілітаційну допомогу, а також фінансову підтримку, що дозволяє їм вести незалежне та повноцінне життя. Пенсіонери, які часто є однією з найбільш уразливих категорій населення, отримують пенсійні виплати, які забезпечують їм необхідний рівень доходу після завершення трудової діяльності. Безробітні мають можливість отримувати допомогу по безробіттю та брати участь у програмах професійного навчання та перекваліфікації, що допомагає їм швидше знайти нову роботу та повернутися до активного економічного життя [7].

Є ще один варіант соціального захисту зайнятого населення, який є доцільним в умовах скорочення обсягів виробництва товарів чи надання послуг – це використання неповного робочого дня або тижня (або на умовах поєднання обох варіантів). Такий перехід оформлюється через наказ роботодавця і заяву самого працівника. Така форма робочого часу несе за собою пропорційне скорочення заробітної плати. Відповідно оплачуються лише ті години, які людина пропрацювала, будь-то 4 години чи 6 годин – саме за ці години буде нарахована заробітна плата. Тому очевидно, що частина працівників не буде у захваті від таких змін, та можуть з ними не погодитись [5].

Однак система соціального захисту стикається з численними викликами, такими як обмежені фінансові ресурси, недостатня ефективність існуючих механізмів, зміни в соціально-економічному середовищі, а також глобалізаційні процеси, що впливають на потреби населення. Ці виклики вимагають постійного вдосконалення та адаптації системи соціального захисту до нових умов, зокрема через модернізацію правових та інституційних засад, підвищення прозорості та ефективності використання ресурсів, а також впровадження інноваційних підходів до фінансування соціальних програм. Перспективи розвитку соціального захисту залежать від здатності держави та суспільства не лише відповідати на сучасні виклики, але й проактивно створювати умови для гідного життя всіх громадян, забезпечуючи рівний доступ до можливостей. Тому інтеграція принципів соціальної справедливості, рівності та солідарності в політику соціального захисту є критично важливою для побудови справедливого та стійкого суспільства.

1.2 Джерела фінансування соціального захисту населення

Соціальний захист в Україні представляє собою комплексну багатокомпонентну систему, що включає основні складові, такі як пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальну допомогу та соціальні послуги. Кожен з цих елементів має власні специфічні джерела фінансування та механізми розподілу ресурсів, що дозволяє забезпечувати необхідний рівень підтримки для різних груп населення. Зокрема, пенсійне забезпечення фінансується переважно за рахунок пенсійних фондів, соціальне страхування—через внески роботодавців і працівників, а соціальна допомога і послуги отримують фінансування з державного та місцевих бюджетів. Така структура дозволяє адресно підтримувати вразливі категорії населення, зокрема осіб похилого віку, людей з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї та безробітних, забезпечуючи їм доступ до базових соціальних благ і послуг.

Як зазначає В. Мельник, основним джерелом фінансування соціальної сфери в Україні є пряме бюджетне фінансування, яке включає державне та місцеве

фінансування. Важливими напрямками для покращення фінансування є інтеграція всіх видів соціальної підтримки в єдину систему, дотримання програмно-цільового методу бюджетного планування, перехід від фінансування установ до фінансування послуг, диверсифікація джерел фінансування, а також розширення автономії місцевих органів самоврядування та впровадження державно-приватного партнерства [18].

В. Мельник зазначає, що основним джерелом фінансування соціальної сфери в Україні є пряме бюджетне фінансування, яке включає державне та місцеве фінансування. Я погоджуюсь із твердженням В.Мельника, що інтеграція всіх видів соціальної підтримки в єдину систему та перехід від фінансування установ до фінансування послуг є важливими кроками для покращення фінансової стійкості системи соціального захисту. Однак, я вважаю, що необхідно більше уваги приділяти диверсифікації джерел фінансування, зокрема розвитку державно-приватного партнерства, що дозволить залучити додаткові ресурси та підвищити ефективність фінансового управління.

О. Данилюк зазначає, що фінансовий механізм реалізації соціального захисту населення охоплює процес формування джерел фінансових ресурсів, необхідних для впровадження відповідних програм та заходів. Важливим аспектом цього механізму є також вибір ефективних методів, форм і інструментів використання зібраних ресурсів. У ринковій економіці соціальний захист забезпечується фінансовими ресурсами, які залучаються від усіх економічних агентів: домашніх господарств, підприємств та держави. Попри різноманітність джерел фінансування, основна роль належить коштам, які акумулюються в централізованих і децентралізованих фінансових фондах держави, що забезпечує стабільність і сталість фінансування соціальних програм [19].

О. Данилюк підкреслює важливість формування джерел фінансових ресурсів для реалізації програм соціального захисту, а також вибір методів їх використання. Я погоджуюсь з Данилюком щодо важливості залучення ресурсів усіх економічних агентів, включаючи домашні господарства та підприємства. Проте, я вважаю, що в Україні слід більше розвивати фінансову децентралізацію, яка надасть місцевим

громадам більше автономії та можливостей для адаптації програм соціального захисту до місцевих потреб.

Т. Гітіс, Є. Чемерис, В. Антонова та А. Носаньова підкреслюють, що фінансовий механізм реалізації соціального захисту передбачає процес формування джерел фінансових ресурсів, спрямованих на виконання відповідних програм та заходів. У контексті ринкової економіки забезпечення соціального захисту населення здійснюється за рахунок фінансових ресурсів, залучених від усіх економічних суб'єктів: домогосподарств, підприємств і держави [20]. Автори розглядають цей механізм як такий, що базується на спільних фінансових зусиллях усіх економічних агентів.

Погоджуючись з їхньою позицією, вважаю за необхідне наголосити на важливості прозорості у використанні цих коштів. Підвищення прозорості фінансових потоків сприятиме зміцненню довіри громадян до системи соціального захисту та підвищенню ефективності її функціонування. Прозоре управління фінансовими ресурсами не лише підвищує відповідальність держави та інших економічних суб'єктів, але й забезпечує більш раціональне та цільове використання коштів. Це, у свою чергу, може стимулювати активну участь громадян у контролі за реалізацією соціальних програм, що є важливим елементом демократичного суспільства та ефективної соціальної політики.

Пенсійне забезпечення охоплює виплати громадянам, які досягли пенсійного віку або отримали право на пенсію за іншими критеріями. Соціальне страхування включає виплати по тимчасовій непрацездатності, вагітності та пологах, а також виплати у випадку нещасних випадків на виробництві. Соціальна допомога спрямована на підтримку малозабезпечених верств населення, включаючи сім'ї з дітьми, інвалідів, безробітних та інших осіб, які потребують додаткової підтримки. Соціальні послуги включають надання медичної допомоги, освітніх послуг та інших видів підтримки, що сприяють поліпшенню якості життя громадян [21].

Фінансування соціального захисту в Україні здійснюється через кілька основних джерел. Одним з них є державний бюджет, який покриває значну частину витрат на соціальні програми. Розподіл державних коштів здійснюється через

відповідні міністерства та відомства, що несуть відповідальність за впровадження соціальної політики. Другим важливим джерелом є місцеві бюджети, які відіграють ключову роль у фінансуванні соціальних послуг на місцевому рівні, включаючи житлове забезпечення, медичне обслуговування та інші види підтримки населення [22].

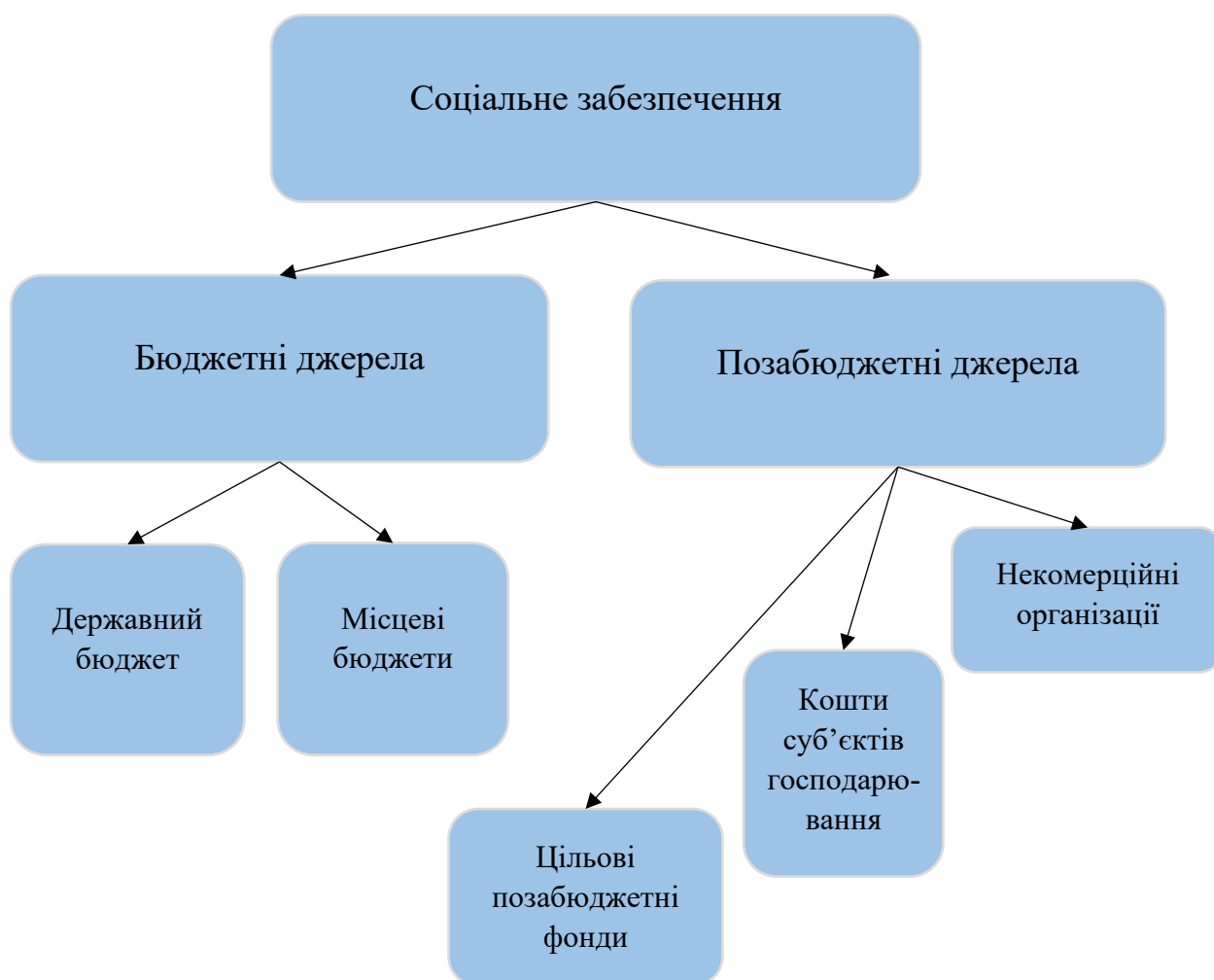

Рис. 1.2. Види джерел фінансування соціального забезпечення. *Джерело: складено автором на основі [18-20]*

Суттєву частину фінансування системи соціального захисту в Україні забезпечують кошти соціальних фондів, зокрема Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування та Фонду соціального захисту інвалідів. Ці фонди

формується за рахунок внесків роботодавців, працівників та коштів державного бюджету, і вони відповідають за фінансування відповідних видів соціальних виплат і послуг. Окрім цього, значущим джерелом фінансування є міжнародна допомога. Україна отримує фінансову підтримку у вигляді грантів, кредитів та технічної допомоги від міжнародних організацій, таких як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейський Союз. Ця допомога сприяє впровадженню важливих реформ та проектів, спрямованих на вдосконалення системи соціального захисту в країні [23]. Така структура фінансування дозволяє забезпечити певну гнучкість та стабільність у фінансуванні соціального захисту, проте вона також створює виклики щодо ефективного розподілу та контролю за використанням коштів. Різноманіття джерел фінансування вимагає ефективного управління та координації між різними органами влади та фондами, щоб забезпечити максимальну ефективність використання наявних ресурсів та досягти основної мети соціального захисту — забезпечення гідного рівня життя для всіх громадян.

Л. Бившева, О. Кондратенко, Ю. Самсоненко та М. В. Харасайло зазначають, що основним джерелом фінансування соціального захисту в Україні є валовий внутрішній продукт (ВВП). Під час його розподілу формуються доходи різних секторів економіки, частина яких використовується для створення централізованих і децентралізованих фондів через сплату податків та соціальних внесків, які можуть бути як обов'язковими, так і добровільними. Державне фінансування соціального захисту відбувається через прямі виплати різних видів соціальної допомоги, як у грошовій, так і в натуральній формі, а також через фінансування організацій, що надають соціальні послуги на безоплатній основі [24].

Л. Бившева, О. Кондратенко, Ю. Самсоненко та М. В. Харасайло вказують, що фінансування соціального захисту в Україні здійснюється за рахунок ВВП, державних та місцевих бюджетів, а також соціальних внесків. Я погоджуюсь з їхнім підходом до використання ВВП як основного джерела фінансування, але вважаю, що необхідно вдосконалювати механізми перерозподілу доходів через соціальні внески, зокрема шляхом стимулювання добровільних внесків від

приватних осіб та підприємств. Підхід цих авторів акцентує увагу на важливості правового регулювання та плановості у фінансуванні соціального захисту. Я підтримую цю позицію, проте вважаю, що в умовах сучасних економічних викликів необхідно більше уваги приділяти гнучкості фінансового планування, яке дозволить швидко реагувати на кризові ситуації та змінювати пріоритети відповідно до потреб населення. Також погоджуюсь з науковцями, які підкреслюють важливість цільових позабюджетних фондів, таких як Пенсійний фонд та Фонд соціального страхування. Вони є ключовими елементами фінансування соціального захисту, проте я вважаю, що потрібно підвищити прозорість їх діяльності та забезпечити більш ефективне використання коштів через удосконалення механізмів моніторингу та контролю. Згідно з позицією авторів, підприємства та некомерційні організації також роблять вагомий внесок у соціальний захист. Я погоджуюсь, що їхня роль є важливою, але вважаю, що державі варто створювати сприятливі умови для розвитку корпоративної соціальної відповідальності та залучення приватного сектору до вирішення соціальних питань через надання податкових пільг або інших стимулів.

Основними джерелами фінансування соціального захисту в Україні є кошти з державного та місцевих бюджетів, а також власні доходи установ соціального захисту, які можуть надходити від надання платних послуг або спонсорських внесків. Відповідно до наказу Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14 січня 2011 р. № 11 (із змінами), видатки на соціальний захист охоплюють фінансову підтримку у випадках непрацездатності, соціальне забезпечення пенсіонерів, ветеранів війни, допомогу сім'ям, дітям та молоді, підтримку безробітних, вирішення житлових проблем, а також інші категорії населення. Фінансування спрямовується на проведення фундаментальних та прикладних досліджень у сфері соціального захисту та інші заходи, що сприяють розвитку цієї галузі [25]. Слід зазначити, що ефективність використання фінансових ресурсів у системі соціального захисту залежить не лише від їх обсягу, але й від прозорості розподілу коштів та відповідності витрат встановленим пріоритетам державної політики. Це вимагає постійного моніторингу та

вдосконалення підходів до управління фінансовими потоками з метою забезпечення стійкого розвитку соціального захисту та підвищення якості послуг, що надаються населенню.

Фінансування відбувається наступними шляхами:

- виділення коштів на соціальний захист та забезпечення безпосередньо з державного бюджету;
- перерахування міжбюджетних трансфертів для соціального захисту та забезпечення від державного бюджету до місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій.

Основними принципами державного фінансування соціального захисту в Україні виступають принцип забезпечення та принцип соціальної допомоги. Принцип забезпечення передбачає надання соціальних виплат і послуг усім громадянам незалежно від їхнього рівня доходу, що забезпечує універсальний доступ до базових соціальних благ. Натомість принцип соціальної допомоги базується на адресності та передбачає підтримку лише тих осіб, чий дохід є нижчим за визначений законодавством поріг [26].

Фінансування системи соціального захисту здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів у співвідношенні 1,5:1. Останнім часом спостерігається зростання частки видатків на соціальний захист з місцевих бюджетів. Це явище зумовлено розвитком інститутів місцевого самоврядування та процесом децентралізації, який передбачає передачу частини повноважень від центральних органів влади до місцевих. Кошти місцевих бюджетів спрямовуються на фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, а також надання соціальної допомоги, рішення про яку ухвалюють місцеві органи влади. Такий підхід дозволяє більш ефективно враховувати місцеві потреби та специфіку регіону, підвищуючи ефективність соціальної політики на місцевому рівні. Додатково, посилення ролі місцевих органів влади у сфері соціального захисту відповідає сучасним тенденціям децентралізації та сприяє більш гнучкому та оперативному реагуванню на соціальні виклики. Це створює передумови для більш ефективного використання бюджетних коштів та підвищує рівень соціальної

підтримки населення на місцях. Слід зазначити, що зростання ролі місцевих бюджетів у фінансуванні соціального захисту підкреслює важливість посилення фінансової автономії та спроможності місцевих органів влади ефективно розподіляти ресурси, з урахуванням специфічних потреб громади. Це вимагає покращення координації між різними рівнями влади, а також впровадження прозорих механізмів розподілу коштів для підвищення ефективності соціальної підтримки населення.

В Україні функціонують цільові позабюджетні фонди, які відіграють важливу роль у наданні соціальної підтримки населенню. До них належать Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України (створений шляхом об'єднання Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань із Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності), Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, а також Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Фінансування цих фондів здійснюється за рахунок обов'язкових внесків фізичних та юридичних осіб, передбачених законодавством, а також через добровільні пожертвування, кошти з Державного бюджету та інші джерела. Основною метою їхньої діяльності є реалізація конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, соціальне страхування та медичну допомогу. Цільові позабюджетні фонди доповнюють державний бюджет, маючи чітко визначене цільове призначення, і їхні кошти не можуть бути використані на інші потреби [27]. Це забезпечує цільове та прозоре використання ресурсів, що сприяє підвищенню ефективності соціальної підтримки населення. Ці фонди надають можливість більш гнучкого управління фінансовими ресурсами у сфері соціального захисту, що дозволяє краще реагувати на специфічні потреби різних категорій громадян. У контексті економічних змін це підвищує стійкість соціальної системи та її здатність адаптуватися до нових викликів. Важливо підкреслити, що ефективне функціонування цільових позабюджетних фондів вимагає належного контролю та прозорості. Це не лише підвищує довіру громадян до системи

соціального захисту, але й сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів, що є ключовим для сталого соціально-економічного розвитку країни.

Підприємства та інші суб'єкти господарювання відіграють важливу роль у формуванні соціальної інфраструктури, розробляючи програми соціального захисту та забезпечення для своїх працівників, а також фінансуючи заходи, спрямовані на їх реалізацію. Це сприяє задоволенню як матеріальних, так і духовних потреб співробітників. Фінансові ресурси підприємств використовуються для покриття витрат, таких як оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності працівників, облаштування робочих місць для осіб з інвалідністю, а також утримання відомчих соціальних закладів, включаючи поліклініки та дитячі садки. Соціальний захист та забезпечення працівників також підтримуються некомерційними організаціями, такими як благодійні фонди, громадські об'єднання та недержавні пенсійні фонди [28]. Некомерційні організації функціонують на основі добровільних внесків, які спрямовуються на створення фондів для підтримки соціально вразливих груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, сиріт та пенсіонерів. Діяльність таких організацій включає надання благодійної допомоги у вигляді фінансової, матеріальної або іншої підтримки, а також покриття витрат на утримання об'єктів благодійності [29]. Важливо відзначити, що участь підприємств та некомерційних організацій у соціальному захисті сприяє не лише підвищенню рівня добробуту працівників, але й підтримує стійкість суспільства загалом, забезпечуючи додаткові ресурси для вирішення соціальних проблем і потреб уразливих верств населення.

В Україні розроблено та впроваджено різноманітні джерела фінансування соціального захисту та забезпечення населення, які характеризуються такими особливостями [30]:

1. Соціальна спрямованість – виділені кошти забезпечують надання визначених соціальних виплат та послуг громадянам України.
2. Цільовий характер – використання коштів відбувається виключно за призначенням.

3. Плановість – джерела фінансування представлені у вигляді фінансових планів спеціальних органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, цільових позабюджетних фондів. Ці плани мають певну структуру доходів і витрат, а також визначений порядок складання, затвердження та виконання.

4. Правове регулювання – формування і використання коштів здійснюється на основі чинного законодавства, яке забезпечує правовий механізм реалізації цих процесів.

Таблиця 1.1. – Фінансування системи соціального захисту та забезпечення

Соціальні внески	Кошти Державного та місцевих бюджетів	Перерахування з інших схем	Інші надходження
Внески із заробітної плати на соціальне та пенсійне страхування сплачуються як роботодавцями, так і найманими працівниками.	Податкові надходження, що включають податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, а також місцеві податки та збори, є основними джерелами формування державного та місцевих бюджетів. До інших джерел надходжень належать доходи від власності, адміністративні збори та платежі, а також інші нефіскальні доходи.	Некомпенсовані платежі, що включають переміщення соціальних внесків між Державним бюджетом та соціальними цільовими фондами.	Різноманітні поточні надходження до схем соціального захисту

Джерело: складено автором на основі [25-29]

Отже, фінансування соціального захисту населення в Україні є комплексним і багатокомпонентним процесом, що охоплює різноманітні джерела та механізми розподілу коштів. Основну роль у забезпеченні стабільності та функціонування системи соціального захисту відіграють державний бюджет, місцеві бюджети, соціальні фонди та міжнародна фінансова допомога. Втім, система соціального захисту стикається з низкою викликів, що потребують вирішення для забезпечення її фінансової стійкості та підвищення ефективності.

Для покращення фінансової стійкості та забезпечення належного рівня соціального захисту для всіх громадян України необхідні комплексні реформи. Ці реформи мають бути спрямовані на підвищення прозорості управління фінансовими ресурсами, удосконалення механізмів фінансування та розширення фінансової бази соціального захисту. Особливу увагу слід приділити підвищенню ефективності витрат і забезпеченню цільового використання коштів, що дозволить знизити соціальну нерівність та підвищити якість життя населення. Крім того, інтеграція інноваційних підходів до управління соціальними фондами та запровадження нових форм фінансування можуть суттєво покращити здатність системи реагувати на сучасні соціально-економічні виклики.

1.3 Методичні засади оцінювання ефективності соціального захисту населення

Ефективність соціального захисту визначає якість життя населення та рівень соціальної справедливості в суспільстві. Оцінювання ефективності соціального захисту потребує застосування методологічно обґрунтованих підходів та методик, що дозволяють комплексно аналізувати та оцінювати результати державної соціальної політики.

Ефективність соціального захисту можна оцінювати за допомогою ряду показників [31,32]:

1. Економічні показники включають такі важливі аспекти, як рівень бідності, коефіцієнт Джині та співвідношення доходів населення. Рівень бідності вимірює частку населення, що живе за межею бідності, визначеною як мінімальний рівень доходів, необхідний для задоволення основних потреб. Зниження рівня бідності свідчить про ефективність соціальних програм та заходів. Коефіцієнт Джині є ще одним важливим показником, що вимірює нерівність у розподілі доходів. Чим нижче значення цього коефіцієнта, тим більш рівномірно розподіляються доходи в суспільстві. Співвідношення доходів населення, зокрема різниця між доходами найбагатших та найбідніших верств населення, також є показником соціальної справедливості та ефективності державної політики у сфері соціального захисту.

2. Соціальні показники охоплюють широкий спектр аспектів життя населення, включаючи показники здоров'я, рівень освіти та житлові умови. Показники здоров'я, такі як тривалість життя, рівень смертності та захворюваності, відображають загальний стан здоров'я населення та доступність медичних послуг. Рівень освіти вимірюється за допомогою таких індикаторів, як частка населення з вищою освітою, рівень грамотності, доступність та якість освітніх послуг. Житлові умови, зокрема наявність власного житла, його якість, рівень забезпеченості комунальними послугами, також є важливими показниками соціального благополуччя.

3. Інституційні показники характеризують ефективність роботи соціальних інститутів, рівень корупції та доступність соціальних послуг. Ефективність роботи соціальних інститутів може оцінюватися за допомогою показників, що відображають швидкість та якість надання соціальних послуг, рівень задоволеності населення цими послугами. Рівень корупції впливає на довіру населення до державних інститутів та на ефективність використання ресурсів. Доступність соціальних послуг включає як фізичну доступність, тобто наявність необхідної інфраструктури, так і фінансову доступність, що визначається можливістю населення скористатися цими послугами без надмірного фінансового навантаження.

Для оцінювання ефективності соціального захисту застосовуються різноманітні методи, що дозволяють комплексно аналізувати та інтерпретувати дані, а саме [31,32]:

1. Статистичний аналіз є одним із основних методів, який передбачає використання статистичних даних для визначення тенденцій та рівня ефективності соціального захисту. За допомогою статистичних методів можна аналізувати зміни у рівні бідності, нерівності доходів, показниках здоров'я та інших соціально-економічних індикаторах. Статистичний аналіз дозволяє отримати об'єктивні дані, що є основою для прийняття рішень у сфері соціальної політики.

2. Соціологічні дослідження включають опитування населення для отримання даних про задоволеність соціальними послугами, сприйняття населенням ефективності соціального захисту та виявлення проблемних зон. Опитування дозволяють отримати суб'єктивні дані, що доповнюють статистичні показники та дають змогу врахувати думку населення при оцінюванні ефективності соціальних програм. Соціологічні дослідження можуть включати як кількісні методи (анкетування), так і якісні методи (інтерв'ю, фокус-групи).

3. Економічне моделювання застосовується для оцінки впливу соціального захисту на економіку. Цей метод передбачає побудову моделей, що відображають взаємозв'язки між різними економічними та соціальними показниками. Наприклад, моделі можуть показувати, як соціальні витрати впливають на рівень споживання, інвестицій, зайнятості та економічного зростання. Економічне моделювання дозволяє прогнозувати можливі наслідки змін у соціальній політиці та приймати обґрунтовані рішення.

4. Комплексні індекси є ще одним важливим методом оцінювання ефективності соціального захисту. Вони включають розрахунок індексів, що враховують різні аспекти соціального захисту, наприклад, індекс людського розвитку, що включає показники доходів, освіти та здоров'я. Комплексні індекси дозволяють інтегрувати різні показники в єдиний індикатор, що полегшує аналіз та порівняння ефективності соціального захисту між різними країнами або регіонами.

Оцінка ефективності різних компонентів соціального захисту є важливим етапом для аналізу та вдосконалення соціальної політики. Практичне застосування методів оцінювання охоплює аналіз пенсійного забезпечення, соціальних виплат, медичного страхування та програм боротьби з бідністю.

Пенсійне забезпечення є однією з найважливіших складових системи соціального захисту, оскільки забезпечує доходи громадян після виходу на пенсію. Ефективність пенсійної системи можна оцінювати за допомогою кількох ключових показників [33]:

- середній розмір пенсії є одним з основних показників, що відображає рівень матеріальної підтримки пенсіонерів. Важливо аналізувати, чи забезпечує середній розмір пенсії гідний рівень життя пенсіонерам та чи відповідає він економічним умовам країни.
- співвідношення пенсії до середньої заробітної плати дозволяє оцінити, наскільки пенсійна система забезпечує підтримку доходів громадян після виходу на пенсію. Це співвідношення показує, чи є пенсія адекватною заміною заробітної плати та чи забезпечує вона достатній рівень життя.
- рівень задоволеності пенсіонерів пенсійним забезпеченням є важливим показником ефективності системи. Опитування пенсіонерів щодо їхньої задоволеності розміром пенсії, своєчасністю виплат та доступністю додаткових соціальних послуг дозволяє отримати цінну інформацію для вдосконалення пенсійної системи.

Соціальні виплати є важливим інструментом підтримки різних категорій населення, таких як безробітні, малозабезпечені сім'ї, інваліди та інші вразливі групи. Для оцінки ефективності соціальних виплат використовуються кілька основних показників [31,32]:

- рівень охоплення населення виплатами є ключовим показником, що відображає, наскільки добре соціальна система досягає тих, хто потребує допомоги. Високий рівень охоплення свідчить про ефективність системи соціального захисту в наданні підтримки.

- середній розмір виплат є важливим індикатором, що показує, чи забезпечують виплати достатній рівень матеріальної підтримки для задоволення основних потреб. Важливо аналізувати, чи відповідають виплати прожитковому мінімуму та економічним умовам.

- ефективність цільового спрямування коштів оцінюється за допомогою аналізу того, наскільки виплати спрямовані на тих, хто найбільше потребує допомоги. Це включає аналіз критеріїв відбору отримувачів виплат та процедури їхнього надання, а також рівень корупції та зловживань у системі.

Медичне страхування є критично важливим елементом соціального захисту, що забезпечує доступ до медичних послуг для всіх громадян. Оцінка ефективності медичного страхування включає аналіз декількох важливих аспектів:

- доступність медичних послуг є основним показником, що відображає, наскільки легко громадяни можуть отримати необхідну медичну допомогу. Це включає аналіз географічної доступності медичних закладів, фінансової доступності послуг та рівня покриття медичним страхуванням.

- рівень задоволеності населення медичними послугами дозволяє оцінити якість медичного обслуговування. Опитування пацієнтів щодо їхнього досвіду отримання медичних послуг, якості лікування, часу очікування та ставлення медичного персоналу дають цінну інформацію для вдосконалення системи.

- показники здоров'я населення, такі як тривалість життя, рівень захворюваності та смертності, є важливими індикаторами ефективності медичного страхування. Вони відображають загальний стан здоров'я населення та ефективність профілактичних і лікувальних заходів, що фінансуються через систему медичного страхування.

Програми боротьби з бідністю мають на меті зменшення рівня бідності та підтримку малозабезпечених категорій населення. Оцінка ефективності цих програм проводиться за допомогою декількох ключових показників [29,30]:

- рівень бідності є основним показником, що відображає частку населення, яка живе за межею бідності. Зменшення цього показника свідчить про ефективність

- співвідношення доходів різних груп населення дозволяє оцінити соціальну справедливість та рівень нерівності в суспільстві. Аналіз цих показників дає змогу зрозуміти, наскільки програми боротьби з бідністю сприяють зменшенню розриву між багатими та бідними.

- рівень задоволеності учасників програм боротьби з бідністю є важливим показником ефективності. Опитування учасників щодо їхнього досвіду участі в програмах, отриманих вигод та рівня підтримки дозволяють виявити сильні та слабкі сторони програм та вдосконалити їхню реалізацію.

Наприклад, Європейський Союз розробив комплексну систему показників для оцінювання ефективності соціального захисту, яка включає індикатори бідності, соціальної ізоляції, рівня доходів та інші аспекти соціального благополуччя. Система оцінювання орієнтована на комплексний підхід, що враховує як економічні, так і соціальні фактори [34]. Одним із ключових інструментів Європейського Союзу в боротьбі з бідністю та соціальною ізоляцією є Європейська платформа проти бідності та соціальної ізоляції. Її основною метою є скорочення кількості людей, які живуть за межею бідності, та сприяння їхній соціальній інтеграції. Платформа використовує різні індикатори, зокрема частку населення, що перебуває за межею бідності, рівень соціальної ізоляції, доступ до ключових соціальних послуг та можливості працевлаштування. Особлива увага приділяється інтеграції різних вразливих груп, таких як безробітні, молодь, пенсіонери та інші соціально незахищені категорії населення.

У межах цієї платформи здійснюються дослідження та аналітичні огляди, що допомагають виявляти найефективніші стратегії та заходи для підтримки цих груп населення. Також активно використовується система моніторингу та звітності, яка включає регулярне оновлення даних та публікацію аналітичних звітів щодо стану соціального захисту в країнах-членах ЄС [35]. Це дозволяє забезпечити прозорість процесів та ефективність заходів, спрямованих на подолання соціальної нерівності, а також адаптувати політики ЄС відповідно до змінних соціально-економічних умов та потреб населення. Додатково платформа підтримує обмін найкращими

практиками між країнами-членами, що сприяє впровадженню інноваційних рішень та підвищенню якості соціальної інтеграції на всіх рівнях суспільства.

У Сполучених Штатах Америки оцінювання ефективності соціального захисту здійснюється через різноманітні аналітичні звіти та дослідження, що проводяться як державними, так і недержавними організаціями. Основні показники включають рівень бідності, доступність медичних послуг та ефективність програм соціальної підтримки. Одним з основних інструментів є Національний центр статистики охорони здоров'я (NCHS), який збирає та аналізує дані про стан здоров'я населення, доступність медичних послуг та їхню якість. Це дозволяє оцінити ефективність медичних програм, таких як Medicaid та Medicare, та визначити їхній вплив на здоров'я населення [36]. Бюро перепису населення США також відіграє важливу роль у оцінюванні ефективності соціального захисту, публікуючи дані про рівень бідності, доходи населення та доступність соціальних послуг. Важливим аспектом є використання аналітичних звітів, таких як «Звіт про бідність у США», що дозволяє отримати комплексну картину соціально-економічного становища країни та ефективності соціальних програм [37,38].

Скандинавські країни, зокрема Швеція, Норвегія, Данія та Фінляндія, відомі своїми високими стандартами соціального захисту та ефективними системами соціального забезпечення. Оцінка ефективності соціального захисту в цих країнах базується на показниках рівня доходів населення, доступності соціальних послуг та рівні соціальної справедливості. Основна увага приділяється інтеграції всіх категорій населення в соціально-економічне життя. Наприклад, у Швеції існує розвинена система моніторингу соціального захисту, що включає регулярні звіти та дослідження про стан соціального забезпечення, рівень доходів, доступність житла та медичних послуг. Особлива увага приділяється підтримці рівня життя пенсіонерів, безробітних та інших вразливих груп. У Норвегії система соціального захисту включає інтегровані соціальні послуги, що забезпечують комплексний підхід до підтримки населення. Це включає доступ до якісної медичної допомоги, освітніх послуг та програм зайнятості. Ефективність системи оцінюється за

допомогою показників рівня доходів, якості життя та рівня соціальної справедливості [39].

Отже, ефективність соціального захисту є ключовим показником розвитку суспільства та держави. Оцінювання ефективності соціального захисту потребує комплексного підходу, що включає аналіз економічних, соціальних та інституційних показників. Такий підхід дозволяє врахувати всі аспекти соціального благополуччя та забезпечити об'єктивність аналізу. Використання сучасних методів та інструментів, таких як статистичний аналіз, соціологічні дослідження, економічне моделювання та комплексні індекси, дозволяє отримати точні та детальні дані про стан та перспективи розвитку системи соціального захисту. Це є основою для прийняття обґрунтованих рішень у сфері соціальної політики та вдосконалення соціальних програм. Досвід міжнародних організацій, таких як Європейський Союз, Сполучені Штати Америки та скандинавські країни, показує, що ефективне оцінювання соціального захисту може сприяти значному покращенню рівня життя населення та зменшенню соціальної нерівності. Використання їхніх підходів та методів може бути корисним для вдосконалення національних систем соціального захисту.

2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ НАСЕЛЕННЯ

2.1 Оцінювання ефективності соціального захисту населення

Ефективна оцінка системи соціального захисту населення є ключовим елементом державної соціальної політики. Цей процес передбачає детальний аналіз фінансових ресурсів, виділених на соціальний захист, та їхнього впливу на різні соціальні групи. Міністерство соціальної політики активно працює над розробкою нових соціальних послуг, спрямованих на підтримку найбільш вразливих верств населення.

У липні було запущено експериментальний проєкт, який має на меті надання соціальних послуг у закладах охорони здоров'я. До переліку цих послуг входять притулки, підтримане проживання, стаціонарний догляд та соціальна адаптація. Згідно з Постановою №248, ці послуги адресовані літнім людям та особам з інвалідністю серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які були вимушені покинути свої домівки через військові дії або окупацію, а також тим, хто втратив житло внаслідок війни. Основною метою проєкту є забезпечення не лише тимчасового житла, але й надання індивідуальної соціальної підтримки з урахуванням специфічних потреб кожної особи. У державному бюджеті на 2023 рік для реалізації цього проєкту було передбачено 45,1 млн грн, з яких фактично використано 64,1%, або 28,9 млн грн. Такий рівень освоєння коштів пояснюється тим, що практична реалізація проєкту розпочалася лише після 30 червня 2023 року, а не в березні, як було заплановано після прийняття Постанови. Затримка була зумовлена необхідністю внесення змін до порядку використання коштів для проєкту [40].

Впровадження цього експериментального проєкту є важливим кроком у підвищенні ефективності соціального захисту в Україні. Він демонструє прагнення держави адаптувати соціальну політику до сучасних викликів, зокрема пов'язаних з військовим конфліктом та його наслідками для населення. Подальший успіх таких

ініціатив залежить від їхнього регулярного моніторингу та оцінки, що дозволить коригувати програми відповідно до реальних потреб громадян і забезпечить оптимальне використання бюджетних ресурсів. Важливо продовжувати розширення спектра соціальних послуг та вдосконалювати механізми їх надання, щоб забезпечити максимальну підтримку для тих, хто цього найбільше потребує. Це сприятиме не лише покращенню якості життя вразливих груп населення, але й зміцненню соціальної згуртованості та стабільності в суспільстві.

З травня по жовтень 2023 року було реалізовано пілотний проєкт із впровадження соціальної послуги «Асистент родини». Станом на вересень 2023 року понад 100 соціальних служб та громадських організацій у 23 регіонах країни надавали цю послугу. Послуга спрямована на підтримку родин, які опинилися в складних життєвих обставинах: соціальні працівники допомагають батькам покращити навички ефективного батьківства, а також надають підтримку у працевлаштуванні та психологічну допомогу. На даний момент послугою скористалися 264 родини. Проєкт був розроблений на основі міжнародного досвіду і впроваджувався Міністерством соціальної політики України у співпраці з проєктом SURGe за підтримки Уряду Канади [40]. Впровадження цієї послуги стало важливим кроком у напрямку посилення соціальної підтримки родин на рівні громад, сприяючи покращенню добробуту сімей та їхньої соціальної адаптації. Пілотний проєкт «Асистент родини» демонструє, як інтеграція міжнародного досвіду може допомогти у розробці нових підходів до соціальних послуг, що відповідають потребам населення в умовах сучасних викликів.

У жовтні Уряд розпочав експериментальний проєкт надання комплексної психосоціальної послуги для підвищення життєстійкості населення, що регламентується Постановою №1049. Проєкт має на меті зменшення рівня стресу та тривожності серед українців, навчання навичкам надання першої психологічної допомоги та розвиток стресостійкості [41]. Особлива увага в рамках проєкту приділяється підтримці сімей військовослужбовців, ветеранів та батьків, включаючи розвиток навичок ефективного батьківства та догляду за дітьми. Послуга передбачає проведення психологічної діагностики, консультування,

підтримку у випадках травм і стресових розладів, а також навчання методам управління стресом. На реалізацію цієї програми у 2023 році було передбачено 6,4 млн грн у державному бюджеті, проте кошти залишилися невикористаними через те, що послуги не були фактично надані. Станом на 1 січня 2024 року до проєкту долучилися 34 міські та селищні територіальні громади з населенням від 5 до 388 тисяч осіб. Міністерство соціальної політики планує протягом 2024 року залучити ще близько 120 громад до участі у проєкті. Завершення реалізації експериментального проєкту з підвищення життєстійкості заплановано на 31 грудня 2024 року, після чого розглядається можливість його впровадження в інших громадах України. Планується, що успішна реалізація проєкту сприятиме покращенню соціальної підтримки сімей, особливо тих, що мають військовослужбовців та ветеранів, шляхом надання комплексних послуг, які включають психологічну допомогу та навчання навичкам стресостійкості. Це дозволить забезпечити більш ефективне використання виділених коштів і розширити доступ до соціальних послуг на рівні громад по всій країні.

З 1 грудня розпочався проєкт соціального супроводу військових та їхніх родин у військових частинах, який регламентується Постановою №1050 [42]. Ця послуга передбачає надання психосоціальної підтримки військовослужбовцям у вирішенні цивільних питань, таких як консультації щодо оформлення документів, отримання виплат та пільг, правова допомога, підтримка родин та профілактика залежностей. Пілотний проєкт був запусканий у п'яти батальйонах, розташованих у чотирьох областях: Полтавській, Київській, Івано-Франківській та Волинській. У 2024 році планується розширити програму до 35 військових підрозділів, перелік яких визначатиме Міністерство оборони. Послуги соціального супроводу можуть надаватися як юридичними особами, так і фізичними особами-підприємцями, а також громадськими та благодійними організаціями, які включені до Реєстру надавачів соціальних послуг, мають достатню кількість кваліфікованих працівників і забезпечують їх професійну підготовку. На реалізацію цієї програми у 2023 році було передбачено 2,7 млн грн, проте через пізній старт проєкту фактично використано лише 22,7% від запланованої суми. Цей проєкт є важливим

кроком у покращенні підтримки військовослужбовців та їхніх родин, оскільки забезпечує комплексну допомогу, яка враховує не лише військові, але й цивільні аспекти життя. Розширення програми на нові підрозділи дозволить охопити більшу кількість військових і підвищити ефективність соціального захисту, а також сприяти інтеграції соціальних послуг у військову структуру, що є важливим для підвищення морально-психологічного стану військовослужбовців.

У грудні 2023 року уряд удосконалив процедуру отримання та призначення допоміжних засобів реабілітації. Відтепер рішення щодо необхідності протезування може приймати мультидисциплінарна реабілітаційна команда безпосередньо у закладі охорони здоров'я, що спрощує процес і дозволяє краще враховувати індивідуальні потреби пацієнта. Раніше такі рішення можна було отримати лише через медико-соціальні експертні комісії, лікарсько-консультативні або військово-лікарські комісії. Нововведення також зрівняли максимальну вартість протезів для дітей із вартістю протезів для дорослих, що дозволяє підприємствам надавати ці засоби з необхідними компонентами за ринковими цінами. Держава покриватиме витрати на ремонт протезів упродовж гарантійного терміну, а також у випадках, коли ремонт є наслідком бойових дій або агресії РФ. Протези, закуплені за кордоном, також можна буде обслуговувати в Україні за державні кошти. Спрощено процедуру призначення колісних крісел з електроприводом та збільшено граничну вартість протезів. У 2023 році Міністерство соціальної політики забезпечило понад 15 тисяч осіб технічними та іншими засобами реабілітації, такими як протези, ортези, засоби для пересування та спеціальні пристрої для самообслуговування і догляду, на суму 3 мільярди гривень. У 2024 році на ці послуги планується виділити 4,3 мільярда гривень [43,44].

Соціальна система України (SSN) є складною та відносно витратною, де значна частина пільг усе ще надається на основі категорійного підходу [45]. Згідно з даними Світового банку, до 2022 року витрати на соціальне страхування в країні складали 3% ВВП, при цьому майже половина населення отримувала підтримку в рамках різних програм соціального захисту. Однак, система має ряд недоліків,

таких як недостатнє охоплення, гендерні нерівності, обмежену інклюзивність та недостатній рівень виплат [46].

У багатьох програмах соціального захисту в Україні досі не враховується рівень доходів отримувачів. Наприклад, допомога при народженні дитини надається всім сім'ям у фіксованому розмірі, оскільки її основна мета — стимулювання народжуваності. Крім того, існують виплати для осіб з інвалідністю, прийомних сімей, багатодітних родин та осіб похилого віку. Водночас програма допомоги малозабезпеченим сім'ям, відома як програма гарантованого мінімального доходу (ГМД), є більш адресною та спрямована на підтримку найбільш вразливих верств населення. Проте у 2021 році фінансування цієї програми становило лише 10% від загального бюджету системи соціального захисту, що значно обмежує її охоплення.

Більш фінансована програма, яка охоплює ширше коло домогосподарств, — це житлово-комунальні субсидії (ЖК). Право на отримання цих субсидій залежить від рівня доходу домогосподарства та частки витрат на житло й комунальні послуги. Окремі категорії громадян, такі як ветерани війни та праці, користуються правом на пільги з оплати житлово-комунальних послуг. Фінансування цієї програми у 2021 році склало близько 20% бюджету соціального захисту. Існують також менші програми, що надають соціальну допомогу самотнім матерям або батькам, з урахуванням їхнього матеріального становища. Значна частка бюджету соціального захисту спрямовується до Пенсійного фонду для забезпечення пенсійних виплат пенсіонерам, що є одним із основних компонентів соціальної підтримки в країні. Ця система потребує подальшого реформування та оптимізації для підвищення адресності та ефективності використання обмежених фінансових ресурсів, що є критично важливим для покращення соціальної справедливості та зменшення рівня бідності серед найбільш вразливих груп населення [47].

Система соціального забезпечення в Україні надає різноманітні пільги та привілеї для окремих груп населення, особливо для пенсіонерів та їх підкатегорій. Серед цих привілеїв — безкоштовний проїзд у громадському транспорті, знижки на оплату житлово-комунальних послуг, а також інші соціальні пільги для

пенсіонерів і певних категорій працівників. З часом ці пільги стали частіше залежати від перевірки матеріального становища отримувачів, хоча їхня кількість залишається великою, вони не завжди ефективно підтримують малозабезпечених осіб. У 2022 році уряд визначив одним із головних пріоритетів своєчасне фінансування соціальних програм, зберігши планове підвищення прожиткового мінімуму та визначивши розміри деяких видів соціальних виплат. Проте, через бюджетні обмеження, у 2023 році прожитковий мінімум був зафіксований на рівні грудня 2022 року і залишався незмінним протягом всього року, незважаючи на прогнозовану інфляцію [47].

Таблиця 2.1. – Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць (грн).

Термін	Прожитковий мінімум				
	Загальний	На дітей віком до 6 років	На дітей віком від 6 до 18 років	Працевдатні особи	Особи, які втратили працевдатність
1	2	3	4	5	6
з 01.01.2022 по 30.06.2022	2393	2100	2618	2481	1934
з 01.07.2022 по 30.11.2022	2508	2201	2744	2600	2027
з 01.12.2022 по 31.12.2022	2589	2272	2833	2684	2093
з 01.01.2023 по 31.12.2023	2589	2272	2833	2684	2093
з 01.01.2024	2920	2563	3196	3028	2361

Джерело: складено автором за даними [48]

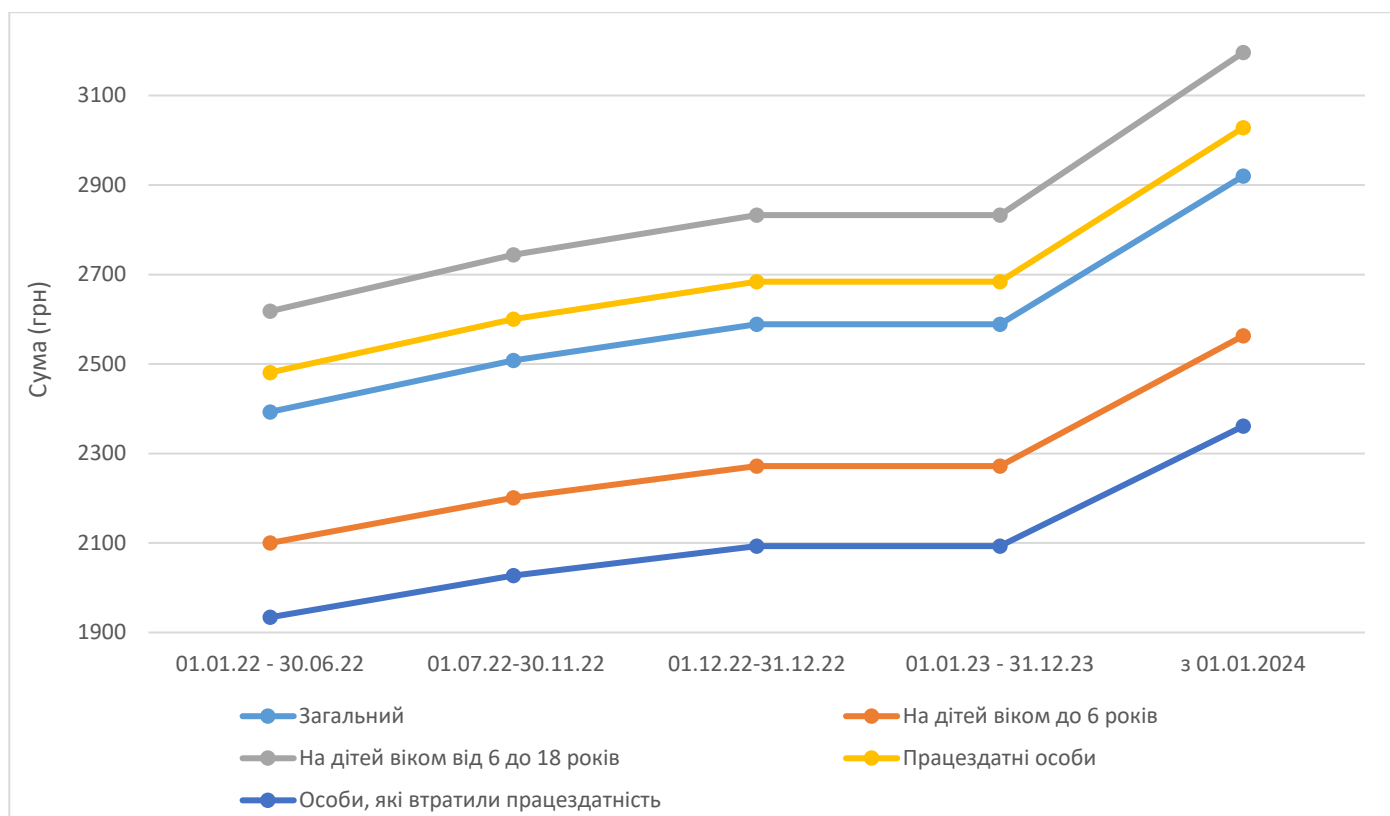

Рис. 2.1. Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць.

Джерело: складено автором за даними [48]

(Рис. 2.1) відображає динаміку змін прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць у гривнях для різних демографічних груп протягом періоду з 2022 по 2024 рік. Аналіз даних вказує на стійке зростання прожиткового мінімуму для всіх категорій, що може бути зумовлено впливом економічних чинників, таких як інфляція, зростання цін на товари та послуги, а також коригуванням державної соціальної політики.

Загальний прожитковий мінімум збільшився з 2393 гривень на початку 2022 року до 2920 гривень на початку 2024 року, що свідчить про приблизно 22% зростання. Це підвищення вказує на збільшення витрат, необхідних для забезпечення базових життєвих потреб. Прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років зріс із 2100 гривень до 2563 гривень за цей період, що відображає значне зростання фінансових потреб для цієї вікової групи. Аналогічно, прожитковий мінімум для дітей віком від 6 до 18 років зріс із 2618 гривень до 3196 гривень,

демонструючи подібну динаміку зростання. Показник для працездатних осіб також зріс з 2481 гривні до 3028 гривень, що підкреслює послідовне збільшення витрат на життя для цієї категорії. Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, збільшився з 1934 гривень до 2361 гривні, що відображає потребу в адаптації соціальної підтримки до економічних реалій. Усі ці тенденції свідчать про загальне зростання прожиткових витрат на тлі зміни економічної ситуації в країні.

З даного аналізу можна зробити висновок, що прожитковий мінімум для всіх категорій населення в Україні стабільно зростає у період з 2022 по 2024 рік. Це зростання відображає послідовне підвищення вартості життя, ймовірно зумовлене інфляцією, зростанням цін на споживчі товари та послуги, а також необхідністю адаптації соціальної підтримки до нових економічних умов. Така тенденція підкреслює важливість своєчасного коригування соціальних стандартів для забезпечення мінімально необхідного рівня життя для різних демографічних груп населення.

Важливим компонентом системи соціального захисту в Україні є система соціального страхування, яка фінансується за рахунок єдиного соціального внеску. Цей внесок сплачують роботодавці за своїх працівників, а також приватні підприємці, які діють за спрощеною системою оподаткування. Система соціального страхування охоплює декілька видів обов'язкового державного страхування:

- пенсійне страхування, яке забезпечує виплату пенсій особам похилого віку, у разі втрати працездатності та втрати годувальника.
- соціальне страхування, що включає страхування на випадок хвороби, а також страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, забезпечуючи виплати під час тимчасової непрацездатності та медичну допомогу.
- страхування на випадок безробіття, яке фінансує заходи активної політики на ринку праці, включаючи подальше вдосконалення механізмів

соціального страхування є ключовим для підвищення ефективності соціального захисту та забезпечення його стійкості в довгостроковій перспективі.

До 2023 року адміністрування різних видів соціального страхування в Україні здійснювалося через три окремі фонди державного соціального страхування. Однак наприкінці 2022 року Міністерство соціальної політики ініціювало реформу, в рамках якої з 2023 року управління першими двома видами загальнообов'язкового соціального страхування було передано Пенсійному фонду України. Цей крок був спрямований на підвищення ефективності та раціоналізацію системи, оскільки Пенсійний фонд був визнаний більш ефективним у порівнянні з Фондом соціального страхування. Паралельно уряд здійснив оптимізацію виплат у межах соціального страхування, основну увагу приділивши скороченню натуральних виплат, зокрема реабілітаційних послуг. Цей захід був спрямований на зменшення витрат і підвищення ефективності використання фінансових ресурсів системи соціального захисту [40]. Реформи покликані не лише покращити адміністративну ефективність, але й підвищити прозорість і підзвітність системи, що має важливе значення для забезпечення сталого розвитку соціальної політики в Україні. Подальше вдосконалення управління соціальним страхуванням, включаючи посилення контролю за використанням коштів, є ключовим фактором для забезпечення стійкості соціальної системи та її здатності адекватно реагувати на потреби населення в умовах постійних соціально-економічних змін.

У 2023 році кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) зросла на 55,3 тисячі через продовження активних бойових дій, регулярні ракетні обстріли, а також пошкодження та руйнування житлових об'єктів та інфраструктури. Наприкінці року чисельність зареєстрованих ВПО сягнула 4,91 мільйона осіб. Водночас деякі зареєстровані ВПО поверталися до місця попередньої реєстрації, зберігаючи статус переселенця. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на грудень 2023 року в Україні налічувалося 3,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб (ВПО). З них 39% здійснювали переїзди кілька разів у пошуках кращих умов працевлаштування та безпечнішого проживання. ВПО зобов'язані повідомляти органи соціального захисту про зміну

місця проживання протягом 10 днів з моменту прибуття на нове місце. Особа також має право самостійно подати заяву на скасування довідки переселенця. Органи соціального захисту можуть скасувати довідку ВПО в ряді випадків: якщо особа повернулася до свого постійного місця проживання, виїхала за кордон на постійне місце проживання, вчинила кримінальне правопорушення або надала неправдиву інформацію [49, 50]. Ці вимоги та процедури спрямовані на забезпечення належного контролю за статусом ВПО та ефективне використання ресурсів соціального захисту. Однак постійні переміщення та зміна місць проживання створюють додаткові виклики для соціальних служб у наданні належної підтримки, а також підкреслюють необхідність подальшого вдосконалення системи моніторингу та підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні.

За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), реальна кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні становить близько 3,5 мільйона осіб. Найбільше ВПО проживає у Дніпропетровській області, де нараховується близько 479 тисяч осіб (14% від загальної кількості ВПО), та в Харківській області з 414 тисячами осіб (12%). Київ, столиця України, займає третє місце з 343 тисячами переселенців (10%), а Київська область перебуває на четвертому місці з 268 тисячами осіб (8%) [51].

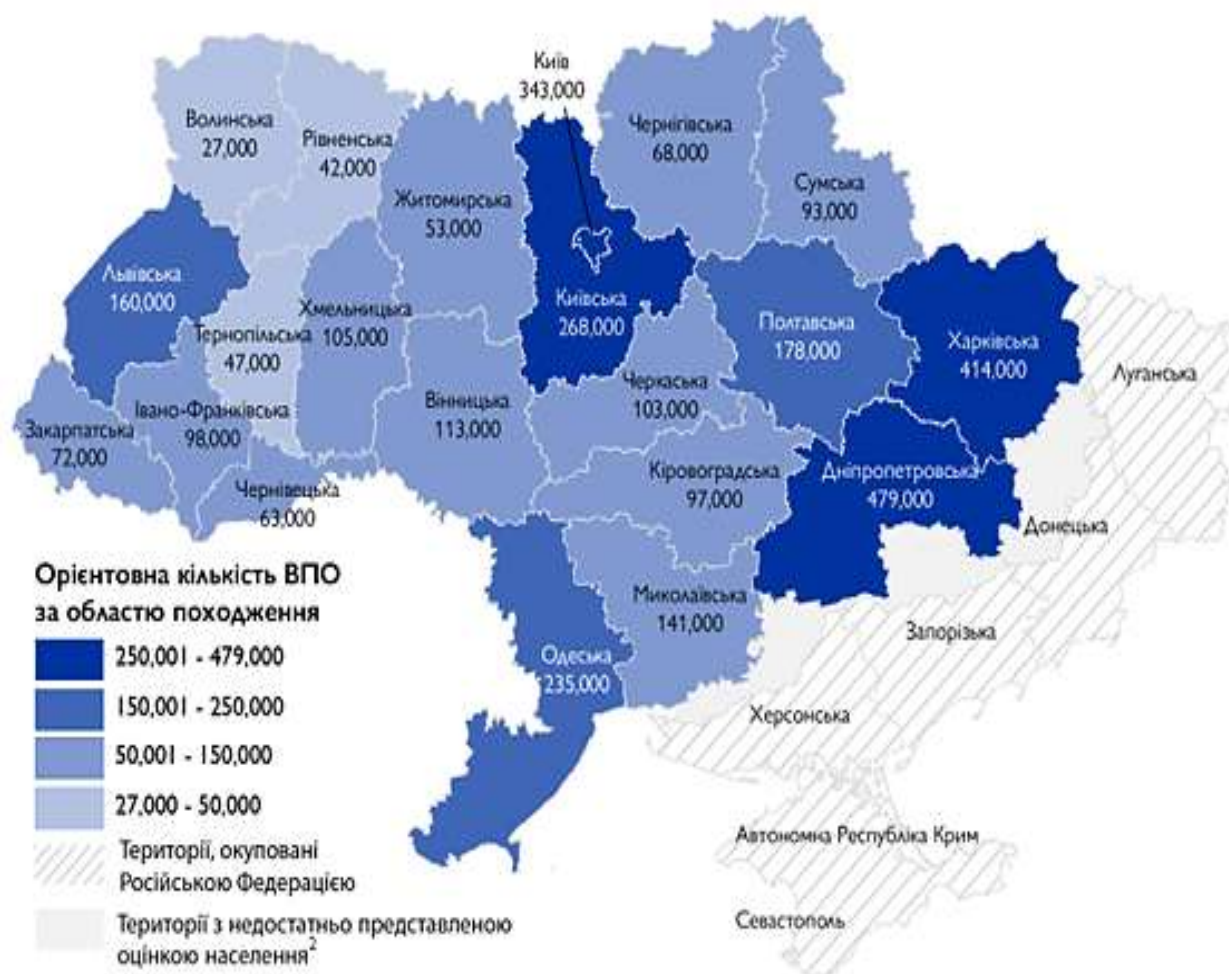

Рис. 2.2. Фактична чисельність ВПО за областями переміщення.

Джерело [51]

У 2023 році допомогу на проживання отримували 2,54 мільйона внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що становить 51,7% від загальної кількості зареєстрованих переселенців. Виплати складала 2000 гривень на дорослу людину та 3000 гривень на дітей і осіб з інвалідністю [52]. У 2022 році таку підтримку отримували лише 39,8% ВПО (рис. 2.4.). Через зміни у вимогах до отримання цієї допомоги у 2023 році кількість отримувачів зросла на 602,8 тисячі осіб. Раніше допомогу призначали всім зареєстрованим ВПО, незалежно від їхнього статусу зайнятості, за умови, що вони перемістилися з територій, визначених у списку Міністерства реінтеграції [53].

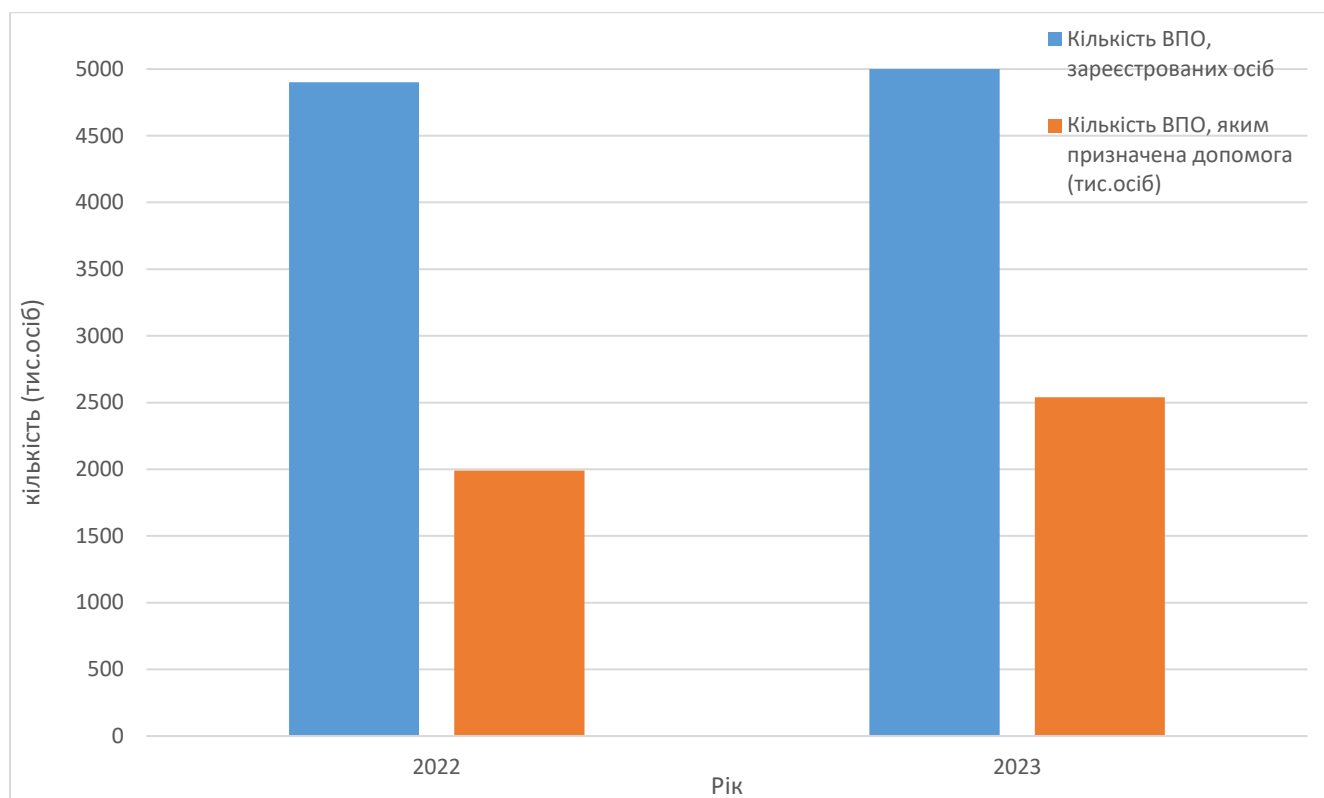

Рис.2.3. Кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та тих, хто отримував допомогу на проживання у 2022-2023 роках, тис. осіб.

Джерело: складено автором за даними [53]

У другій половині 2023 року уряд України запровадив нові умови надання допомоги на проживання для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Починаючи з 1 серпня 2023 року, виплати для ВПО, які перебувають на територіях з активними бойовими діями, автоматично продовжувалися на шість місяців. Водночас допомога не нараховувалася особам, які перебували за кордоном понад 30 днів, відбували покарання, або повернулися на території, де бойові дії завершилися без офіційного визначення дати їхнього закінчення [54].

З 1 вересня 2023 року були впроваджені додаткові критерії припинення виплат для ВПО після проведення перевірки. Зокрема, виплати припинялися, якщо виявлялося, що особа придбала транспортний засіб віком до п'яти років, нерухомість вартістю понад 100 тисяч гривень, перебувала на повному державному утриманні, мала депозитні рахунки з сумою понад 100 тисяч гривень, володіла

житловою нерухомістю в регіонах, де бойові дії вже завершилися, або здійснювала купівлю іноземної валюти та банківських металів на суму, що перевищує 100 тисяч гривень. Також було спрощено процедуру призначення допомоги для ВПО, які повернулися з-за кордону після реєстрації в Україні. Для стимулювання працевлаштування працездатних ВПО було впроваджено вимогу: вони повинні бути або офіційно працевлаштованими, або зареєстрованими як безробітні [55]. Ці зміни в механізмах надання виплат були спрямовані на оптимізацію використання державних ресурсів та забезпечення підтримки тим, хто її найбільше потребує. За результатами верифікації, проведеної до 1 серпня 2023 року, було встановлено, що 109 тисяч осіб, які отримували виплати, тривалий час перебували за кордоном. Крім того, було виявлено, що виплати продовжували нараховуватися 10 тисячам померлих осіб, а ще 10 тисяч осіб отримували допомогу одночасно в кількох громадах [56].

Запровадження цих заходів є важливим кроком у підвищенні ефективності системи соціального захисту в Україні. Удосконалення критеріїв надання допомоги та покращення процесів верифікації дозволяють державі більш раціонально розподіляти фінансові ресурси, запобігаючи їх нецільовому використанню. Це особливо актуально в умовах тривалого військового конфлікту та економічних викликів, коли потреба в підтримці соціально вразливих верств населення зростає.

У 2024 році уряд України запровадив заходи для полегшення процесу надання фінансової допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Зокрема, виплати були автоматично продовжені до 1 березня 2024 року, що усунуло потребу в додаткових зверненнях з боку отримувачів. Починаючи з березня, політика була розширена шляхом автоматичного продовження виплат на шість місяців для певних уразливих категорій населення. До цих категорій віднесено пенсіонерів з місячним доходом до 9 444 грн (що відповідає чотирикратному розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність), осіб з інвалідністю I та II груп, дітей з інвалідністю до 18 років, тяжкохворих дітей, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до 23 років, а також батьків-вихователів і прийомних батьків [57].

Основною метою цієї ініціативи є спрощення процесу отримання допомоги для найбільш вразливих груп ВПО, забезпечуючи безперервну фінансову підтримку для тих, хто цього найбільше потребує. Автоматизація продовження виплат зменшує адміністративне навантаження на органи соціального захисту та мінімізує ризик втрати допомоги через бюрократичні затримки чи складні процедури. Це особливо важливо для осіб з обмеженими можливостями або тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах, оскільки полегшує доступ до необхідних ресурсів без додаткового стресу. Така політика відображає зобов'язання держави щодо соціальної справедливості та захисту прав людини, відповідно до міжнародних стандартів гуманітарної допомоги в регіонах, що постраждали від конфліктів. Фокусуючись на потребах найуразливіших верств населення, уряд не лише вирішує нагальні економічні проблеми, але й сприяє довгостроковій соціальній стабільності та стійкості переміщених громад. Зниження адміністративних бар'єрів і забезпечення постійної підтримки є критичними кроками для підвищення ефективності соціальних програм, особливо в контексті поточних соціально-політичних викликів.

Інші категорії внутрішньо переміщених осіб (ВПО) мають можливість отримати фінансову допомогу на проживання терміном на шість місяців за умови подання відповідної заяви до кінця квітня 2024 року, якщо середній дохід сім'ї не перевищує 9 444 грн на одну особу. У таких випадках підтримка може бути надана сім'ям з дітьми до 14 років, які не мають змоги відвідувати освітні заклади або навчаються у змішаному форматі; сім'ям, де один із членів здійснює догляд за особою з інвалідністю I групи, особою з інвалідністю I чи II групи з психічними розладами, особою віком понад 80 років або тяжкохворою дитиною; малолітнім дітям, які перебувають без батьківського супроводу, але під опікою уповноваженого опікуна; а також вагітним жінкам після 30-го тижня вагітності (або після 27-го тижня для тих, хто постраждав від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС) [57]. Цей підхід спрямований на надання адресної підтримки ВПО, які опинилися в особливо складних життєвих обставинах. Підвищення цільового характеру виплат є важливим кроком у забезпеченні соціальної стабільності та

зменшенні ризиків соціальної ізоляції для вразливих груп населення, які вимушені були залишити свої домівки через конфлікти або інші надзвичайні ситуації.

Продовження надання допомоги працездатним членам сім'ї залежить від їхнього працевлаштування або реєстрації як безробітних у службі зайнятості. Якщо після повторного призначення допомоги працездатний, але непрацевлаштований член сім'ї не знайде роботу і не вживатиме заходів для свого працевлаштування, виплати можуть бути припинені. Виняток становлять випадки, коли один із працездатних членів сім'ї здійснює догляд за непрацездатною особою. Ці заходи відображають прагнення держави оптимізувати використання соціальних ресурсів та забезпечити підтримку тих, хто найбільше її потребує. Вимога активного пошуку роботи або офіційної реєстрації як безробітного стимулює працездатних осіб до економічної активності, що в довгостроковій перспективі може позитивно вплинути на економічний розвиток країни. Крім того, такий підхід сприяє соціальній інтеграції ВПО та зменшенню навантаження на систему соціального захисту, роблячи її більш стійкою та ефективною.

У 2023 році фактичні державні видатки на надання допомоги з проживання внутрішньо переміщеним особам (ВПО) в Україні досягли 73,2 млрд грн, що суттєво перевищило початковий бюджетний план у 53,5 млрд грн. Ця різниця виникла через те, що урядові прогнози базувалися на припущеннях щодо зменшення кількості ВПО, які потребують соціальної підтримки, а також на очікуваному зниженні інтенсивності воєнних дій у другій половині 2023 року. Проте реальність виявилася іншою: бойові дії продовжувалися, і кількість зареєстрованих ВПО зростала. Це змусило уряд запровадити додаткові механізми обмеження тривалості виплат, щоб забезпечити фінансову стійкість соціальної підтримки.

Станом на жовтень 2023 року обсяг коштів, виділених на цю допомогу, був збільшений до 74,2 млрд грн, що на 38,7% більше від початкового плану. Це свідчить про необхідність оперативного реагування держави на зміну соціально-економічної ситуації та адаптацію бюджетних витрат до реальних потреб населення. На 2024 рік заплановано скоротити видатки на допомогу ВПО на 22,4%,

до 57,6 млрд грн. Таке рішення пов'язане з внесенням змін до нормативно-правових актів, які регулюють порядок призначення цих виплат [58,59]. Зменшення бюджетних асигнувань на наступний рік може бути інтерпретоване як очікування урядом стабілізації ситуації або ефективності нових регуляторних заходів. Однак це також викликає питання щодо достатності фінансування для задоволення потреб ВПО в умовах можливого продовження конфлікту. Важливо забезпечити гнучкість бюджетної політики та готовність до перегляду фінансових планів у разі зміни обставин, щоб гарантувати належний рівень соціального захисту для найбільш вразливих верств населення.

Наприкінці 2023 року уряд України оновив умови програми компенсації для роботодавців, які працевлаштовують внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ключовою зміною стало збільшення тривалості компенсаційних виплат: роботодавці тепер отримують компенсацію протягом трьох місяців при працевлаштуванні ВПО та до шести місяців у випадку працевлаштування ВПО з інвалідністю. Важливим нововведенням є також прив'язка розміру компенсації до мінімальної заробітної плати, тоді як раніше він був фіксованим і становив 6 700 грн на місяць. З 1 січня 2024 року розмір компенсації збільшено до 7 100 грн, а з 1 квітня 2024 року він зріс до 8 000 грн. Протягом 2023 року загальний обсяг компенсацій, виплачених роботодавцям за працевлаштування понад 14 тисяч ВПО, становив 181 млн грн [60,61].

Упродовж двох років після початку повномасштабного вторгнення видатки на соціальне забезпечення за функціональною класифікацією зросли на 38,3%, що еквівалентно додатковим 130 млрд грн. У 2023 році на ці потреби було спрямовано 469,3 млрд грн, що становить 11,7% від загальних видатків державного бюджету. Це на 10,2% або 43,3 млрд грн більше порівняно з 2022 роком (рис. 2.4). Особливо значним було збільшення видатків на соціальний захист пенсіонерів, які зросли на 40,7 млрд грн, досягнувши 273,6 млрд грн. Головним чинником цього зростання стала індексація пенсій у 2023 році. Така динаміка фінансування підкреслює важливість підтримки вразливих категорій населення в умовах військового конфлікту. Рішення про індексацію пенсій стало ключовим фактором, що вплинув

на збільшення видатків на соціальний захист пенсіонерів. Це свідчить про зусилля держави забезпечити соціальну стабільність та підтримати рівень життя осіб, які перебувають на пенсії, незважаючи на складні економічні умови. Додатково, збільшення видатків на соціальне забезпечення може відображати необхідність адаптації соціальної політики до викликів, спричинених військовими діями. Підтримка найбільш вразливих верств населення є критичною для збереження соціальної згуртованості та мінімізації негативних наслідків економічної нестабільності [40].

Таблиця 2.2.- Видатки Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Рік	Місцеві бюджети, (млн. грн.)	Державний бюджет, (млн. грн.)	Зведений бюджет, (млн. грн.)
1	2	3	4
2021	28 067 762 302.87	339 278 874 258.86	367 346 636 561.73
2022	29 199 130 230.14	425 987 024 713.80	455 186 154 943.94
2023	44 879 477 851.53	469 251 224 564.57	514 130 702 416.10

Джерело: складено автором за даними [62]

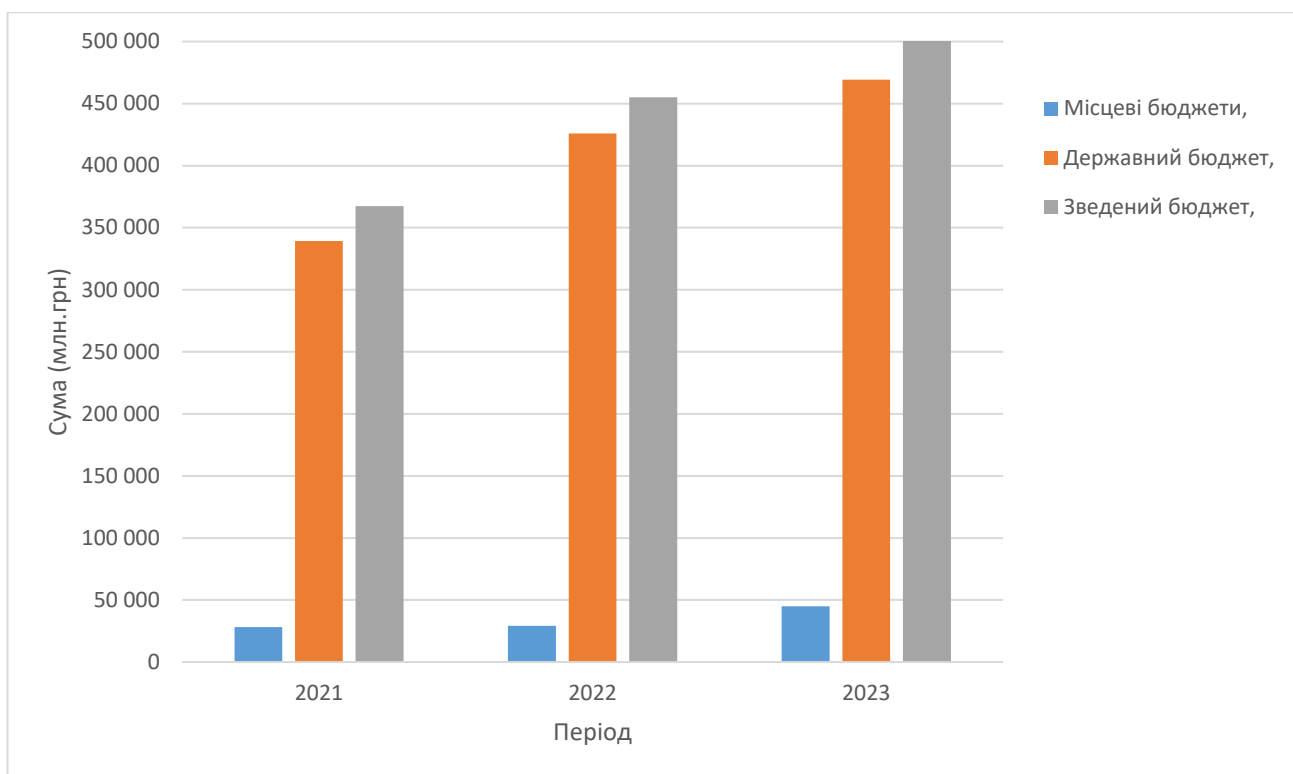

Рис. 2.4. Видатки Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2021 - 2023 роках, млрд грн.

Джерело: складено автором за даними [62]

Аналіз даних (рис. 2.4) демонструє чітку тенденцію до зростання видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у період з 2021 по 2023 роки. За цей період відбулося зростання видатків як з місцевих, так і з державного бюджетів, що також спричинило збільшення зведеного бюджету. У 2021 році місцеві бюджети виділили на соціальний захист близько 28 068 млн грн, у 2022 році цей показник збільшився до 29 199 млн грн, а в 2023 році досягнув 44 879 млн грн. Це свідчить про значне посилення фінансування соціальних програм на місцевому рівні. Зростання видатків може бути зумовлене кількома факторами, включаючи підвищення соціальних стандартів, інфляційні процеси та збільшення підтримки з боку державного бюджету. Посилення фінансування соціальних програм на місцевому рівні відображає прагнення держави та місцевих органів влади підвищити рівень соціального забезпечення населення в умовах економічних та соціальних викликів. Ці зусилля спрямовані на

підтримку вразливих верств населення, підвищення ефективності соціальної політики та забезпечення стабільності в суспільстві.

Упродовж останніх двох років державний бюджет України зазнав значного зростання видатків на соціальне забезпечення: з 339 279 млн грн у 2021 році до 425 987 млн грн у 2022 році та до 469 251 млн грн у 2023 році. Ця динаміка свідчить про те, що соціальний захист залишається ключовим напрямом бюджетної політики, який потребує постійного збільшення фінансових ресурсів. Зведений бюджет, який об'єднує видатки державного та місцевих бюджетів, також демонструє суттєве зростання: від 367 347 млн грн у 2021 році до 455 186 млн грн у 2022 році і до 514 131 млн грн у 2023 році. Це підтверджує загальну тенденцію до підвищення фінансування соціального захисту та забезпечення, що може бути зумовлено як економічними викликами, так і зусиллями держави щодо посилення соціальної підтримки населення. Аналіз фінансових показників вказує на стійке зростання інвестицій у сферу соціального захисту та забезпечення в Україні. Така тенденція відображає державні пріоритети у соціальній політиці на тлі зростаючих економічних і соціальних потреб населення. Додатково, збільшення видатків може бути пов'язане з необхідністю реагування на соціальні виклики, спричинені внутрішніми та зовнішніми факторами, включаючи економічну нестабільність та вплив глобальних процесів.

Таким чином, постійне зростання бюджетних асигнувань на соціальне забезпечення свідчить про прагнення уряду забезпечити належний рівень соціального захисту та підвищити добробут громадян, особливо в умовах посилення соціально-економічних викликів. Це підкреслює важливість ефективного розподілу фінансових ресурсів та вдосконалення механізмів соціальної підтримки для досягнення стійкого розвитку країни.

В Україні основна пенсійна система функціонує на основі державної розподільчої системи типу "pay-as-you-go" (PAYG), де поточні пенсійні виплати фінансуються за рахунок внесків працюючого населення. Недержавні пенсійні системи залишаються слабо розвиненими, що зумовлено недостатнім розвитком фондового ринку та високими фінансовими ризиками. У рамках системи PAYG

пенсійний вік встановлений на рівні 60 років для чоловіків і жінок. Для отримання пенсії за віком жінкам необхідно мати мінімум 30 років страхового стажу, а чоловікам—35 років.

Розмір пенсії розраховується за спеціальною формулою, але не може бути меншим за прожитковий мінімум, встановлений для цієї категорії населення. Мінімальна пенсія для осіб віком від 65 років становить 40% від мінімальної заробітної плати, що станом на січень 2023 року дорівнювало 2 680 гривень (близько 73 долари США на місяць). Додаткові надбавки передбачені для пенсіонерів, які досягли 70-річного віку [47]. Сучасна пенсійна система потребує подальшого реформування з метою забезпечення її стійкості та адекватності пенсійних виплат, особливо в контексті демографічних викликів та економічних умов. Розвиток недержавних пенсійних фондів та впровадження накопичувальних механізмів можуть стати важливими кроками для диверсифікації джерел пенсійного забезпечення та зменшення навантаження на державну систему. Інтеграція багаторівневої пенсійної моделі, яка поєднує обов'язкові та добровільні компоненти, може підвищити фінансову стійкість пенсійної системи. Стимулювання приватних заощаджень на пенсію через податкові пільги та регуляторну підтримку сприятиме розвитку приватних пенсійних фондів. Вирішення цих питань є критичним для адаптації пенсійної системи до старіння населення та забезпечення довгострокової економічної стабільності.

Виплата пенсій вчасно залишалася важливим елементом соціального захисту під час війни, оскільки в Україні багато пенсіонерів. За даними Пенсійного фонду, на початок 2022 року їх кількість становила 10,8 млн, а на січень 2023 року – 10,7 млн. Через військові дії частина пенсіонерів змушена була стати внутрішньо переміщеними особами (ВПО) або тимчасово виїхати за кордон. За інформацією Міжнародної організації міграції, 1,2 млн пенсіонерів стали ВПО, що складає 20,6% від усіх ВПО. З огляду на прагнення уряду запобігти зростанню бідності, у 2022 році була проведена індексація пенсій, яка планувалася ще до початку повномасштабного вторгнення. У 2023 році також була здійснена чергова індексація. Протягом 2022 року мінімальні пенсії підвищувалися відповідно до

збільшення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, а пенсіонери старшого віку отримували додаткові виплати. Станом на 1 січня 2023 року середня пенсія складала 4 623 грн (близько 126 доларів США), що на 15,8% більше, ніж попереднього року. Проте, близько 38% пенсіонерів отримували пенсії на рівні мінімальної або трохи вище, тоді як 7,3% пенсіонерів мали виплати понад 10 000 грн. Вищі пенсії отримували переважно представники спеціальних пенсійних категорій або ті, хто мав вищу за середню заробітну плату в державному секторі. У 2023 році уряд продовжив індексацію пенсій для компенсації інфляційного тиску. [47].

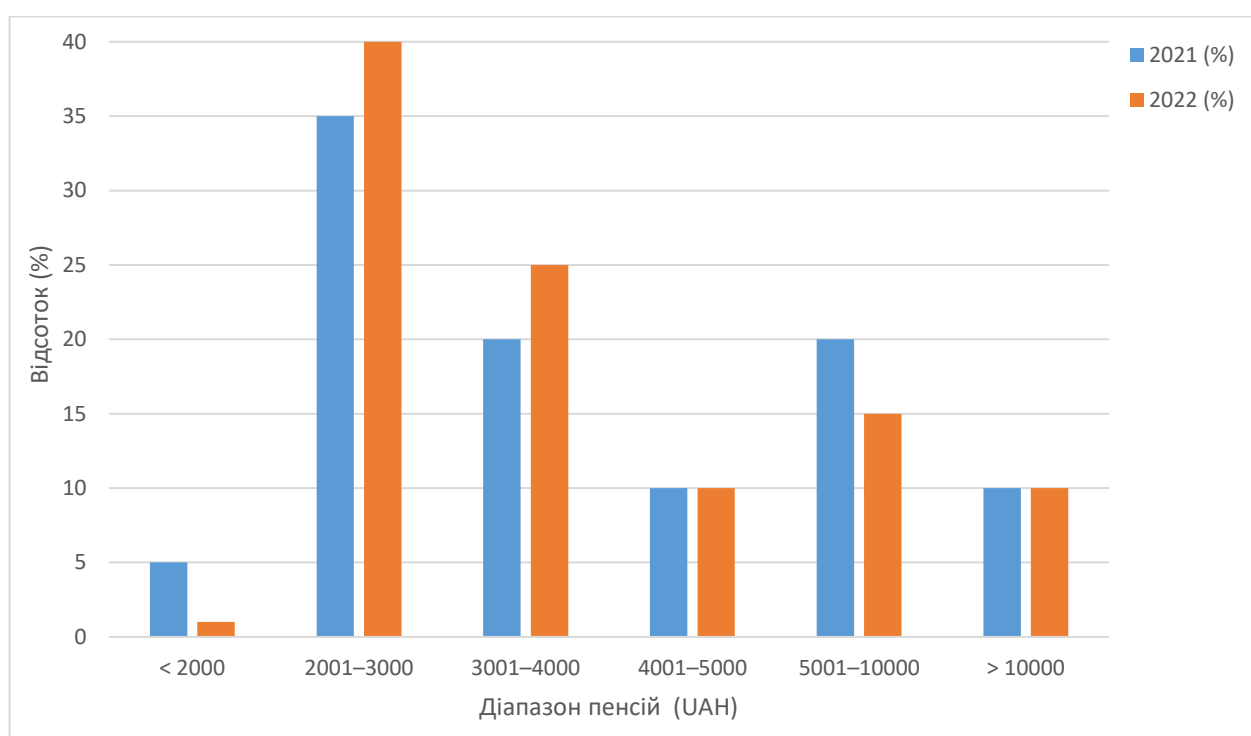

Рис. 2.5. Структура розподілу пенсіонерів за величиною пенсійних виплат, % .

Джерело: складено автором за даними [63]

Після лютого 2022 року, як і в попередні періоди, пенсії фінансувалися через надходження від єдиного соціального внеску та трансфертів з державного бюджету. Такий механізм фінансування виконує декілька ключових функцій:

- забезпечення виплат пенсій спеціальним категоріям пенсіонерів за державними програмами (зокрема, колишнім суддям, військовослужбовцям, прокурорам та іншим);
- покриття різниці між нарахованою пенсією за формулою і мінімальною пенсією, якщо розрахункова сума виявляється нижчою за мінімально встановлений рівень;
- фінансування дефіциту Пенсійного фонду.

У 2022 році уряд України збільшив фінансову підтримку Пенсійного фонду до 217 млрд грн, що на 22% більше порівняно з 2021 роком. Паралельно власні доходи фонду, головним джерелом яких є єдиний соціальний внесок, зросли на 20,8%, досягнувши 404 млрд грн. Це зростання пояснюється підвищенням бюджетних витрат на оплату праці військовослужбовців, зумовленим збільшенням розміру винагород і чисельності особового складу Збройних Сил. Зростання надходжень від єдиного соціального внеску, пов'язаного з виплатами військовим, частково компенсувало зниження внесків від інших категорій працівників. Це відбулося через скорочення зайнятості та можливе зменшення заробітних плат у окремих секторах економіки, викликане складним фінансовим станом роботодавців. Такий підхід до фінансування дозволив частково стабілізувати пенсійні виплати в умовах воєнного часу, незважаючи на загальне погіршення економічної ситуації та звуження ринку праці [47].

Варто зазначити, що для забезпечення стійкості пенсійної системи в умовах підвищеного навантаження на державний бюджет необхідно продовжувати реформування фінансових механізмів та шукати додаткові джерела фінансування. Це може включати розвиток недержавних пенсійних фондів, впровадження ефективніших методів адміністрування пенсійних коштів та оптимізацію витратної частини бюджету. Такий комплексний підхід сприятиме підвищенню фінансової стійкості пенсійної системи та забезпеченню належного рівня соціального захисту населення.

Основною бюджетною програмою Міністерства соціальної політики залишається трансфер із державного бюджету до Пенсійного фонду України

(ПФУ), який використовується для фінансування пенсійних виплат і покриття дефіциту фонду. У 2023 році цей трансфер становив 35,2% від загальних доходів Пенсійного фонду. На другому місці за обсягом фінансування знаходяться програми соціального захисту, що реалізуються Міністерством соціальної політики. До них належать допомога громадянам у складних життєвих обставинах, зокрема внутрішньо переміщеним особам (ВПО); підтримка малозабезпечених сімей через надання житлових субсидій та оплату пільг на житлово-комунальні послуги; а також заходи соціального захисту дітей, сімей і осіб з інвалідністю (див. табл. 2.3). Ці видатки відображають пріоритети державної політики у сфері соціального забезпечення, спрямованої на зменшення рівня бідності та підтримку найбільш вразливих груп населення, особливо в умовах економічної нестабільності та підвищених соціальних ризиків [64]. Підвищення фінансування соціальних програм свідчить про зобов'язання держави забезпечити соціальну справедливість та рівні можливості для всіх громадян. Крім того, такі заходи сприяють зміцненню соціальної згуртованості та стабільності в суспільстві, що є особливо важливим в періоди економічних викликів. Інвестування в соціальний захист не лише підтримує окремі категорії населення, але й сприяє загальному соціально-економічному розвитку країни.

У 2023 році кількість пенсіонерів в Україні зменшилася на 1,9%, або на 201 тисячу осіб, досягнувши показника в 10,5 мільйонів. Паралельно середній розмір пенсії зріс на 14,2%, що становить додаткові 762,66 грн, і станом на 1 січня 2024 року склав 5 385,25 грн. Головним чинником цього підвищення була індексація пенсій, проведена з коефіцієнтом 1,197 у 2023 році.

З 1 березня 2023 року індексацію пенсій отримали 10,5 мільйонів пенсіонерів України, серед яких:

- 9,0 млн осіб пенсійного віку;
- 0,1 млн осіб, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
- 0,5 млн осіб, які вийшли на пенсію за вислугою років.

0,9 млн пенсіонерів, які отримували пенсії, призначені до 31 грудня 2022 року, але не були охоплені індексацією з 1 березня 2023 року, отримали додаткову виплату

у розмірі 100 грн. Перерахунок пенсій був також проведений з 1 квітня для 654,9 тисяч працюючих пенсіонерів та з 1 липня для 19,4 тисяч пенсіонерів, які займаються державною службою. Станом на 1 січня 2024 року близько 30% пенсіонерів отримували пенсії до 3000 грн, тоді як частка осіб, які отримували пенсії понад 10 000 грн, була втричі меншою, що свідчить про значну нерівномірність у розподілі пенсійних виплат. У березні 2024 року була проведена чергова індексація пенсій на рівні приблизно 8%, що було зумовлено уповільненням темпів інфляції у 2023 році, внаслідок чого коефіцієнт індексації був зменшений [40]. Ці дані підкреслюють важливість постійного моніторингу та коригування пенсійних виплат з урахуванням економічних змін.

Зростання середнього розміру пенсій через індексацію сприяє покращенню матеріального становища пенсіонерів, однак нерівномірність у розподілі виплат вказує на необхідність впровадження додаткових заходів для забезпечення більшої справедливості та рівності в системі пенсійного забезпечення. Це може включати перегляд критеріїв індексації, впровадження прогресивних моделей розрахунку пенсій або розвиток додаткових соціальних програм, спрямованих на підтримку найбільш вразливих категорій пенсіонерів. Додатково, зменшення чисельності пенсіонерів може бути пов'язане з демографічними змінами, такими як зменшення народжуваності та збільшення тривалості життя, що впливає на баланс між працюючими та пенсіонерами у системі PAYG.

Для забезпечення стійкості пенсійної системи важливо продовжувати реформування, спрямоване на диверсифікацію джерел фінансування та підвищення ефективності управління пенсійними фондами. Розвиток недержавних пенсійних систем та впровадження накопичувальних механізмів можуть стати важливими кроками у зменшенні залежності державної системи від демографічних факторів та забезпеченні довгострокової стабільності пенсійних виплат.

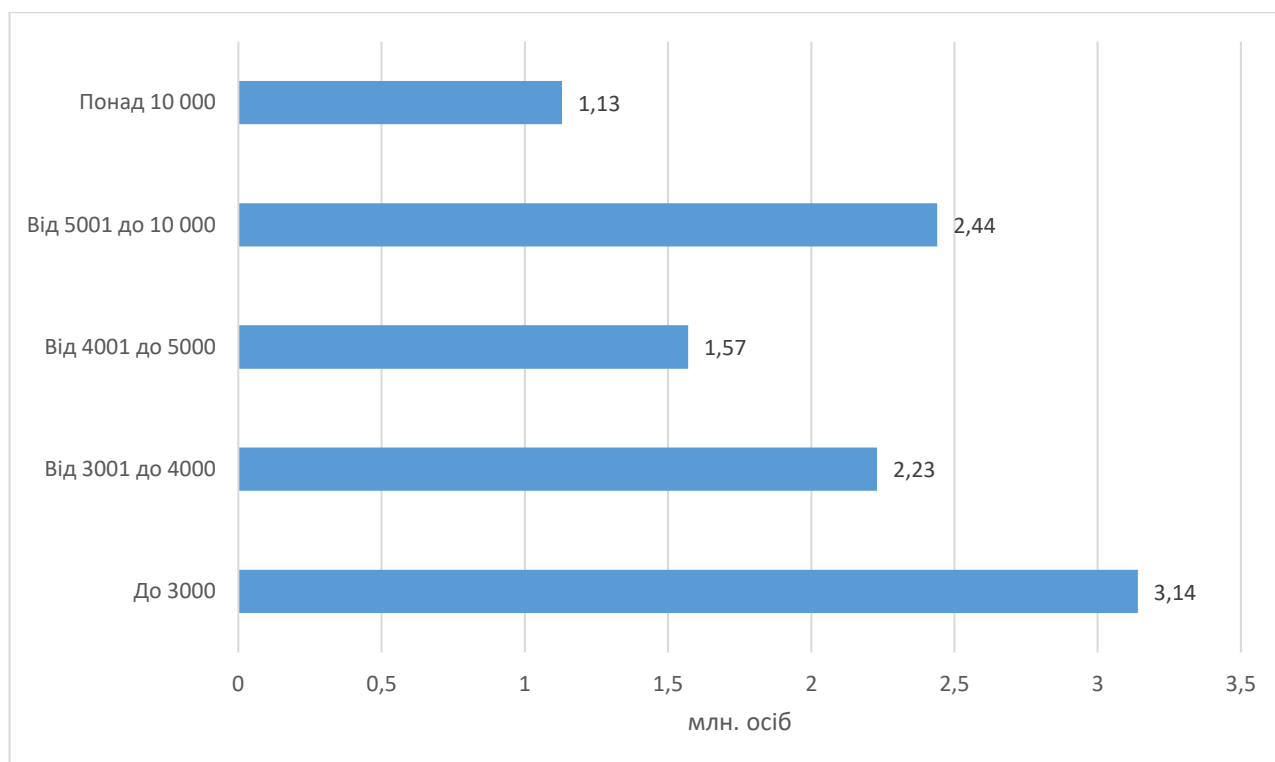

Рис. 2.6. Розподіл чисельності пенсіонерів за розміром пенсійних виплат станом на 1 січня 2024 року, млн осіб.

Джерело: складено автором за даними [67]

Таблиця 2.3. Співставлення планових і фактичних видатків державного бюджету за ключовими програмами соціального захисту у 2023 році.

Показник	План 2023 рік, млрд грн	Факт 2023 рік, млрд грн	Відхилення, млрд грн
1	2	3	4
Пенсії та покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду	273,7	273,7	0,0
Соцзахист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	103,0	102,8	-0,2
у т.ч. виплата допомоги на проживання ВПО	74,2	73,2	-0,1
Підтримка малозабезпечених сімей	53,5	47,5	-6,0
у т.ч. виплата житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг	39,7	35,4	-4,3
Соцзахист дітей та сім'ї	26,6	24,2	-2,4
Соцзахист осіб з інвалідністю	3,6	3,4	-0,2
Разом	460,4	451,6	-8,8

Джерело: складено автором за даними [68-70]

Рис.2.6. Співставлення планових і фактичних видатків державного бюджету за ключовими програмами соціального захисту у 2023 році.

Джерело: складено автором за даними [68-70]

(рис. 2.6) ілюструє порівняння планових і фактичних видатків державного бюджету на основні програми соціального захисту у 2023 році, виражених у мільйонах гривень. Видатки на пенсії та покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду повністю відповідають запланованим показникам, що вказує на виконання бюджету у цій категорії. Однак, у більшості інших програм спостерігаються значні відхилення між плановими та фактичними видатками.

Для програм соціального захисту громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах, фактичні видатки виявилися трохи нижчими за планові, що свідчить про невелике недофінансування. Особливо суттєві розбіжності спостерігаються у видатках на допомогу для проживання внутрішньо переміщеним особам, де фактичні витрати значно менші за заплановані. Це може вказувати на те, що значна кількість осіб не отримала належної допомоги, або ж на недостатнє планування фінансових потреб у цій категорії. Також відбулося скорочення фактичних видатків на підтримку малозабезпечених сімей у порівнянні з плановими показниками, а значні відхилення виявлені у видатках на житлові

субсидії та пільги з оплати житлово-комунальних послуг. Видатки на соціальний захист дітей та сімей, а також на підтримку осіб з інвалідністю також не досягли запланованих рівнів, що вказує на загальну тенденцію до недофінансування соціальних програм. Ця ситуація підкреслює необхідність перегляду підходів до планування та реалізації соціальних програм, а також посилення контролю за використанням бюджетних коштів. Недофінансування соціальних програм може призвести до погіршення умов життя найвразливіших верств населення, що потребує термінових заходів для забезпечення стабільного та повного фінансування соціального захисту в Україні.

Зменшення фактичних видатків на соціальний захист у порівнянні з плановими показниками у 2023 році пояснюється скороченням кількості отримувачів допомоги. Зокрема, зменшилась кількість одержувачів житлових субсидій, що було зумовлено зростанням доходів населення та індексацією пенсій. Хоча у другій половині 2023 року відбулося підвищення тарифів на електроенергію, це мало незначний вплив на загальний обсяг субсидій, що призвело до недофінансування програми «Підтримка малозабезпечених сімей» на суму 6 млрд грн від запланованого [71]. Окрім того, не спостерігалось очікуваного зростання кількості отримувачів допомоги для одиноких матерів, дітей у багатодітних сім'ях, а також допомоги при народженні, усиновленні та встановленні опіки над дітьми. Це призвело до недовиконання плану бюджетної програми «Соціальний захист дітей та сім'ї» на 2,4 млрд грн [71]. Ці фактори вказують на необхідність ретельнішого аналізу динаміки потреб населення та адаптації соціальних програм до змін у соціально-економічному середовищі. Важливо забезпечити гнучкість у плануванні та реалізації бюджетних програм, щоб ефективно реагувати на зміни у кількості отримувачів допомоги і своєчасно перерозподіляти ресурси для підтримки тих, хто цього найбільше потребує.

Повномасштабна війна значно вплинула на структуру населення України, зокрема зросла кількість ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які потребують спеціалізованих соціальних послуг. Уряд працював над підвищенням ефективності використання бюджетних коштів, орієнтуючи соціальні

послуги на задоволення конкретних потреб громадян. Це спрямовано на зменшення потреби цільових груп у довготривалій соціальній допомозі та підтримку їхнього повернення до активного суспільного життя і працевлаштування. Для цього використовувалися інструменти, як-от тендери та відкриті конкурси, що дозволяють приватним надавачам послуг, зареєстрованим у відповідному Реєстрі, надавати соціальні послуги. У держбюджеті на 2024 рік на нову програму «Розвиток системи соціальних послуг» передбачено 1,1 млрд грн. [40].

Міністерство соціальної політики продовжило розширювати спектр соціальних послуг для вразливих груп населення у 2023 році, запровадивши нові програми соціальної підтримки. Серед нововведень—соціальний супровід для військовослужбовців та їхніх родин, послуги з формування життєстійкості населення, а також послуги догляду та адаптації для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю. Крім того, була впроваджена нова програма підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, що спрямована на збереження родин і запобігання потраплянню дітей до інтернатних закладів. Соціальні послуги тепер можуть закуповуватися на відкритій основі у неурядових організацій, благодійних фондів або юридичних осіб, включаючи фізичних осіб-підприємців. У відповідь на зростання потреб у соціальному захисті, пов'язаних з наслідками війни, уряд збільшив видатки на соціальне забезпечення, спрямовані на захист громадян, які постраждали від конфлікту. Значну частину фінансування цих програм забезпечувала міжнародна фінансова допомога. Такі заходи свідчать про прагнення уряду підвищити ефективність системи соціального захисту, забезпечивши широкий доступ до необхідних послуг для найуразливіших верств населення. Розширення співпраці з неурядовими організаціями та залучення міжнародної допомоги дозволяє більш гнучко реагувати на виклики та підвищувати якість соціальних послуг в умовах обмежених бюджетних ресурсів.

Одним із основних ризиків у сфері соціального захисту є можливі затримки у виплатах соціальної допомоги та реалізації соціальних програм у випадку затримки міжнародної фінансової підтримки. У разі припинення міжнародної допомоги уряд буде змушений залучати внутрішні резерви для фінансування цих

програм, що може призвести до скорочення певних видатків і негативно вплинути на стабільність соціальної системи. Зростання кількості громадян, які потребують державної підтримки через нові загрози життю та добробуту, призводить до додаткового навантаження на державний бюджет. Подальша дестабілізація економіки та інфраструктури, а також брак соціальних працівників у період війни обмежують доступ до необхідних ресурсів для надання соціальних послуг, що може спричинити їхній дефіцит або зниження якості. Ситуація ускладнюється демографічними змінами, які впливають на стабільність солідарної пенсійної системи. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), кількість вимушених мігрантів з України у світі становить близько 6,5 млн осіб, що складає 16% населення України на момент початку повномасштабного вторгнення, причому переважно це жінки та діти. Війна і її наслідки не сприяють підвищенню народжуваності в країні, що ставить під загрозу майбутню демографічну стійкість. Наразі в Україні кількість застрахованих осіб (найманих працівників і ФОП) та пенсіонерів майже однакова—10,8 млн та 10,5 млн осіб відповідно. Така ситуація, коли один працюючий утримує одного пенсіонера, є нестабільною і може призвести до додаткових викликів для пенсійної системи в майбутньому. Це підкреслює необхідність реформування пенсійної системи, впровадження накопичувальних механізмів та підвищення ефективності використання бюджетних коштів для забезпечення довгострокової стійкості соціального захисту в Україні.

Отже, оцінка ефективності соціального захисту населення України є важливим компонентом соціальної політики держави, особливо в умовах сучасних викликів, спричинених війною, економічною нестабільністю та зростаючими соціальними потребами. Соціальний захист охоплює широке коло заходів, спрямованих на підтримку найбільш вразливих груп населення, включаючи пенсіонерів, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), багатодітні сім'ї та інші соціально незахищені категорії. У період 2022-2023 років уряд України активізував зусилля з впровадження та адаптації соціальних програм, орієнтованих на підтримку цих груп. Протягом зазначеного періоду було реалізовано кілька

важливих експериментальних проєктів, таких як «Асистент родини», який забезпечує підтримку сім'ям у складних життєвих обставинах, а також програми комплексної психосоціальної допомоги для підвищення життєстійкості населення, спрямовані на зменшення рівня стресу та тривожності. Впровадження цих проєктів підкреслює прагнення уряду до індивідуалізації підходу у наданні соціальної підтримки, що є важливим кроком до підвищення ефективності соціального захисту. Однак ефективність цих ініціатив часто обмежується через затримки у фінансуванні, організаційні труднощі та необхідність швидкої адаптації до змінних умов війни.

Фінансування соціального захисту з боку державного бюджету демонструє тенденцію до зростання, що відображає пріоритетність цього напрямку в умовах сучасних викликів. У 2023 році видатки на соціальне забезпечення значно зросли порівняно з попередніми роками, що було зумовлено необхідністю розширення підтримки для постраждалих від війни. Наприклад, фінансування на соціальний захист пенсіонерів збільшилося через індексацію пенсій, а також видатки на допомогу внутрішньо переміщеним особам, що сягнули рекордних рівнів. Водночас аналіз показує значні розбіжності між плановими та фактичними видатками, особливо у виплатах допомоги ВПО, що може свідчити про недостатню ефективність у плануванні та реалізації програм. Це підкреслює необхідність вдосконалення механізмів управління та розподілу фінансових ресурсів для забезпечення своєчасної допомоги тим, хто її найбільше потребує. Система соціального захисту залишається переважно категорійною, з орієнтацією на надання допомоги залежно від певної категорії, а не реальних потреб отримувачів. Такий підхід часто не враховує індивідуальних обставин і не дозволяє досягти оптимальної ефективності. Зокрема, допомога надається без врахування рівня доходів отримувачів, що призводить до нерівномірного розподілу ресурсів та обмеження можливостей підтримки найбільш вразливих верств населення.

Таким чином, ефективність соціального захисту населення України перебуває у стадії активного вдосконалення. Незважаючи на значний прогрес у розробці нових соціальних послуг і збільшенні фінансування, система стикається з

низкою викликів, що потребують подальшого реформування. Для підвищення результативності соціальної політики необхідно забезпечити більшу гнучкість, адресність та ефективне управління ресурсами, що дозволить краще задовольняти потреби населення, особливо у складний період економічних та соціальних потрясінь.

2.2 Аналіз стану соціального захисту військовослужбовців

Відповідно до частини 1 статті 46 Конституції України [5], громадяни мають право на соціальний захист, що охоплює забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законодавством. Цей конституційний принцип є фундаментом усієї системи нормативно-правових актів, які регулюють соціальний захист військовослужбовців України. Конституція України виступає найвищим законодавчим актом держави, на основі якого розробляються всі інші нормативні акти, що повинні відповідати її положенням. Норми Конституції мають пряму дію, що забезпечує захист прав, свобод та інтересів громадян, зокрема і соціальних прав військовослужбовців. Це означає, що кожен громадянин, включно з військовослужбовцями, має гарантований доступ до соціальних гарантій та підтримки, закріплених у Конституції та інших законодавчих актах. Реалізація соціальних прав військовослужбовців регулюється окремими законами та підзаконними актами, що визначають конкретні форми підтримки, умови та порядок надання соціальної допомоги. Це забезпечує ефективне впровадження конституційних норм у практику та сприяє посиленню соціального захисту осіб, які захищають державу, гарантуючи їм гідний рівень соціального забезпечення у разі виникнення передбачених законодавством обставин.

Соціальний захист військовослужбовців є однією зі складових загальної системи соціального захисту населення. Науковці визначають соціальний захист як діяльність держави у сфері державного управління, спрямовану на запобігання

соціальним ризикам, які можуть виникати в житті людини. Така діяльність забезпечує підтримання оптимальних умов життя та регулюється системою правових норм, що охоплюють суспільні відносини, пов'язані із задоволенням потреб громадян у належному матеріальному забезпеченні. Це здійснюється через спеціальні фонди шляхом індивідуального розподілу ресурсів. Соціальний захист забезпечує надання матеріальної підтримки як альтернативи або доповнення до заробітної плати у випадках, передбачених законодавством. Розмір такої підтримки не може бути нижчим за мінімальний рівень, гарантований державою [72-74]. Таким чином, соціальний захист є важливим інструментом забезпечення стабільності та соціальної справедливості, оскільки дозволяє компенсувати втрати доходу в ситуаціях, коли особа не може працювати або отримувати повноцінну оплату праці через обставини, передбачені законом. Для військовослужбовців соціальний захист набуває особливого значення, оскільки враховує специфічні ризики, пов'язані з їхньою службою, і забезпечує відповідну матеріальну підтримку, яка гарантує збереження їхнього рівня життя та добробуту навіть у випадках, що можуть завади.

Станом на 2022 рік, за даними порталу «Юридична сотня» [1] ветеранами є понад 2% населення України. Понад 400 тис. осіб отримали цей статус внаслідок участі в АТО та ООС, загальна кількість – більше 902 тис. ветеранів, що потребують соціального захисту.

Категорія	Кількість тис.осіб
Учасники бойових дій (загальна кількість)	471208
Учасники бойових дій унаслідок участі в АТО/ООС	423 076
Жінки — учасниці бойових дій в АТО/ООС	21 789
Учасники бойових дій зі складу добровольчих формувань	1 018
Працівники підприємств, установ, організацій, які брали участь в АТО/ООС	183
Особи з інвалідністю внаслідок війни	104 037
Учасники війни	211580
Члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни	115046
Діти, загиблі внаслідок участі в АТО/ООС	2758
Постраждалі учасники Революції Гідності	941
Особи з особливими заслугами перед Батьківщиною	20

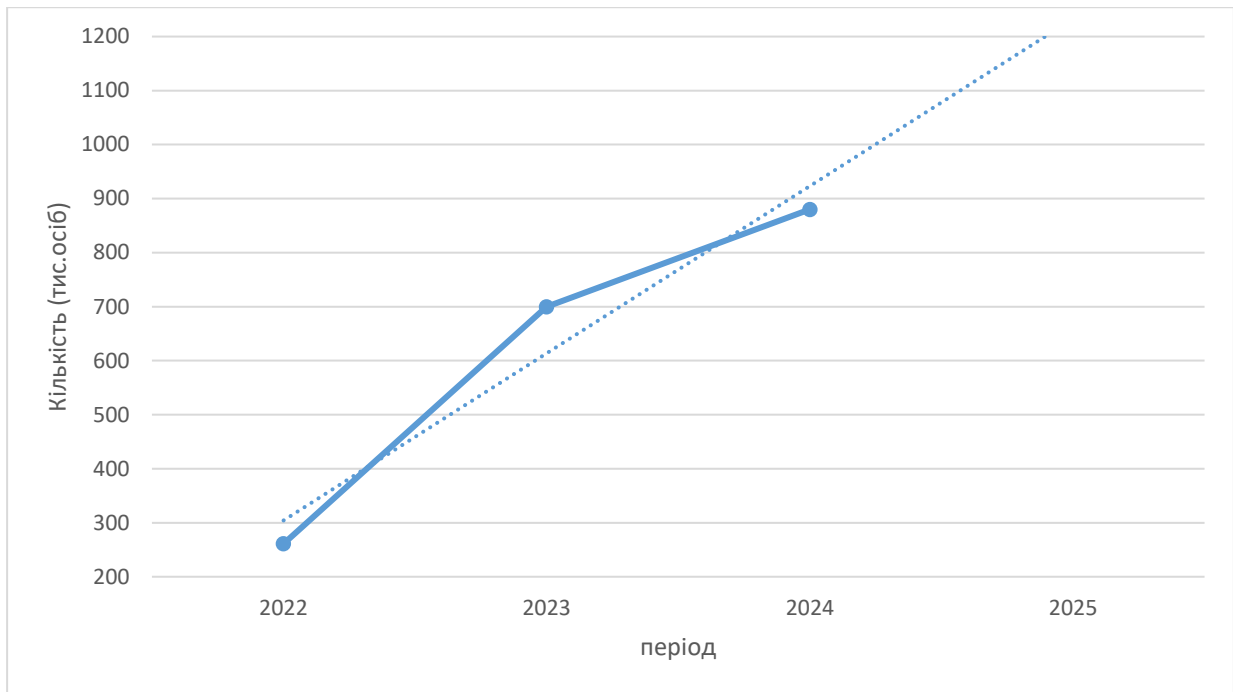
Таб. (2.4) – Перелік тількість осіб, що мають статус ветерана станом на 2022рік

Джерело: [120]

Зазначається також і загальна кількість військовослужбовців в лавах ЗСУ, які отримали, або можуть отримати статус ветерана в майбутньому. Станом на січень 2022 року їх численність складала 261 тис. осіб, з них – 60 тис. осіб національної гвардії та 53 тис. осіб Державної прикордонної служби.

Після повномасштабного вторгнення 2022 року дані показники стрімко збільшуються і будуть зростати надалі. Так, вже у 2023 кількість військових ЗСУ зросла в тричі, порівняно з попередніми роками, і складала приблизно 700 тис. осіб, а у 2024 орієнтовно досягла 800 тис.осіб.

Для більш наочного розгляду було створено лінійний графік, який відображає динаміку змін та прогноз майбутніх показників:

*Рис. (2.7) Тренд росту кількості військовослужбовців ЗСУ 2021-2024 роки
Джерело: розроблено автором на основі інформації [120],[121].*

Рис 2.7, демонструє приріст численності військовослужбовців, а також збереження такої тенденції за прогнозом у майбутньому. За ним у 2025 році кількість військових може зрости до 120 тис. осіб, що в свою чергу вказує і на збільшення осіб зі статусом ветерана, через що існує велика необхідність значного підвищення бюджетів на закриття потреб соціального захисту відповідної категорії населення, про що також говорять і науковці.

О. Гетманець підкреслює, що ефективність реалізації соціальної функції держави, спрямованої на задоволення особливих потреб військовослужбовців, значною мірою залежить від вдосконалення бюджетного процесу на всіх його етапах, включаючи складання проєкту бюджету, розгляд і затвердження закону про Державний бюджет України. Вона акцентує увагу на тому, що фінансово-правовий захист військовослужбовців є специфічним напрямом фінансової діяльності держави, метою якого є забезпечення законності, достатності та стабільності отримання соціальних виплат військовослужбовцями [75]. Автор наголошує на необхідності дотримання законності у фінансовому забезпеченні соціальних

виплат. Це включає дотримання фінансово-правових засад, які гарантують виконання державою своїх соціальних функцій. Авторка підкреслює, що дотримання законності у фінансовому забезпеченні особливих соціальних виплат військовослужбовцям залежить від чіткого правового регулювання цього процесу. О. Гетманець також звертає увагу на проблеми, пов'язані з недостатністю коштів для фінансування соціальних виплат військовослужбовцям. Вона вказує на те, що бюджетні асигнування часто є недостатніми для повного задоволення потреб військових, що призводить до затримок у виплатах та недофінансування соціальних програм.

У 9 листопада 2024 року Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про державний бюджет України на 2024 рік», в якому на фінансування державної ветеранської політики передбачено 13 млрд 554,2 млн грн., що в 2 рази перевищує показник минулого року [121]. Перелік спрямування коштів за даним законопроектом відбуватиметься наступним чином:

- 5 млрд. 749,8 млн. грн на забезпечення житлом ветеранів та членів родин загиблих Захисників і Захисниць;
- 3 млрд 845,5 млн грн передбачено на інститут помічника ветерана, який реалізує Мінветеранів в рамках системи переходу від військової служби до цивільного життя;
- 2 млрд 588,2 млн грн на заходи з ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації Захисників і Захисниць, членів їхніх сімей та родин полеглих Воїнів.
- 409,8 млн грн закладено на виплату одноразової грошової допомоги у разі загибелі або інвалідності ветеранів війни.
- 247,7 млн грн передбачено на функціонування Українського ветеранського фонду, що діє при Мінветеранів, та реалізацію ним програм підтримки ветеранів.
- 515,6 млн грн – на будівництво і утримання Національного військового меморіального кладовища.

Деякі показники фінансування було збільшено у два рази, в порівнянні з 2023 роком.

Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» встановлює фундаментальні засади державної політики в сфері соціального захисту військовослужбовців та їхніх родин. Цей нормативно-правовий акт визначає правові та соціальні гарантії, спрямовані на забезпечення реалізації конституційних прав і свобод військовослужбовців, а також регулює правовідносини, що виникають у процесі їхньої служби та повсякденного життя. У преамбулі закону закріплено основні принципи державної політики, спрямовані на створення єдиної системи соціального захисту. Ця система забезпечує комплексні правові та соціальні гарантії, що відповідають матеріальним і духовним потребам військовослужбовців. Закон передбачає всебічний підхід до соціального захисту, враховуючи специфіку військової служби та необхідність додаткових гарантій для підтримки добробуту військовослужбовців та їхніх сімей [76].

Соціальний захист військовослужбовців включає як фінансові виплати, так і доступ до широкого спектру медичних, освітніх та інших соціальних послуг. Це сприяє підтримці високого рівня життєвих стандартів, забезпечуючи військовослужбовцям та їхнім родинам необхідні ресурси для стабільного та гідного життя. Крім того, закон передбачає механізми правового захисту військовослужбовців у випадках виникнення правових спорів або необхідності захисту їхніх законних інтересів. Додатково, закон акцентує увагу на важливості інтеграції соціального захисту в загальну систему державної політики, забезпечуючи координацію між різними органами влади та соціальними структурами. Це дозволяє створити ефективну та стійку систему підтримки, яка здатна адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі та забезпечувати належний рівень захисту для військовослужбовців незалежно від їхніх обставин [76].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», соціальний захист військовослужбовців визначається як діяльність держави, спрямована на створення системи правових і соціальних гарантій. Ця система забезпечує реалізацію конституційних прав і

свобод військовослужбовців, а також задоволення їхніх матеріальних і духовних потреб. Захист включає підтримку у випадках повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття та у старості [76]. Стаття 2 закону підкреслює, що права військовослужбовців не можуть бути обмежені. Жодна особа або організація не має права обмежувати права і свободи військовослужбовців та членів їхніх сімей, визначені законодавством України [76].

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», цей закон охоплює військовослужбовців Збройних Сил України, інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України, а також правоохоронні органи спеціального призначення, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, Службу зовнішньої розвідки України, розвідувальний орган Міністерства оборони України та Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації. Закон також поширюється на військовослужбовців цих формувань і правоохоронних органів, які виконують свої обов'язки за межами України, та членів їхніх сімей [76]. У разі втрати працездатності військовослужбовці мають право на забезпечення, що включає соціальне страхування та інші форми державної підтримки. Це право охоплює випадки повної, часткової або тимчасової втрати працездатності.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» встановлює комплексні соціальні гарантії для військовослужбовців та їхніх родин. Згідно зі Статтею 10, передбачена соціальна підтримка у випадках втрати годувальника, що включає фінансову допомогу сім'ям, які втратили основне джерело доходу через загибель військовослужбовця [76]. Стаття 11 гарантує військовослужбовцям соціальну допомогу у разі вимушеного безробіття, яке виникло незалежно від їхніх дій. Це може охоплювати виплати по безробіттю та сприяння у працевлаштуванні. Важливо зазначити, що така підтримка сприяє швидкій реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя та ринок праці. Підтримка у старості також є невід'ємною частиною соціальних гарантій. Відповідно до статті 12, військовослужбовці мають право на пенсійне забезпечення, розмір якого визначається на основі вислуги років та інших

законодавчо встановлених критеріїв [76]. Це забезпечує стабільний дохід після завершення військової кар'єри. Військовослужбовці, які отримали інвалідність внаслідок захворювань, пов'язаних зі службою, або після звільнення, підпадають під дію Статті 13. Їм надаються соціальні пільги та допомоги, зокрема медичне обслуговування, реабілітаційні послуги та інші форми підтримки, що сприяють поліпшенню їхнього здоров'я та якості життя. Члени сімей військовослужбовців також мають право на соціальні пільги та допомоги. Згідно зі статтею 14, у випадках втрати годувальника або інших обставин, передбачених законом, їм гарантується відповідна підтримка. Це підкреслює важливість сімейного благополуччя у контексті соціальної політики держави.

В. Єлагін наголошує, що соціальний захист військовослужбовців є важливою складовою соціальної держави, яка базується на принципі, що добробут кожного індивіда є колективною відповідальністю суспільства [77]. Автор відзначає, що з огляду на процеси оптимізації чисельності військовослужбовців і заходи, спрямовані на оновлення армії сучасними засобами ведення бойових дій, велика кількість військовослужбовців має бути звільнена в запас і забезпечена належними соціальними гарантіями. Однак в умовах військово-економічної ситуації це є вкрай складним завданням, яке не завжди забезпечується чинним законодавством та ефективними механізмами соціального захисту. В. Єлагін підкреслює, що наукові дослідження у сфері соціального захисту військовослужбовців переважно мають фрагментарний характер і не охоплюють комплексний державний підхід. Він також звертає увагу на відсутність дієвих механізмів взаємодії органів державної влади та військового керівництва зі структурами, що представляють інтереси військовослужбовців, зокрема громадськими об'єднаннями [77].

З 4 травня 2024 року вступив у дію Закон України № 3621-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист». Цей закон, зокрема, анулює статус «обмежено придатний» [78]. Громадяни, які раніше мали цей статус, зобов'язані протягом дев'яти місяців пройти повторний медичний огляд для визначення їхньої придатності до військової служби. Основною метою цього законодавчого акта є

вдосконалення механізмів захисту прав військовослужбовців. Закон надає військовослужбовцям право на вільний доступ до інформації, її використання та поширення відповідно до Закону України «Про інформацію» [79] та інших нормативно-правових актів. Крім того, документ забезпечує надання медичного обслуговування, право на відпустки, визначення ступеня втрати працездатності та правове врегулювання інших аспектів, пов'язаних з реалізацією їхніх прав під час служби. Впровадження цього закону спрямоване на підвищення ефективності соціального захисту військовослужбовців та поліцейських. Скасування статусу «обмежено придатний» сприяє більш об'єктивному оцінюванню придатності громадян до військової служби, що має позитивний вплив на обороноздатність країни. Надаючи право на вільний доступ до інформації, закон підсилює принципи прозорості та відкритості в діяльності збройних сил та правоохоронних органів.

Військовослужбовці отримують право на відпустку для лікування у разі захворювання або для відновлення після поранення, контузії, травми чи каліцтва на підставі висновку військово-лікарської комісії, з повним збереженням грошового забезпечення. Тривалість такої відпустки визначається залежно від характеру та тяжкості захворювання або травми. При цьому час, необхідний для проїзду в межах України до місця відпустки та назад, не враховується, але не може перевищувати двох діб в один напрямок. Максимальний безперервний період перебування військовослужбовця у медичних закладах та на лікувальній відпустці не повинен перевищувати 12 місяців поспіль [78]. У рік звільнення зі служби, військовослужбовцям строкової служби, які не використали свою належну відпустку, надається грошова компенсація за всі невикористані дні. Це положення також поширюється на військовослужбовців, призваних під час мобілізації або в особливий період, які брали участь в антитерористичних операціях чи заходах із забезпечення національної безпеки. Винятком є кредитні договори на придбання майна, що належить до об'єктів житлового фонду або транспортних засобів [78]. Такі законодавчі норми мають на меті забезпечити соціальний захист військовослужбовців, особливо в аспектах їхнього здоров'я та фінансового становища. Надаючи можливість повноцінного лікування та реабілітації без втрати

грошового забезпечення, держава демонструє свою відповідальність перед тими, хто захищає її суверенітет. Крім того, компенсація за невикористану відпустку визнає внесок військовослужбовців у національну безпеку та сприяє підвищенню їхньої мотивації.

Кабінет Міністрів України встановлює розмір одноразової грошової допомоги у випадку загибелі або смерті військовослужбовця під час воєнного стану, причому мінімальна сума цієї допомоги становить 15 000 000 гривень. Повторне дострокове присвоєння чергового військового звання можливе для військовослужбовців рядового, сержантського, старшинського та молодшого офіцерського складу, але не раніше ніж через шість місяців після попереднього присвоєння і за умови участі у бойових діях протягом не менше трьох місяців [78]. Розслідування випадків дискримінації за ознакою статі, сексуальних домагань, насильства за ознакою статі, а також злочинів проти статевої свободи та недоторканості здійснюється спеціальною комісією. До складу цієї комісії входять представники обох статей та психолог органу військового управління. Психолог залучається для аналізу психологічних аспектів ситуації та організації надання психологічної допомоги потерпілим [78]. Ці законодавчі положення спрямовані на посилення соціального захисту військовослужбовців та забезпечення справедливості в питаннях кар'єрного росту і прав людини в збройних силах. Значна одноразова грошова допомога у випадку загибелі військовослужбовця підкреслює важливість підтримки сімей загиблих та визнання їхнього внеску в оборону держави. Створення комісій з розслідування випадків дискримінації та насильства свідчить про зобов'язання держави дотримуватися прав людини та забезпечувати гендерну рівність у військових структурах.

Військовослужбовцям, які отримали поранення, контузії, травми або каліцтва під час виконання службових обов'язків із захисту Батьківщини і були визнані військово-лікарською комісією обмежено придатними або непридатними до військової служби з необхідністю переогляду через 6-12 місяців, надається грошове забезпечення. Після зарахування до розпорядження відповідних командирів вони протягом двох місяців отримують повне грошове забезпечення за

останньою займаною посадою, без додаткових винагород. Після завершення цього періоду і до моменту виключення зі списків особового складу (у разі звільнення з військової служби) військовослужбовці щомісячно отримують оклад за військовим званням, надбавку за вислугу років та додаткову винагороду у розмірі 20 100 гривень [78].

К. Бортняк та Т. Макарова акцентують увагу на тому, що соціальні права військовослужбовців становлять невід'ємну частину їхнього адміністративно-правового статусу, які держава повинна належним чином забезпечувати та охороняти. Зусилля в цій сфері мають бути спрямовані на формування ефективної адміністративно-правової системи правових і соціальних гарантій, яка забезпечить реалізацію конституційних прав і свобод, а також задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців та членів їхніх сімей, враховуючи специфіку їхньої службової діяльності та положення в суспільстві [80]. Автори підкреслюють необхідність перегляду та вдосконалення існуючої системи соціального захисту військовослужбовців і їхніх родин, а також на потребі підвищення статусу військовослужбовців у державі. Вони пропонують розробити чітку систему гарантій соціального та матеріального забезпечення для військовослужбовців і членів їхніх сімей, забезпечивши суворе дотримання цих гарантій з боку державних органів. Такий підхід може стимулювати громадян до вступу на військову службу та сприяти підвищенню їхнього рівня добробуту.

Додатково, впровадження ефективних соціальних гарантій може покращити морально-психологічний клімат у військових колективах, підвищуючи мотивацію та лояльність персоналу. Це не лише сприятиме особистому розвитку військовослужбовців, але й підсилить обороноздатність країни в цілому. Таким чином, комплексне вирішення питань соціального захисту військовослужбовців є стратегічно важливим завданням, яке відповідає сучасним вимогам та міжнародним стандартам у сфері прав людини.

К. Бортняк і Т. Макарова підкреслюють важливість включення системи соціального захисту у Збройних Силах України до загальної програми соціально-економічного розвитку країни. Головною метою цієї системи має бути гарантоване

та послідовне підвищення добробуту військовослужбовців та їхніх сімей. Для цього необхідно розробити єдиний стратегічний програмний документ соціального розвитку Збройних Сил України на тривалий період. Автори звертають увагу на те, що соціальні гарантії повинні бути реальними, а не лише формальними. Кожній особі, яка ризикує своїм життям та здоров'ям для безпеки країни та збереження її територіальної цілісності, держава повинна забезпечити відповідні соціальні гарантії. Зазначається, що війна в Україні стимулювала впровадження нових адміністративно-правових механізмів для захисту прав людини та її основних свобод, одночасно зберігаючи територіальну цілісність та державність країни. В умовах воєнного стану одним із найважливіших завдань держави є створення справедливого, простого та зрозумілого механізму соціального захисту для військовослужбовців та членів їхніх сімей. Загалом існуюча система соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей вимагає серйозної перебудови. Необхідно створити дієву адміністративно-правову систему, яка б забезпечувала належний соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей, а також підтримувала соціальну стабільність у військовому середовищі [80].

Провівши аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців за 2022 рік, можна дійти висновку, що основні проблеми полягають у системності та ефективності надання державних пільг і гарантій. Комплексне дослідження «Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців», виконане за підтримки Національного фонду на підтримку демократії (NED), підкреслює необхідність значних реформ у чинній системі [81].

Ключовою перешкодою є бюрократизація процесів, яка ускладнює доступ до понад 40 видів пільг, що надаються різними державними органами. Ці пільги часто виявляються неефективними та не відповідають реальним потребам сучасних ветеранів. Ветерани часто висловлюють незадоволення складністю механізмів отримання пільг або їхньою невідповідністю актуальним потребам, наприклад, відсутністю підтримки у сфері розвитку підприємництва. Медичне забезпечення та психологічна підтримка є критично важливими компонентами соціального захисту. В Україні передбачено низку програм медичного забезпечення для

ветеранів, включаючи надання автомобілів, санаторно-курортне лікування, реабілітацію у сфері охорони здоров'я та протезування. Однак на практиці ветерани часто зіштовхуються з труднощами в доступі до цих послуг через бюрократичні перешкоди. Ці проблеми свідчать про необхідність системних реформ, спрямованих на спрощення процедур та підвищення ефективності пільг. Важливо адаптувати систему соціального захисту до сучасних потреб ветеранів, забезпечивши їм легкий доступ до необхідних послуг та підтримки. Це сприятиме не лише поліпшенню їхнього добробуту, але й успішній реінтеграції в суспільство після завершення військової служби.

Матеріальне забезпечення ветеранів включає такі компоненти, як пільги на проїзд, встановлення телефонного зв'язку, забезпечення житлом, юридична допомога та пенсійне забезпечення. Однак багато з цих пільг виявляються неефективними та не відповідають сучасним потребам ветеранів. Наприклад, через відсутність належного регулювання та контролю за виконанням законодавства, ветерани не завжди можуть скористатися правом на першочергове обслуговування в громадських закладах. Професійна адаптація ветеранів є критично важливою для їхньої успішної реінтеграції в цивільне життя. Згідно з останнім соціологічним дослідженням IREX, понад 40% ветеранів змінюють роботу після завершення військової служби. Часто вони зіштовхуються з небажанням роботодавців працевлаштовувати осіб із ветеранським статусом через додаткові державні гарантії у сфері відпусток та збереження місця роботи [81]. Ці проблеми свідчать про необхідність перегляду та вдосконалення системи матеріального забезпечення ветеранів. Важливо розробити більш ефективні механізми надання пільг, які б відповідали реальним потребам ветеранів та сприяли їхній соціальній та професійній адаптації. Крім того, слід стимулювати роботодавців до працевлаштування ветеранів, можливо, через податкові пільги або інші форми державної підтримки, що сприятиме зменшенню рівня безробіття серед цієї категорії населення.

Зазначено, що чинне законодавство не завжди враховує потреби всіх категорій ветеранів. Відсутність єдиного державного реєстру ветеранів війни

ускладнює моніторинг статистичних змін та індивідуалізацію потреб ветеранів залежно від віку, вислуги років на військовій службі тощо [82]. Це, у свою чергу, негативно впливає на формування бюджетних програм, спрямованих на соціальний захист ветеранів. Висновки дослідження включають рекомендації для Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, які спрямовані на покращення системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців. Рекомендації спрямовані на спрощення доступу до пільг та збільшення позитивного впливу державної підтримки на добробут ветеранів та їхніх родин. Пропонується створення Єдиного державного реєстру ветеранів війни, що допоможе ефективніше оцінювати вплив пільг та послуг на добробут ветеранів, а також реформування системи державної підтримки відповідно до потреб сучасних ветеранів та членів їхніх сімей. Також пропонується зменшення бюрократичних перешкод та спрощення механізму отримання пільг.

Отже, аналіз соціального захисту військовослужбовців в Україні вказує на значні правові та соціальні гарантії, закріплені в Конституції України та інших нормативно-правових актах, таких як Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Ці гарантії охоплюють різні аспекти соціального захисту, включаючи випадки втрати працездатності, втрату годувальника, безробіття та пенсійне забезпечення в старості. Законодавство також акцентує на важливості забезпечення стабільності і своєчасності соціальних виплат. Однак реалізація цих гарантій стикається з численними проблемами. Основною з них є бюрократія, що ускладнює доступ до численних пільг, які надаються різними державними органами. Пільги часто виявляються неефективними і не відповідають потребам сучасних військовослужбовців та ветеранів. Механізм отримання пільг є складним і не завжди враховує специфічні потреби різних категорій військовослужбовців. Низьке фінансування соціальних програм призводить до затримок у виплатах і недофінансування, що впливає на загальний рівень соціальної захищеності військовослужбовців і їхніх сімей. Проблеми також існують у сфері медичного обслуговування та психологічної підтримки, де бюрократичні перепони обмежують доступ до необхідних послуг.

Наукові дослідження підкреслюють необхідність удосконалення адміністративно-правової системи для ефективного захисту прав військовослужбовців. Важливо розробити єдиний стратегічний програмний документ соціального розвитку Збройних Сил України, який би передбачав реальні соціальні гарантії, а не формальні. Існуюча система соціального захисту потребує суттєвих змін, спрямованих на створення ефективної адміністративно-правової системи, яка б забезпечувала належний рівень соціального захисту для військовослужбовців та їхніх сімей, а також підтримувала соціальну стабільність у військовому середовищі.

2.3 Аналіз стану соціального захисту молоді

Аналіз державної соціальної політики в Україні щодо захисту молоді виявляє кілька ключових напрямків, які мають суттєве значення для забезпечення гідного рівня життя та соціальної стабільності молодих громадян. Основною метою є підвищення рівня доходів, що має бути досягнуто через реалізацію заходів, спрямованих на збільшення заробітних плат, створення нових робочих місць та підтримку економічної активності. Важливою складовою цієї політики є забезпечення молоді стабільною зайнятістю. Для цього держава повинна підтримувати програми стажування, перепідготовки, а також сприяти розвитку підприємницької діяльності та стартапів. Створення належних умов праці є ще одним критичним аспектом. Це включає забезпечення безпеки праці, гідних умов роботи та справедливої оплати праці. Крім того, необхідно реалізовувати програми захисту прав працівників і активно боротися з дискримінацією на робочих місцях. Впровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування є важливим для забезпечення всебічного захисту трудової діяльності, покриваючи ризики, такі як хвороба, нещасні випадки, безробіття та старість.

Держава також повинна приділити увагу фінансовій підтримці молодих громадян. Це включає надання адресної соціальної допомоги, підтримку молодих сімей з дітьми, малозабезпечених сімей і одиноких матерів. Житлові субсидії є

важливим інструментом, який може допомогти зменшити фінансове навантаження на ці категорії населення, а також надати компенсації та пільги особам, які постраждали від техногенних, економічних або природних катастроф, і тим, хто має хворих дітей. Не менш важливими є програми психологічної підтримки та соціальної адаптації, які допомагають молодим людям успішно адаптуватися до ринку праці та соціального середовища. Сучасна політика соціального захисту має бути спрямована на комплексний підхід, що включає не лише матеріальну підтримку, але й забезпечення соціальної стабільності та інтеграції молодих громадян у суспільство. Така всебічна політика сприятиме не лише поліпшенню якості життя молоді, а й підвищенню їхньої активності та внеску в економічний і соціальний розвиток країни [83].

Соціальний захист, як об'єкт державного управління, є комплексом економічних, правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення соціальних прав і гарантій молоді. Однією з основних складових соціального захисту є соціальне забезпечення молоді, що функціонує як державна система для захисту населення від соціальних ризиків, сімейних та освітніх конфліктів, а також інших проблем, пов'язаних із вразливістю молодих людей. Фінансування цієї системи переважно здійснюється з державного бюджету, але також можливе використання коштів місцевих бюджетів. Це є важливим для створення ефективної регіональної моделі управління системою соціального захисту населення.

А.Черниш підкреслює важливість розробки культурологічної бази для формування соціального простору, що сприяє розвитку психологічного досвіду молоді [84]. Вона наголошує на необхідності впровадження підходів до визначення соціального забезпечення молодих людей, яке, за її словами, вимагає значної соціальної підтримки та захисту в умовах економічної кризи та воєнних дій на території України. А.Черниш зазначає, що для глибшого розуміння концепції соціального забезпечення молоді необхідно чітко визначити категорію «молодь», яка має міжгалузевий характер. Вона пропонує внести корективи до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» з метою більш точного правового визначення цієї категорії.

Соціальне забезпечення молоді розглядається А.Черниш у кількох аспектах: як комплекс організаційних, юридичних, економічних та фінансових заходів, спрямованих на подолання соціальних ризиків; як правовий інститут, що регулює суспільні відносини у сфері організації, фінансування та надання матеріального забезпечення, соціальних послуг і пільг для молоді; як об'єкт державного управління та напрям державної політики; як діяльність держави та представників недержавного сектору; як сукупність заходів для створення умов розвитку молоді; а також як система суспільних відносин.

Автор також акцентує увагу на необхідності диференціації молоді на підгрупи з урахуванням вікових, соціальних та специфічних потреб, що є особливо важливим для розробки ефективних заходів соціального захисту. Такий підхід дозволить більш точно адресувати проблеми різних груп молоді та забезпечити цілеспрямовану підтримку, відповідну їхнім конкретним потребам та обставинам. Таким чином, комплексна і диференційована стратегія соціального забезпечення молоді є ключовим елементом у забезпеченні їхнього стабільного розвитку та інтеграції в суспільство.

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» окреслює основні напрями державної політики, спрямованої на забезпечення соціального захисту молоді. Він визначає правові, економічні та організаційні засади для створення умов, які сприяють всебічному розвитку молодих громадян та їх інтеграції в суспільство [85]. Відповідно до статті 1 цього закону, категорія «молодь» охоплює громадян України віком від 14 до 35 років. Закон забезпечує комплексний підхід до соціального захисту молоді, включаючи такі сфери як освіта, працевлаштування, охорона здоров'я, житлові умови та інші соціальні гарантії. У статті 2 закону викладено основні принципи соціального становлення та розвитку молоді, серед яких ключовими є повага до прав людини, активна участь молоді у формуванні політики, доступність соціальних послуг та рівність правових гарантій. Держава несе відповідальність за створення умов, які сприяють саморозвитку та самореалізації молодих людей, що є важливою складовою соціального захисту. Законодавство, яке регулює питання сприяння

соціальному становленню та розвитку молоді, базується на Конституції України і включає цей закон разом з іншими нормативно-правовими актами (стаття 3). Реалізація державної молодіжної політики здійснюється через органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, які відповідають за розробку соціальних норм і нормативів, обов'язкових для виконання (стаття 4) [85].

Фінансування заходів, спрямованих на соціальне становлення та розвиток молоді, здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством (Стаття 5). Це підкреслює важливість фінансової підтримки для реалізації соціальних програм для молоді. Відповідно до Статті 6 закону, передбачається створення центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які надають необхідні соціальні послуги. Це включає підтримку молоді, що перебуває у складних життєвих обставинах [85].

Особлива увага приділяється працевлаштуванню молоді. Держава гарантує працездатній молоді рівні з іншими громадянами права на працю (Стаття 7). Закон також передбачає надання першого робочого місця молодим громадянам на період не менше двох років після завершення або припинення навчання. Щодо підтримки підприємницької ініціативи серед молоді, Стаття 8 закону передбачає державну підтримку та сприяння розвитку молодіжного підприємництва, включаючи створення бізнес-центрів і бізнес-інкубаторів. У Статті 9 закону визначені заходи щодо підвищення рівня життя молоді, включаючи допомогу сім'ям з неповнолітніми дітьми та матеріальну підтримку молоді, яка навчається. Закон також забезпечує молодим громадянам рівні з іншими громадянами права на житло, сприяючи молодіжному житловому будівництву та наданню пільгових довгострокових кредитів на житло (Стаття 10) [85].

Освіта і культурний розвиток молоді також є важливими аспектами закону. Україна гарантує молодим громадянам рівне з іншими громадянами право на освіту, культурний розвиток, дозвілля і відпочинок (Стаття 11). Охорона здоров'я молоді регулюється статтею 12 закону, яка передбачає рівне право на охорону здоров'я, заняття фізичною культурою і спортом. Закон забезпечує розвиток мережі

закладів охорони здоров'я наркологічного профілю та популяризацію здорового способу життя серед молоді [85].

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX визначає мету, завдання, основні принципи, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, а також гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації. Відповідно до статті 1, молодіжна політика спрямована на створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді, підвищення її самостійності та конкурентоспроможності, а також забезпечення активної участі молодих людей у суспільному житті [86]. Серед ключових напрямків закону виділяється створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного та культурного життя суспільства. Це включає підтримку молоді у вирішенні житлових питань, сприяння професійному розвитку та працевлаштуванню, а також задоволення освітніх, медичних та культурних потреб (Стаття 3). Закон також передбачає створення механізмів соціального захисту та підтримки молоді. Згідно зі статтею 3, держава сприяє створенню умов для забезпечення соціальних гарантій, соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси, а також її участі у громадському житті на всіх етапах формування та реалізації молодіжної політики [86].

Для реалізації цих завдань закон передбачає розвиток молодіжної інфраструктури, включаючи молодіжні центри та молодіжні простори (Статті 9, 15). Молодіжні центри забезпечують надання різних послуг, спрямованих на соціальний та особистісний розвиток молоді, розвиток громадянської та неформальної освіти, а також організацію змістовного дозвілля. Закон також акцентує увагу на підтримці молодіжних та дитячих громадських об'єднань. Відповідно до Статті 11, молодіжні та дитячі громадські об'єднання мають право на отримання грантів для реалізації молодіжних проєктів, залучення до державних програм у сфері молодіжної політики та участь у формуванні та реалізації молодіжної політики [86].

Важливу роль у впровадженні молодіжної політики відіграють молодіжні ради, що створюються при органах державної влади та місцевого самоврядування.

Згідно зі Статтею 6 закону, молодіжні ради забезпечують реалізацію права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики, подають пропозиції щодо організації консультацій з молоддю, розробляють рекомендації з визначення пріоритетів молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях, а також здійснюють моніторинг і оцінювання ефективності її реалізації [86]. Фінансування молодіжної політики здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством (стаття 8). Це фінансування охоплює надання пільгових кредитів на житло для молодих сімей, підтримку підприємницької ініціативи молоді, а також фінансування молодіжних проектів і програм.

Однією з найгостріших соціально-економічних проблем молоді, вирішення якої можливе через оптимізацію управлінських процесів у відповідній сфері, є проблема молодіжного безробіття. Це явище являє собою систему суспільних відносин, за якої певна частина економічно активного населення не може використовувати свою робочу силу, що перешкоджає створенню належних умов для існування для себе та своєї родини. Інакше кажучи, безробітні молоді люди — це працездатні індивіди, які не за власним бажанням залишаються без роботи (і, відповідно, без трудового доходу), зареєстровані в державних службах зайнятості як ті, що шукають роботу і намагаються працевлаштуватися. Кризовий стан сучасного українського суспільства негативно впливає на життєві установки та поведінку молоді [87].

Таблиця 2.5. Кількість та частка безробітної молоді станом на 1 серпня 2021-2023 років за віковими категоріями

Категорія безробітних				
	Чоловіки		Жінки	
Вікова група	Тис. осіб.	Відсоток від загальної кількості безробітних чоловіків	Тис. осіб.	Відсоток від загальної кількості безробітних жінок
1	2	2	4	5
2021				
15-24	6,1	4,9	11,2	5,7
25-29	10,4	8,4	17,4	8,8
30-34	14,7	11,8	26,2	13,3
2022				
15-24	5,2	4,7	10,2	5,5
25-29	8,2	7,4	15,3	8,4
30-34	12,7	11,4	22,8	12,3
2023				
15-24	1,3	4,2	4,4	5,4
25-29	1,6	5,1	5,8	7,2
30-34	2,8	8,9	9,3	11,6

Джерело: складено автором на основі [88]

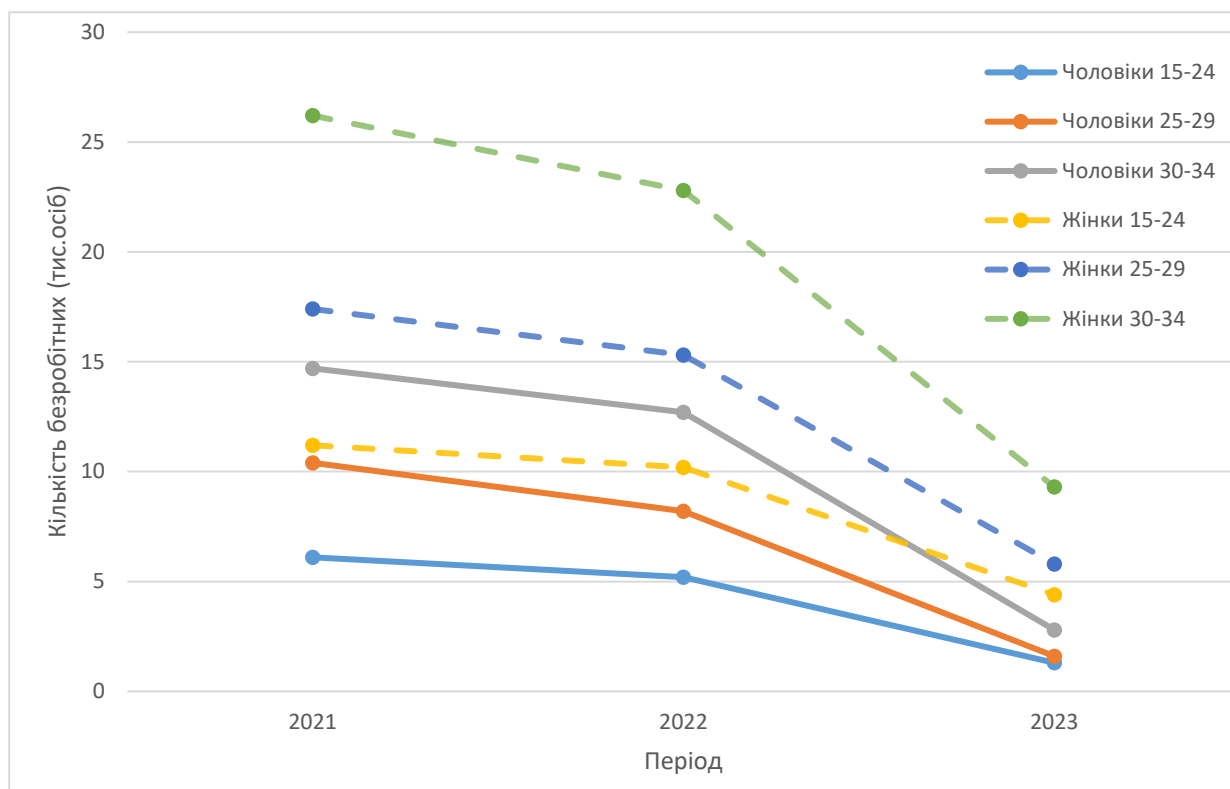

Рис. 2.7. Аналіз рівня безробіття за віковими групами та статтю в Україні (2021-2023 роки). Джерело: складено автором на основі [88]

У період війни офіційна статистика вказує на зниження кількості зареєстрованих безробітних молодого віку. Це зменшення пояснюється, зокрема, виключенням з обліку тих, хто виїхав за кордон. Серед мігрантів переважають жінки (78 %), більшість з яких (80 %) мають вік від 18 до 40 років, що є найбільш продуктивним віковим періодом. Водночас, така статистика не повністю відображає ситуацію в країні, оскільки не враховує дані про осіб на тимчасово окупованих територіях, а також тих, хто не реєструвався в службах зайнятості. Серед чоловіків віком до 35 років також спостерігається зменшення кількості безробітних. Це явище можна пояснити мобілізацією до лав ЗСУ та небажанням окремих осіб бути мобілізованими, через що вони уникають реєстрації в службах зайнятості [88].

Молоді люди стикаються з низкою специфічних для їх вікової категорії труднощів при пошуку роботи. Відсутність досвіду та навичок професійної адаптації, соціальна незрілість та незахищеність, невідповідність першого

робочого місця рівню та якості отриманих професійних знань, високі вимоги роботодавців до професійних компетенцій, а також невідповідність очікувань молоді реальним професійним обов'язкам суттєво ускладнюють процес працевлаштування. Молодь є відкритою, активною, цілеспрямованою та прогресивною, швидко вчиться, є більш соціально мобільною та здатна до професійного зростання. Проте відсутність практичних навичок та професійного досвіду знижує конкурентоспроможність молоді на ринку праці. Економічна криза, спричинена воєнними діями на території України, значно зменшила можливості для молодих людей на ринку праці. Високий рівень безробіття серед вікової групи 15–24 років свідчить про те, що процес переходу від навчання до стабільної та задовільної роботи залишається складною та тривалою проблемою. Саме молодь цього віку перебуває в зоні постійного ризику соціального відчуження [88].

В умовах зростаючої нестабільності на ринку праці пошук якісних робочих місць стає ще складнішим, що негативно впливає на настрої та очікування шукачів роботи. Згідно з дослідженням, проведеним лабораторією «Rating Lab» у серпні 2023 року серед молоді віком 15–30 років, більшість опитаних в Україні віддає перевагу самозайнятості та власному бізнесу (73 %). Лише 19 % респондентів бажають бути найманими працівниками. Серед тих, хто вже працює або навчається, схильність до самостійної роботи ще вища (75 %), тоді як серед безробітної молоді цей показник становить 61 % [88].

Високе прагнення молоді до самозайнятості можна пояснити потребою у гнучкості на ринку праці та високою мобільністю робочої сили, а також популярністю цього тренду в українському суспільстві. Бажання молодих людей самостійно приймати рішення та готовність до ризику сприяють цьому прагненню. Водночас міська молодь менш схильна до самозайнятості порівняно з сільською, що, ймовірно, пов'язано з більшими можливостями для пошуку добре оплачуваної роботи в містах. Зі збільшенням віку зростає прагнення до найманої праці [89].

Для більшості тих, хто бажає бути найманим працівником, найважливішим є стабільний дохід (64 %), що пояснюється тривалою відсутністю стабільності в суспільстві. Перевага найманій праці обумовлена кількома факторами, такими як

невпевненість у достатності ресурсів для роботи на себе (42 %), потреба працювати у фіксованому режимі (38 %), недостатність умінь, знань та освіти для відкриття власної справи (36 %), а також прагнення мати гарантію зайнятості (31 %) [88, 90].

Трудові доходи є ефективним інструментом активізації людського потенціалу, мотивації розвитку та підвищення продуктивності праці. Проте рівень оплати праці, що пропонується роботодавцями в Україні, не завжди відповідає очікуванням молоді, через що процес пошуку роботи для них є більш тривалим, ніж для старших вікових категорій [91]. Низька вартість робочої сили призводить до того, що значна кількість освічених та кваліфікованих молодих людей перебуває у фінансовій скруті. Дослідження групи «Gradus» свідчить, що понад 50 % молоді вважають свій дохід недостатнім, а майже 30 % опитаних – категорично недостатнім [88]. Це збільшує рівень соціально-економічних ризиків у сфері праці, таких як нездатність домогосподарств забезпечити гідний рівень життя, зuboжіння, зниження трудової мотивації, відсутність умов для самореалізації та посилення соціальної напруженості в суспільстві.

Державна служба зайнятості зазначає, що однією з основних проблем ринку праці є професійно-кваліфікаційний дисбаланс, який поглиблюється під час війни та в умовах структурних змін в економіці, а також прискорення технічного та технологічного прогресу. У деяких професійних сферах кількість вакансій є критично низькою, тоді як в інших сферах спостерігається значне навантаження кількості безробітних на одну вакансію. Це значною мірою перешкоджає продуктивній зайнятості та ефективній реалізації трудового потенціалу [88, 91].

Дослідження «Rating Lab» показує, що більшість української молоді прагне організувати бізнес у сфері торгівлі, інформаційних технологій або онлайн-комерції. Також актуальними є сфери культури та дизайну, туризму. Лише 7 % опитаних висловили бажання працювати у виробничій сфері. Менш популярними серед молоді є освіта, наукові дослідження, інженерія, які в Україні не є прибутковими і переважно здійснюються у некомерційний спосіб за рахунок обмеженого державного фінансування [88].

Враховуючи важливу роль освітньої галузі та наукових розробок у забезпеченні економічного розвитку, заснованого на науково-технічному прогресі та інноваціях, актуалізується завдання підняття престижу наукової діяльності та залучення талановитої молоді до цієї сфери. Виконання цього завдання дозволить перетворити вітчизняну наукову сферу на потужний локомотив позитивних змін в економіці, сприятиме розвитку високотехнологічної промисловості, покращенню інвестиційного клімату та структурним перетворенням [92].

Отже, аналіз стану соціального захисту молоді в Україні виявляє декілька ключових напрямків державної політики, спрямованої на забезпечення гідного рівня життя, зайнятості та соціального забезпечення молодих людей. Основні заходи включають підвищення доходів громадян, створення належних умов праці, впровадження обов'язкового державного соціального страхування, підтримку молодих сімей та адресну соціальну допомогу. Важливим аспектом є також забезпечення соціального захисту для молодих людей, які постраждали від техногенних та природних катастроф, та підтримка молоді в умовах економічної кризи та воєнних дій. Законодавство України передбачає низку заходів, спрямованих на соціальний захист молоді, таких як підтримка працевлаштування, забезпечення житловими субсидіями, підтримка підприємницької ініціативи, а також забезпечення рівного права на освіту та охорону здоров'я.

Дослідження показують, що молодь стикається з численними труднощами на ринку праці, включаючи високу конкуренцію, відсутність досвіду та професійних навичок, а також вплив економічної кризи. Водночас, молодь демонструє високу активність та схильність до самозайнятості і підприємництва. Таким чином, державна політика та заходи щодо соціального захисту молоді в Україні є комплексними та багатогранними, спрямованими на забезпечення соціальних прав і гарантій, підтримку зайнятості та розвиток потенціалу молодих людей.

3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ НАСЕЛЕННЯ

3.1 Система заходів удосконалення державного управління у соціальному захисті населення

У попередніх розділах були окреслені основні проблеми соціального захисту в Україні, такі як: недостатнє фінансування та низька ефективність державних програм підтримки, обмежений доступ до соціальних послуг, високий рівень корупції та бюрократії, через що вразливі категорії населення залишаються поза реальним соціальним захистом, що значно погіршує їх стан і соціальне становище.

Отже, питання удосконалення системи соціального захисту населення тісно пов'язане з прагненням досягнення цілей, проголошених у Конституції України. Згідно зі статтею 1 Конституції, Україна визначена демократичною, правовою та соціальною державою, що вимагає суворого дотримання цих принципів на всіх етапах розвитку країни, особливо в сучасний період [5]. Прагнення України інтегруватися до Європейського Союзу неможливе без ефективної реалізації соціальної політики для всіх категорій громадян, забезпечення їхнього соціального захисту. Лише такий підхід здатен гарантувати соціальну стабільність у суспільстві, сприяти зростанню добробуту населення та забезпечувати високий рівень і якість життя кожного громадянина України.

На сучасному етапі розвитку в Україні функціонує складна та розгалужена система соціального захисту. Вона охоплює різні види пільг, соціальних виплат та послуг, які регулюються 58 законами та понад 120 підзаконними нормативно-правовими актами. Відповідно до чинного законодавства, в Україні існує 120 категорій осіб, які мають право на пільги, з яких 45 визначаються за соціальними критеріями, а 57 – за професійними. В Україні нараховується приблизно 130 категорій осіб, які отримують соціальні виплати, причому 70 з них отримують ці виплати за соціальними критеріями, а 50 – за професійними. Усі зазначені категорії мають право на понад 120 видів пільг і більш ніж 60 видів допомог. Витрати на

соціальний захист та соціальне забезпечення є найбільшою статтею державного бюджету України, перевищуючи навіть витрати на охорону здоров'я та освіту [93].

Одним з ключових напрямів удосконалення системи соціального захисту в Україні є реформування нормативно-правової бази. Сучасна нормативно-правова база потребує значного оновлення для забезпечення більшої ефективності та прозорості у сфері соціального захисту. Зокрема, необхідно розробити нові законодавчі акти, що регулюють питання соціальних послуг та соціального страхування. Ці законодавчі акти повинні враховувати сучасні виклики та потреби суспільства, забезпечуючи більш чітке визначення прав та обов'язків як державних органів, так і громадян. Особливу увагу слід приділити питанням забезпечення доступу до соціальних послуг для різних категорій населення, включаючи вразливі групи [94]. Важливим аспектом є також внесення змін до існуючих законів з метою підвищення їхньої ефективності. Це включає перегляд положень щодо фінансування соціальних програм, розширення переліку соціальних послуг та визначення нових підходів до їх надання. Такі зміни сприятимуть створенню більш гнучкої та адаптивної системи соціального захисту, здатної оперативно реагувати на зміни у соціально-економічній ситуації в країні.

Таблиця 3.1. Закони, які потребують змін для удосконалення системи соціального захисту в Україні

Закон	Заходи удосконалення
1	2
1. Закон України «Про соціальні послуги»	• Необхідно розширити перелік соціальних послуг, які гарантуються державою, щоб він охоплював ширший спектр потреб населення, включаючи догляд за людьми похилого віку, інвалідами, дітьми, а також психосоціальну допомогу, послуги з працевлаштування та інші. • Важливо чітко визначити стандарти якості соціальних послуг, щоб гарантувати їх ефективність та відповідність потребам отримувачів.

Продовження таблиці 3.1

1	2
	• Слід удосконалити систему соціальних послуг, щоб забезпечити їх доступність для всіх, хто цього потребує
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»	• Необхідно переглянути рівень страхових виплат, щоб вони відповідали реальному прожитковому мінімуму та забезпечували гідний рівень життя для отримувачів. • Важливо розширити коло осіб, які мають право на соціальні виплати, щоб охопити всіх, хто дійсно потребує допомоги, включаючи людей, які втратили роботу, самозайнятих осіб та членів сімей загиблих військовослужбовців. • Слід спростити процедуру отримання соціальних виплат, щоб зробити її більш доступною та зручною для людей.
3. Закон України «Про пенсійне забезпечення»	• Необхідно підвищити пенсійний вік, щоб збалансувати зростаюче навантаження на пенсійну систему та забезпечити її стійкість у довгостроковій перспективі. • Важливо переглянути формулу розрахунку пенсій, щоб вона враховувала не лише трудовий стаж, але й інші фактори, такі як рівень заробітної плати та умови праці. • Слід запровадити систему накопичувального пенсійного забезпечення, щоб дати людям можливість самостійно формувати свою пенсію та забезпечити їм більш гідний рівень життя у старості.

Продовження таблиці 3.1

1	2
4. Інші закони	• Потребують змін й інші закони, що стосуються питань соціального захисту, наприклад, закони про допомогу малозабезпеченим сім'ям, про зайнятість населення, про права осіб з інвалідністю тощо. • Важливо також внести зміни до Бюджетного кодексу України, щоб гарантувати виділення достатніх коштів на фінансування соціальних програм.

Джерело: складено автором на основі [16, 95, 96]

Для підвищення ефективності управління соціальним захистом необхідно провести низку інституційних реформ. Оптимізація структури органів соціального захисту є першочерговим завданням. Це включає перегляд ієрархічної структури управління, з метою уникнення дублювання функцій та підвищення оперативності прийняття рішень. Одним з важливих кроків у цьому напрямі є децентралізація повноважень. Передача значної частини повноважень від центральних органів влади до місцевих адміністрацій дозволить забезпечити більш адресне та оперативне надання соціальних послуг. Місцеві органи влади краще обізнані з потребами своїх громад і зможуть більш ефективно планувати та реалізовувати соціальні програми. Зміцнення координації між центральними та місцевими органами влади у сфері соціального захисту також є важливим аспектом інституційних змін. Це може бути досягнуто шляхом створення ефективних механізмів комунікації та співпраці, розробки спільних програм та проєктів, а також впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності реалізації соціальних програм [97].

Забезпечення стабільного фінансування системи соціального захисту є одним з основних завдань, яке необхідно вирішити для підвищення її ефективності. Перш за все, необхідно розробити ефективні механізми збору та розподілу коштів соціальних фондів. Це включає впровадження прозорих та обґрунтованих

процедур формування бюджетів соціальних фондів, забезпечення контролю за їх використанням та запровадження механізмів громадського контролю [98].

Запровадження нових джерел фінансування також є важливим кроком. Це може включати залучення приватного капіталу до соціальних програм через механізми державно-приватного партнерства, створення спеціалізованих фондів та використання соціальних облігацій. Такий підхід дозволить залучити додаткові фінансові ресурси та підвищити стійкість системи соціального захисту [99]. Оптимізація витрат на соціальний захист також є важливим завданням. Це включає проведення аудиту існуючих соціальних програм, виявлення неефективних витрат та перерозподіл ресурсів на користь більш пріоритетних напрямів. Підвищення ефективності використання бюджетних коштів може бути досягнуто за рахунок впровадження сучасних методів управління фінансами, автоматизації процесів та використання інформаційних технологій для моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм [100].

Використання інформаційних технологій є одним із ключових факторів, що може значно підвищити ефективність системи соціального захисту в Україні. Зокрема, удосконалення електронних реєстрів отримувачів соціальних послуг стало одним з найважливіших кроків у цьому напрямі. Минулого року було вперше створено Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, який функціонує як підсистема Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) [101]. Цей реєстр дозволяє зібрати в єдину базу дані про всіх надавачів соціальних послуг, що полегшує доступ громадян до необхідної інформації. Тепер користувачі можуть переглядати надавачів послуг за допомогою фільтрів на сайті Міністерства соціальної політики, обираючи за типом послуги, місцем надання та іншими критеріями. Це значно підвищує прозорість та доступність соціальних послуг для населення. Додатково до цього, впровадження автоматизованих систем управління соціальним захистом є ще одним важливим напрямом. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери та проект Закону про Єдину інформаційну систему соціальної сфери надають законодавчу основу для цих змін [102,103]. Ці автоматизовані

системи забезпечують ефективну обробку даних, що допомагає уникнути помилок і зловживань, а також зменшує витрати часу на адміністрування програм соціального захисту.

Розширення функціоналу онлайн-платформ для надання соціальних послуг також є необхідним кроком. Наприклад, платформа «Дія» вже використовується для надання різних державних послуг, і її потенціал для інтеграції соціальних послуг є значним. Впровадження таких послуг дозволить громадянам зручно отримувати необхідну допомогу в режимі онлайн, зменшуючи необхідність особистого звернення до державних установ, що економить час і ресурси як громадян, так і держави [104].

Покращення якості соціальних послуг є одним з основних завдань для системи соціального захисту. Це може бути досягнуто шляхом запровадження стандартів якості соціальних послуг, що визначатимуть чіткі критерії та вимоги до умов їх надання. Встановлення таких стандартів дозволить забезпечити високу якість послуг незалежно від місця їх надання та надавача [105]. Регулярний моніторинг та оцінка якості наданих послуг є ще одним важливим аспектом. Це включає проведення систематичних перевірок та аналізу зворотного зв'язку від отримувачів послуг, що допоможе виявляти та усувати недоліки. Такий підхід сприятиме постійному покращенню якості послуг та задоволенню потреб громадян. Підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери також є невід'ємною частиною цього процесу. Організація регулярних тренінгів, семінарів та курсів підвищення кваліфікації дозволить працівникам бути в курсі новітніх методів та підходів у наданні соціальних послуг. Це забезпечить високий професійний рівень персоналу, що безпосередньо вплине на якість послуг, які вони надають.

Соціальні інновації є важливим елементом удосконалення системи соціального захисту. Вони включають запровадження нових форм та методів надання соціальних послуг, таких як соціальне підприємництво та громадські ініціативи [106]. Соціальне підприємництво дозволяє вирішувати соціальні проблеми за допомогою бізнес-ініціатив. Це може включати створення

підприємств, що надають соціальні послуги або вирішують конкретні соціальні проблеми, з одночасним отриманням прибутку. Такий підхід не лише сприяє вирішенню соціальних питань, але й стимулює економічний розвиток, створюючи нові робочі місця та залучаючи інвестиції [107]. Громадські ініціативи та волонтерські програми також відіграють важливу роль у підтримці вразливих верств населення. Залучення громадськості до вирішення соціальних проблем допомагає мобілізувати додаткові ресурси та забезпечити більш гнучкий та оперативний підхід до надання допомоги. Волонтерські програми можуть включати різноманітні форми підтримки, від безпосередньої допомоги нужденним до організації соціальних заходів та програм.

Україна має значний потенціал для вдосконалення своєї системи соціального захисту через активне використання досвіду європейських країн. Європейські держави за останні десятиліття успішно реалізували численні реформи у сфері соціального захисту, які можуть служити прикладом для України. Запозичення кращих практик управління соціальним захистом дозволить Україні уникнути типових помилок і скоротити час на впровадження ефективних рішень.

Одним з ключових аспектів є співпраця з міжнародними організаціями, які мають великий досвід у сфері соціального захисту. Організації як Європейський Союз, Рада Європи та інші надають не тільки експертну підтримку, але й технічну допомогу у впровадженні реформ. Така співпраця включає обмін досвідом, навчальні програми для українських фахівців та консультації з питань розробки політики соціального захисту. Фінансова та технічна допомога, яку Україна може отримати від міжнародних партнерів, відіграє важливу роль у реалізації соціальних програм. Ця допомога може використовуватися для модернізації інфраструктури соціального захисту, впровадження нових технологій та методів управління, а також для підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери [108].

Міжнародні проекти та програми є важливим інструментом для розвитку системи соціального захисту в Україні. Одним з найважливіших партнерів у цьому напрямі є Європейський Союз, який реалізує низку програм, спрямованих на підтримку соціальних реформ. Такі програми включають фінансову підтримку,

технічну допомогу, а також надання грантів на реалізацію конкретних проектів у сфері соціального захисту. Проекти ООН також мають велике значення для України. ООН надає технічну допомогу та експертну підтримку в розробці та впровадженні програм соціального захисту. Це включає дослідження, консультації з міжнародними експертами, а також фінансування проектів, спрямованих на поліпшення умов життя вразливих верств населення. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, також є важливою складовою розвитку системи соціального захисту. Ці інституції не тільки надають фінансову підтримку, але й допомагають у розробці стратегій та програм реформування соціального захисту. Їх досвід та ресурси можуть бути використані для впровадження комплексних реформ, що охоплюють всі аспекти соціального захисту, від законодавчої бази до практичних аспектів реалізації програм.

Таблиця 3.2. Удосконалення системи соціального захисту в Україні:
стратегічні заходи

Заходи	Шляхи реалізації
1	2
1. Формулювання стратегії соціального захисту	Визначення стратегії соціального захисту для окремих осіб і сімей в Україні є першочерговим завданням. Цей процес передбачає комплексне планування і визначення пріоритетів у сфері соціальної політики.
2. Визнання сім'ї центральною ланкою соціальної політики	Визнання сім'ї як головної складової у реалізації державної соціальної політики забезпечить більш ефективне спрямування соціальних послуг та підтримки.
3. Систематизація законодавства (нормативно-правових актів)	Проведення систематизації законодавства щодо соціальних прав, зокрема у сфері соціального захисту, сприятиме уніфікації і підвищенню ефективності правового регулювання.

Продовження таблиці 3.2

1	2
4.Реалізація активної стратегії соціального захисту	Використання активної стратегії соціального захисту, що включає стимулювання потенціалу самозахисту особистості, сприятиме зменшенню залежності від державної допомоги.
5. Відхід від категоріального принципу надання пільг	Переорієнтація пільг на конкретну людину та визначення її доходу як критерію для надання пільг дозволить зосередити ресурси на підтримці тих, хто цього потребує найбільше.
6.Удосконалення системи міжбюджетних трансфертів	Поліпшення механізмів соціальних міжбюджетних трансфертів та збільшення ролі місцевих громад у визначенні пріоритетних напрямків і фінансуванні заходів соціального захисту сприятиме більш цільовому використанню ресурсів.
7.Заборона на введення нових пільг	Заборона на введення нових пільг та встановлення законодавчо закріпленого джерела фінансування для кожного виду пільг, а також обмеження «Одна людина – одна пільга», сприятиме стабільності і передбачуваності системи соціального захисту.
8.Підвищення адресності соціальної допомоги	Підвищення адресності надання державної соціальної допомоги, як у грошовій формі, так і у вигляді послуг, з урахуванням рівня доходів та реальних потреб осіб і сімей, дозволить більш ефективно підтримувати тих, хто цього потребує найбільше.

Джерело: складено автором на основі [98-108]

Отже, удосконалення системи соціального захисту в Україні є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу. Це включає реформування нормативно-правової бази, інституційні зміни, забезпечення фінансової стабільності та впровадження інноваційних підходів. Міжнародний досвід та співпраця з міжнародними організаціями можуть суттєво сприяти успішному проведенню реформ у цій сфері. Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність соціального захисту, забезпечити соціальну

справедливість та створити умови для сталого соціально-економічного розвитку України.

3.2 Розвиток соціального захисту військовослужбовців

В умовах воєнного конфлікту військові є однією з найбільш вразливих груп населення у рамках соціального захисту, оскільки багато аспектів соціальної підтримки стосуються саме ветеранів, військовослужбовців та їх сімей. Як було зазначено вище, військові стикаються з низкою проблем, а саме:

1. Недостатній рівень пенсій та соціальних виплат;
2. Проблеми з доступом до якісного медичного обслуговування;
3. Відсутність належної психологічної підтримки;
4. Проблеми з забезпеченням рівних прав для всіх категорій військових.

Саме тому соціальний захист військовослужбовців є важливою складовою системи національної безпеки та оборони будь-якої держави. У сучасних умовах зростання військових загроз та конфліктів, питання соціального захисту військовослужбовців набуває особливої актуальності. Військовослужбовці, виконуючи свій обов'язок перед державою, часто стикаються з ризиками для життя та здоров'я, що потребує створення надійної системи соціального захисту для забезпечення їхніх прав та гарантій. Однак кожна держава має свої підходи до організації цієї системи, що обумовлено історичними, соціальними, економічними та політичними особливостями.

Система соціального захисту військовослужбовців у Сполучених Штатах Америки є однією з найбільш розвинених і комплексних у світі. Вона охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на підтримку як діючих військовослужбовців, так і ветеранів. Військовослужбовці США мають доступ до розгалуженої системи медичного забезпечення, що включає безкоштовне медичне обслуговування у військових госпіталях та клініках. Ветерани, залежно від характеру та ступеня травм або захворювань, отримують компенсаційні виплати та пільги на медичне обслуговування [109].

Особливе значення надається психологічній підтримці військовослужбовців. У США діє велика кількість програм, спрямованих на допомогу військовослужбовцям з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та іншими психологічними проблемами. Ці програми включають як індивідуальну, так і групову терапію, а також заходи з реабілітації та інтеграції у цивільне життя. Матеріальне забезпечення військовослужбовців у США також є високим. Заробітна плата військовослужбовців залежить від їхнього звання, стажу служби та роду військ. Окрім основної заробітної плати, військовослужбовці отримують додаткові виплати, такі як надбавки за небезпечні умови служби, компенсації за переїзди та інші види підтримки. Після завершення служби ветерани мають право на пенсійне забезпечення, яке залежить від тривалості та умов служби [110].

Система соціального захисту військовослужбовців у США також включає пільги на освіту та професійну підготовку. Військовослужбовці та ветерани можуть скористатися програмами фінансової підтримки для здобуття вищої освіти, підвищення кваліфікації або перепідготовки. Це дозволяє їм інтегруватися у цивільне життя та знайти гідне працевлаштування після завершення військової служби [111].

Соціальний захист військовослужбовців у країнах Європи має свої особливості, що обумовлені різними історичними, культурними та соціально-економічними факторами. Розглянемо приклади систем соціального захисту у декількох європейських країнах, таких як Німеччина, Франція та Велика Британія.

У Німеччині система соціального захисту військовослужбовців базується на принципах соціальної держави та забезпечує широкий спектр послуг. Військовослужбовці мають доступ до якісного медичного обслуговування у військових та цивільних лікарнях. Особливу увагу приділяють реабілітації військовослужбовців, які отримали поранення під час служби. Вони мають право на спеціальні реабілітаційні програми та соціальну підтримку, включаючи психологічну допомогу. Матеріальне забезпечення військовослужбовців у Німеччині також є важливим елементом соціального захисту. Військовослужбовці отримують конкурентоспроможну заробітну плату, яка залежить від їхнього

звання, стажу служби та роду військ. Крім основної заробітної плати, вони мають право на різні надбавки та компенсації. Після завершення служби військовослужбовці можуть розраховувати на пенсійне забезпечення та інші форми соціальної підтримки [112].

У Франції система соціального захисту військовослужбовців є частиною загальної системи соціального забезпечення. Військовослужбовці та їхні сім'ї мають доступ до медичного обслуговування, соціальних послуг та матеріальної підтримки. Особлива увага приділяється питанням житла для військовослужбовців, включаючи надання службового житла та пільгових умов для придбання власного житла. Після завершення служби військовослужбовці мають право на пенсійне забезпечення, а також на пільги на освіту та професійну підготовку [113].

У Великій Британії система соціального захисту військовослужбовців базується на принципах всебічної підтримки та реінтеграції у цивільне життя. Військовослужбовці мають доступ до безкоштовного медичного обслуговування через Національну службу охорони здоров'я (NHS). Крім того, для ветеранів діють спеціалізовані медичні центри, які надають послуги з лікування та реабілітації. Матеріальне забезпечення військовослужбовців у Великій Британії включає конкурентоспроможну заробітну плату, пенсійне забезпечення та інші форми підтримки. Після завершення служби ветерани мають право на участь у програмах професійної підготовки та перепідготовки, що допомагає їм інтегруватися у цивільне життя [114].

Аналіз систем соціального захисту військовослужбовців у різних країнах світу дозволяє виявити низку важливих аспектів, які можуть бути корисними для вдосконалення системи соціального захисту військовослужбовців України:

1. Важливим елементом ефективної системи соціального захисту є доступ до якісного медичного обслуговування та реабілітації. У країнах з розвиненою системою соціального захисту військовослужбовців велика увага приділяється створенню спеціалізованих медичних центрів, які надають послуги з лікування та реабілітації військовослужбовців. В Україні необхідно розвивати мережу таких

центрів, забезпечуючи доступ до якісних медичних послуг для всіх військовослужбовців та ветеранів.

2. Матеріальне забезпечення військовослужбовців є ключовим фактором соціального захисту. Заробітна плата військовослужбовців повинна бути конкурентоспроможною та враховувати специфіку військової служби. Крім того, важливим є надання додаткових виплат та компенсацій за службу у небезпечних умовах. В Україні необхідно вдосконалити систему матеріального забезпечення військовослужбовців, підвищуючи рівень їхніх заробітних плат та надаючи додаткові соціальні гарантії.

3. Соціальна підтримка військовослужбовців повинна включати широкий спектр послуг, включаючи психологічну допомогу, підтримку у здобутті освіти та професійної підготовки. Важливо створити умови для реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя після завершення служби. У країнах з розвиненою системою соціального захисту діють програми професійної перепідготовки та підтримки працевлаштування ветеранів. В Україні необхідно розробити та впровадити подібні програми, що дозволять військовослужбовцям адаптуватися до цивільного життя та знайти гідне працевлаштування.

Система соціального захисту військовослужбовців в Україні стикається з низкою серйозних проблем, які ускладнюють ефективне виконання її функцій. Однією з головних проблем є недостатнє фінансування. Військовий бюджет України обмежений, що призводить до браку коштів на реалізацію програм соціального захисту. Це відображається на якості медичних послуг, рівні матеріальної підтримки та доступі до житла для військовослужбовців та їхніх сімей [115].

Недостатність медичного забезпечення є ще однією серйозною проблемою. Військовослужбовці часто стикаються з труднощами у доступі до якісних медичних послуг, особливо у віддалених регіонах. Відсутність спеціалізованих медичних центрів та недостатня кількість кваліфікованих медичних працівників призводять до недостатньої медичної допомоги військовослужбовцям. Особливо

гостро це питання стоїть у контексті реабілітації поранених військовослужбовців та надання психологічної допомоги [116].

Соціальна підтримка військовослужбовців також залишається на недостатньому рівні. Після завершення служби багато військовослужбовців стикаються з проблемами реінтеграції у цивільне життя. Відсутність ефективних програм професійної перепідготовки та підтримки працевлаштування ускладнює їхню адаптацію до цивільного життя. Військовослужбовці часто стикаються з труднощами у пошуку роботи та недостатнім рівнем підтримки у здобутті нових професійних навичок. Іншим важливим аспектом є проблема житла для військовослужбовців. Наразі забезпечення військовослужбовців та їхніх сімей житлом залишається на низькому рівні. Відсутність достатньої кількості службового житла та пільгових умов для придбання власного житла призводить до значних соціальних труднощів. Багато військовослужбовців та їхні сім'ї вимушені орендувати житло, що створює додаткове фінансове навантаження.

Перспективи вдосконалення системи соціального захисту військовослужбовців в Україні пов'язані з комплексним підходом до вирішення існуючих проблем. Перш за все, необхідно збільшити фінансування програм соціального захисту. Це дозволить підвищити рівень матеріального забезпечення військовослужбовців, покращити умови їхнього медичного обслуговування та забезпечити житлом. У цьому контексті важливо забезпечити прозорість та ефективність використання бюджетних коштів.

Один із важливих напрямків вдосконалення – розвиток медичного забезпечення. Необхідно створити спеціалізовані медичні центри для військовослужбовців, що дозволить забезпечити якісне лікування та реабілітацію поранених. Крім того, важливо збільшити кількість медичних працівників, які мають відповідну кваліфікацію для роботи з військовослужбовцями. Особливу увагу слід приділити наданню психологічної допомоги, створенню програм реабілітації для військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом та іншими психологічними проблемами.

Соціальна підтримка військовослужбовців повинна включати розширення програм професійної перепідготовки та підтримки працевлаштування. Необхідно створити умови для здобуття нових професійних навичок, що дозволить військовослужбовцям інтегруватися у цивільне життя після завершення служби. Це може включати надання грантів на освіту, створення центрів професійної перепідготовки та співпрацю з приватним сектором для забезпечення працевлаштування.

Поліпшення житлових умов військовослужбовців є ще одним важливим напрямком. Необхідно розширити програму надання службового житла та створити пільгові умови для придбання власного житла. Це може включати іпотечні програми з низькими відсотковими ставками, субсидії на придбання житла та інші форми підтримки. Забезпечення житлом військовослужбовців та їхніх сімей дозволить знизити соціальну напругу та підвищити рівень життя військовослужбовців.

На основі аналізу існуючих проблем та перспектив вдосконалення системи соціального захисту військовослужбовців в Україні пропонуємо низку конкретних заходів, спрямованих на поліпшення ситуації:

1. Перш за все, необхідно підвищити рівень фінансування програм соціального захисту. Це може бути досягнуто шляхом збільшення частки військового бюджету, спрямованої на соціальні програми, а також залучення додаткових джерел фінансування, таких як міжнародна допомога та гранти. Важливо забезпечити прозорість та ефективність використання коштів, що дозволить уникнути корупційних схем та нецільового використання ресурсів.

2. Розвиток медичного забезпечення військовослужбовців потребує створення спеціалізованих медичних центрів та збільшення кількості кваліфікованих медичних працівників. Необхідно впровадити програми підвищення кваліфікації медичних працівників, що працюють з військовослужбовцями, а також створити умови для залучення молодих спеціалістів до роботи у військових медичних закладах. Важливо також забезпечити доступність медичних послуг для військовослужбовців у віддалених

регіонах, що може бути досягнуто шляхом розвитку телемедицини та мобільних медичних бригад.

3. Психологічна підтримка військовослужбовців є ще одним важливим аспектом. Необхідно створити мережу центрів психологічної допомоги, що надаватимуть послуги з реабілітації військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом та іншими психологічними проблемами. Ці центри повинні бути оснащені сучасним обладнанням та мати у своєму складі висококваліфікованих спеціалістів. Важливо також впровадити програми психологічної підтримки на рівні військових частин, що дозволить виявляти та вирішувати психологічні проблеми на ранніх стадіях.

4. Соціальна підтримка військовослужбовців повинна включати розвиток програм професійної перепідготовки та підтримки працевлаштування. Необхідно створити центри професійної перепідготовки, що надаватимуть військовослужбовцям можливість здобути нові професійні навички. Ці центри повинні співпрацювати з приватним сектором, що дозволить забезпечити працевлаштування випускників програм перепідготовки. Важливо також створити умови для надання грантів на освіту та професійну підготовку, що дозволить військовослужбовцям здобувати вищу освіту та підвищувати свою кваліфікацію.

5. Поліпшення житлових умов військовослужбовців потребує розширення програм надання службового житла та створення пільгових умов для придбання власного житла. Необхідно впровадити іпотечні програми з низькими відсотковими ставками, що дозволять військовослужбовцям та їхнім сім'ям придбати власне житло. Важливо також забезпечити прозорість та доступність програм надання житла, що дозволить уникнути корупційних схем та нецільового використання ресурсів.

Отже, розвиток соціального захисту військовослужбовців в Україні є надзвичайно актуальним питанням, яке потребує комплексного підходу та всебічної підтримки з боку держави. Аналіз існуючої системи соціального захисту військовослужбовців виявив низку серйозних проблем, серед яких недостатнє фінансування, обмежений доступ до якісних медичних послуг, низький рівень

соціальної підтримки та житлового забезпечення. Ці проблеми негативно впливають на рівень життя військовослужбовців та їхніх сімей, а також на загальну боєздатність збройних сил України. Міжнародний досвід, зокрема приклади США та європейських країн, демонструє, що ефективна система соціального захисту військовослужбовців повинна включати розвинуту мережу медичних і реабілітаційних послуг, конкурентоспроможне матеріальне забезпечення, програми професійної перепідготовки та підтримки працевлаштування, а також доступне житло. Україна може використати ці підходи для вдосконалення власної системи соціального захисту, враховуючи національні особливості та можливості.

Перспективи вдосконалення соціального захисту військовослужбовців в Україні передбачають збільшення фінансування програм соціального захисту, розвиток медичного забезпечення, створення спеціалізованих медичних центрів, розширення програм професійної перепідготовки та працевлаштування, а також поліпшення житлових умов. Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню рівня життя військовослужбовців та їхніх сімей, покращенню морального та психологічного стану військових, а також зміцненню національної безпеки та оборони України.

Таким чином, для досягнення зазначених цілей необхідна політична воля, системний підхід та координація зусиль усіх зацікавлених сторін. Важливо забезпечити прозорість та ефективність використання бюджетних коштів, уникнути корупційних схем та нецільового використання ресурсів. Тільки за таких умов можна створити надійну систему соціального захисту військовослужбовців, яка відповідатиме сучасним викликам та потребам збройних сил України.

3.3 Розвиток соціального захисту молоді

Соціальний захист молоді в Україні стикається з низкою значних викликів, які перешкоджають ефективному функціонуванню відповідних програм та ініціатив. Ці виклики можна класифікувати за кількома категоріями: економічні

фактори, соціальні та культурні бар'єри, політичні та законодавчі проблеми, а також специфічні випадки, що ілюструють ці труднощі.

Економічні фактори відіграють ключову роль у формуванні умов для соціального захисту молоді. Високий рівень безробіття серед молодих людей є однією з найгостріших проблем. За даними Державної служби статистики України, молодь у віці 15-24 років має один з найвищих рівнів безробіття в країні [117]. Відсутність стабільної роботи не лише обмежує можливості молоді для фінансової незалежності, але й впливає на їхню здатність забезпечити базові потреби, такі як житло, освіта та медичне обслуговування. Економічна нестабільність ускладнює реалізацію довгострокових планів, що може призводити до відтоку молодих талантів за кордон у пошуках кращих можливостей.

Соціальні та культурні бар'єри також є значною перешкодою для соціального захисту молоді. В Україні існує значна нерівність між різними соціальними групами, що ускладнює доступ до якісних соціальних послуг. Наприклад, молоді люди з малозабезпечених родин часто стикаються з дискримінацією та стигматизацією, що знижує їхні шанси на успішну інтеграцію у суспільство. Культурні стереотипи та традиції також можуть впливати на ставлення до молоді, особливо щодо гендерних ролей та очікувань. У багатьох випадках дівчата мають менше можливостей для розвитку та реалізації своїх потенціалів через соціальні норми та обмеження, що перешкоджає їхньому повному включенню у суспільне життя.

Політичні та законодавчі проблеми є ще одним важливим викликом для соціального захисту молоді. Відсутність ефективної державної політики та недостатнє фінансування соціальних програм призводять до того, що багато молодих людей залишаються без належної підтримки. Законодавча база, що регулює питання соціального захисту, часто є застарілою та не відповідає сучасним викликам. Бюрократичні процедури та корупція також ускладнюють доступ до соціальних послуг. Наприклад, отримання допомоги по безробіттю або житлових субсидій може бути складним і тривалим процесом, що змушує молодь шукати альтернативні, часто нелегальні способи вирішення своїх проблем.

Конкретні випадки ілюструють, як ці виклики проявляються на практиці. Наприклад, багато молодих людей, які залишилися без батьківської опіки, стикаються з серйозними труднощами у пошуку житла та працевлаштуванні. Вони часто не мають належної підтримки з боку держави, що призводить до маргіналізації та ризику потрапити у кримінальне середовище. Іншим прикладом є молоді люди з інвалідністю, які часто не можуть скористатися соціальними послугами через відсутність адаптованої інфраструктури та недостатню підтримку з боку соціальних служб. Це підкреслює необхідність розробки та впровадження спеціалізованих програм, спрямованих на підтримку найбільш вразливих категорій молоді.

Для ефективного покращення соціального захисту молоді в Україні необхідно впроваджувати стратегічні підходи, що враховують специфіку викликів, з якими стикається молодь. Ці підходи включають рекомендації щодо політики, підтримку в освіті та працевлаштуванні, ініціативи щодо психічного здоров'я та добробуту, покращення житлових умов, а також активну роль міжнародних організацій та співпрацю з іншими країнами. Наприклад, Національна молодіжна стратегія до 2030 року, затверджена Указом Президента України від 12 березня 2021 року, є ключовим документом, спрямованим на забезпечення всебічного розвитку молоді в Україні. Основною метою Стратегії є створення можливостей для молодих громадян бути конкурентоспроможними, брати активну участь у суспільному житті та свідомо робити свій внесок у розвиток держави [86]. Стратегія базується на принципах цілісності, наскрізності, субсидіарності, участі, доказовості, науковості, інклюзивності та рівності можливостей. Вона передбачає співпрацю між органами державної влади, місцевого самоврядування, громадянським суспільством, бізнесом та родинами для створення сприятливих умов для молоді [118].

Одним із важливих аспектів Стратегії є підвищення безпечності середовища та посилення життєстійкості молоді. Це передбачає зниження рівня невизначеності зовнішнього середовища, подолання наслідків впливу радянського періоду та розвиток безбар'єрного простору. Важливо також запобігати будь-яким формам

насильства проти молоді та формувати у молодих батьків відповідальне ставлення до виховання дітей. Здоров'я молоді є ще одним ключовим пріоритетом. Стратегія спрямована на формування навичок здорового способу життя, розвиток фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни. Це включає психопрофілактику факторів стресу, популяризацію здорового способу життя, розширення переліку медичних послуг та підвищення якості надання медичних послуг для молоді.

Стратегія також акцентує увагу на залученні молоді до участі у суспільному житті, підвищенні її самостійності та конкурентоспроможності. Важливо створювати умови для особистісного зростання, формування ключових компетентностей, розвитку лідерства та свідомого вибору професійної діяльності. Підтримка молодіжних центрів, розвиток громадянських компетентностей та стимулювання підприємливості є важливими напрямками діяльності. Інтеграція молоді в суспільне життя України та світу є ще одним важливим завданням. Це включає забезпечення рівних можливостей для самореалізації, запобігання дискримінації, сприяння гендерній рівності, розвитку волонтерської діяльності та мобільності молоді. Особлива увага приділяється реінтеграції молоді з тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб [118].

Реалізація Стратегії здійснюється у два етапи: перший (2021-2022 роки) передбачає удосконалення нормативно-правової бази та розроблення державних цільових програм, другий (2022-2030 роки) – забезпечення ефективного виконання цих програм та проведення оцінки їхньої ефективності. Моніторинг реалізації Стратегії проводиться щорічно, включаючи оцінку ефективності молодіжної політики та аналіз становища молоді. Очікуваними результатами реалізації Стратегії є підвищення рівня самостійності, спроможності та інтеграції молоді в суспільне життя. Це включає зростання народжуваності, зниження рівня вживання психоактивних речовин, зменшення рівня злочинності, підвищення довіри до державних інституцій та зростання участі молоді у процесах ухвалення рішень.

Державна політика повинна бути гнучкою і враховувати потреби різних категорій молоді, включаючи малозабезпечених, молодь з інвалідністю та сиріт.

Важливо забезпечити належне фінансування цих програм, а також контроль за їхнім виконанням для досягнення реальних результатів. Підтримка в освіті та працевлаштуванні є однією з основних складових соціального захисту молоді. Необхідно створити умови для доступу молоді до якісної освіти, включаючи професійно-технічну та вищу освіту. Держава повинна інвестувати у розвиток навчальних закладів, забезпечувати їх сучасним обладнанням та матеріалами. Важливо також створювати програми стажувань та практик, що допоможуть молоді набути практичних навичок та знайти роботу. Підтримка підприємництва серед молоді також є важливим напрямом – необхідно створити сприятливі умови для започаткування власного бізнесу, надавати фінансову та консультативну підтримку.

Ініціативи щодо психічного здоров'я та добробуту молоді є надзвичайно важливими в умовах сучасних соціальних викликів. Високий рівень стресу, проблеми з психічним здоров'ям, відчуття соціальної ізоляції – все це вимагає комплексного підходу. Необхідно розробити програми психосоціальної підтримки, забезпечити доступ до психологічної допомоги в навчальних закладах та на робочих місцях. Важливо також проводити інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності молоді про важливість психічного здоров'я та доступні послуги. Організація груп підтримки, консультаційних центрів та гарячих ліній допоможе молодим людям вчасно отримати необхідну допомогу.

Покращення житлових умов для молоді є ще одним важливим аспектом соціального захисту. Високі ціни на житло, недоступність іпотечних кредитів, обмежена кількість соціального житла – все це ускладнює молодим людям можливість забезпечити себе власним житлом. Необхідно розробити програми доступного житла для молоді, включаючи субсидії та дотації на придбання або оренду житла. Держава повинна стимулювати будівництво соціального житла, забезпечувати молодь тимчасовим житлом на період навчання або пошуку роботи. Важливо також створювати умови для молодіжного житлового будівництва, включаючи кооперативні програми та пільгові кредити [119].

Роль міжнародних організацій та співпраця з іншими країнами є надзвичайно важливою для покращення соціального захисту молоді. Міжнародні організації, такі як ООН, ЮНІСЕФ, ЄС, можуть надавати фінансову, технічну та консультативну підтримку у розробці та впровадженні соціальних програм. Важливо вивчати та переймати кращі практики інших країн, адаптуючи їх до національних умов. Співпраця з іншими країнами дозволяє отримувати доступ до новітніх технологій, методик та інновацій у сфері соціального захисту. Наприклад, можна використовувати досвід Скандинавських країн у забезпеченні доступного житла та психосоціальної підтримки молоді, досвід Німеччини у професійно-технічній освіті та працевлаштуванні. У Фінляндії існує система забезпечення молоді доступним житлом через муніципальні програми будівництва соціального житла. У Швеції успішно діють програми психосоціальної підтримки молоді, що включають надання безкоштовних психологічних консультацій у школах та університетах. У Німеччині діє система дуальної освіти, що поєднує навчання в навчальних закладах з практикою на підприємствах, що забезпечує молоді високу якість освіти та можливість працевлаштування після закінчення навчання.

Майбутнє соціального захисту молоді в Україні залежить від комплексного підходу до вирішення існуючих проблем та впровадження довгострокових стратегій, які враховують специфіку потреб молодих людей. Бачення майбутнього соціального захисту молоді в Україні передбачає створення умов для їхнього всебічного розвитку, підвищення якості життя та забезпечення активної участі у суспільному житті. У найближчі роки важливо продовжити роботу над удосконаленням нормативно-правової бази у сфері соціального захисту молоді. Всі законодавчі акти повинні бути спрямовані на забезпечення прав та свобод молодих людей, їхню соціальну інтеграцію та професійний розвиток. Це передбачає перегляд існуючих законів, ухвалення нових нормативних документів та впровадження механізмів їхнього ефективного виконання.

Довгострокові стратегії у сфері соціального захисту молоді повинні включати кілька ключових напрямків. По-перше, необхідно забезпечити доступ молоді до якісної освіти, включаючи професійно-технічну та вищу освіту. Це

потребує значних інвестицій у навчальні заклади, розробки сучасних навчальних програм, а також створення умов для безперервного професійного розвитку. Важливо також впроваджувати програми стажувань та практик, що дозволять молодим людям набувати практичних навичок та досвіду.

По-друге, необхідно створити умови для працевлаштування молоді. Це включає підтримку підприємництва, розвиток програм професійної орієнтації, створення нових робочих місць та надання фінансової підтримки молодим підприємцям. Держава повинна стимулювати бізнес до найму молодих працівників, надаючи податкові пільги та інші стимули. По-третє, важливо забезпечити доступ молоді до якісних медичних послуг, включаючи послуги з охорони психічного здоров'я. Психологічна підтримка та допомога повинні бути доступними у навчальних закладах, на робочих місцях та у спеціалізованих центрах. Потрібно розробити програми профілактики та лікування психічних розладів, а також впровадити інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності молоді про важливість психічного здоров'я. По-четверте, необхідно створити умови для забезпечення молоді житлом. Це може включати розробку програм доступного житла, надання субсидій та дотацій на придбання або оренду житла, а також стимулювання будівництва соціального житла. Важливо також розвивати програми тимчасового житла для молоді на період навчання або пошуку роботи.

Рекомендації для зацікавлених сторін включають низку заходів, які повинні бути реалізовані на державному, регіональному та місцевому рівнях. Державні органи влади повинні забезпечити ефективне виконання нормативно-правових актів, фінансування програм соціального захисту молоді та контроль за їхнім виконанням. Вони повинні активно співпрацювати з місцевими органами влади, громадськими організаціями, бізнесом та міжнародними партнерами для досягнення поставлених цілей. Місцеві органи влади повинні розробити та впроваджувати місцеві програми соціального захисту молоді, враховуючи специфіку регіону та потреби молодих людей. Вони повинні забезпечити доступ молоді до соціальних послуг, організовувати інформаційні кампанії та заходи,

спрямовані на підвищення обізнаності про доступні можливості та програми підтримки.

Громадські організації відіграють важливу роль у забезпеченні соціального захисту молоді. Вони можуть надавати консультаційні та інформаційні послуги, організовувати тренінги та семінари, спрямовані на розвиток професійних навичок, а також реалізовувати проекти, спрямовані на покращення умов життя молоді. Важливо забезпечити активну участь молодих людей у діяльності громадських організацій та процесах прийняття рішень. Бізнес повинен активно долучатися до програм соціального захисту молоді, надаючи фінансову підтримку, створюючи робочі місця та сприяючи професійному розвитку молодих працівників. Партнерство між бізнесом та державою може включати спільні проекти з навчання та працевлаштування молоді, а також підтримку підприємницьких ініціатив. Міжнародні організації можуть надавати технічну та фінансову підтримку у розробці та впровадженні програм соціального захисту молоді. Важливо використовувати міжнародний досвід та кращі практики, адаптуючи їх до українських реалій. Співпраця з міжнародними партнерами дозволить отримати доступ до новітніх технологій, методик та інновацій у сфері соціального захисту.

Отже, розвиток соціального захисту молоді в Україні є надзвичайно важливим для забезпечення сталого розвитку суспільства. Молодь, як майбутнє країни, потребує всебічної підтримки для реалізації свого потенціалу, забезпечення гідних умов життя та активної участі у суспільних процесах. Національна молодіжна стратегія до 2030 року є комплексним документом, що окреслює ключові напрями та пріоритети державної політики у цій сфері. Для досягнення поставлених цілей необхідно продовжувати роботу над удосконаленням законодавчої бази, забезпеченням доступу молоді до якісної освіти, працевлаштування, медичних послуг та житла. Важливу роль відіграє також психосоціальна підтримка, спрямована на збереження психічного здоров'я молоді та подолання соціальних бар'єрів. Ключовими аспектами реалізації стратегії є співпраця між державними органами, місцевою владою, громадськими організаціями, бізнесом та міжнародними партнерами. Спільні зусилля та

комплексний підхід до вирішення проблем молоді дозволять створити сприятливі умови для їхнього розвитку та забезпечення гідного рівня життя.

Забезпечення ефективного соціального захисту молоді є не лише питанням соціальної справедливості, але й запорукою майбутнього процвітання України. Підвищення рівня життя молодих людей, їхня активна участь у суспільних процесах та реалізація потенціалу сприятимуть економічному розвитку, зміцненню демократичних інститутів та соціальній стабільності. Тільки за умов всебічного підходу можна досягти реальних змін та створити умови, у яких молодь зможе реалізувати свій потенціал та внести свій внесок у розвиток суспільства.

ВИСНОВКИ

В роботі проведено дослідження ключових аспектів теоретичних і методичних засад державного управління у соціальному захисті населення України. Ґрунтовно проаналізовано джерела фінансування, форми і методи соціального захисту, а також оцінено ефективність надання соціальних послуг різним вразливим категоріям громадян, включаючи військовослужбовців і молодь. Соціальний захист визначається як система державних заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки та підтримки рівня життя громадян. Основними складовими соціального захисту є соціальне страхування, соціальна допомога, пільги та субсидії, а також соціальні послуги. У роботі підкреслюється, що соціальний захист відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості, зменшенні соціальної нерівності та підтримці вразливих верств населення.

Відповідно до мети і завдань дослідження сформульовано наступні висновки:

1. В роботі було розкрито сутність соціального захисту як системи державних заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки та підтримки рівня життя громадян. Соціальний захист охоплює різні форми, включаючи соціальне страхування, соціальну допомогу, пільги та субсидії, а також соціальні послуги. Значення соціального захисту полягає у забезпеченні соціальної справедливості, зменшенні соціальної нерівності та підтримці найбільш вразливих верств населення.

2. У роботі було визначено, що основними джерелами фінансування соціального захисту населення в Україні є державний та місцеві бюджети, соціальні фонди та міжнародна допомога. Державний бюджет забезпечує значну частину фінансування соціальних програм, а місцеві бюджети відіграють важливу роль у фінансуванні соціальних послуг на місцевому рівні. Соціальні фонди формуються за рахунок внесків роботодавців, працівників та державного бюджету. Міжнародна допомога сприяє реалізації реформ та проектів у сфері соціального захисту.

3. В роботі було проаналізовано методичні засади оцінювання ефективності соціального захисту населення, зокрема використання економічних,

соціальних та інституційних показників. Було визначено, що ефективність соціального захисту можна оцінювати за допомогою рівня бідності, коефіцієнта Джині, показників здоров'я, рівня освіти, житлових умов та інших індикаторів.

4. Аналіз показав, що ефективність державного управління у сфері соціального захисту населення потребує удосконалення. Виявлено, що існують проблеми з координацією між різними органами влади та фондами, що призводить до неефективного використання ресурсів. Також було визначено необхідність покращення механізмів контролю та оцінки якості надання соціальних послуг.

5. В роботі проведено оцінку стану соціального захисту військовослужбовців та молоді. Виявлено, що ці категорії населення потребують спеціальних заходів підтримки, включаючи забезпечення житлом, медичне обслуговування, психологічну підтримку та інші соціальні послуги. Було зазначено, що для покращення їхнього соціального захисту необхідно розробити спеціальні програми та проекти.

6. В роботі виявлено основні проблеми та недоліки у державному управлінні соціальним захистом населення, зокрема недостатня координація між різними органами влади, неефективне використання ресурсів, проблеми з доступністю та якістю надання соціальних послуг. Також було зазначено про необхідність реформування системи соціального захисту для підвищення її ефективності та прозорості.

7. На основі проведеного дослідження було запропоновано напрями удосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення. Рекомендації включають покращення координації між органами влади, впровадження сучасних інформаційних технологій для підвищення прозорості та доступності соціальних послуг, розробку спеціальних програм підтримки для військовослужбовців та молоді, а також проведення регулярного моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм.

Отже, в роботі проведено дослідження ключових аспектів теоретичних і методичних засад державного управління у сфері соціального захисту населення України. Визначено сутність, значення та форми соціального захисту населення,

окреслено основні джерела його фінансування, а також проаналізовано методичні засади оцінювання ефективності соціального захисту. Проведено аналіз ефективності державного управління у цій сфері, зокрема оцінено стан соціального захисту військовослужбовців та молоді. Виявлено основні проблеми та недоліки у державному управлінні соціальним захистом населення і запропоновано напрями його удосконалення.

Таким чином, дослідження сприяє поглибленню розуміння ролі державного управління у забезпеченні соціального захисту, розробці теоретичних та методичних засад для підвищення ефективності системи соціального захисту в Україні, а також формуванню практичних рекомендацій щодо покращення якості соціальних програм та послуг. Результати роботи можуть бути використані для подальших наукових досліджень та впровадження у практику державного управління соціальним захистом населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалевич Д. А. Соціальний захист населення як важливий напрям соціальної політики держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2020. Вип. 30. С. 87-91.
2. Белова І. М., Семенишена Н. В. Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2021. № 34. С. 92-107.
3. Сьомкіна І. С. Сутність і особливості соціального захисту населення в українській ретроспективі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2021. № 6 (344), Ч. 1. С. 103-110.
4. Тімофєєва М. І. Сутність соціального захисту населення. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2016. № 6. С.169-174.
5. Лопушняк Г.С., Щетініна Л.В. Організація праці в умовах пандемії коронавірусу COVID – 2019. *Збірник матеріалів конференції НМЕТАУ*. К., 2021. – С. 166-170.
6. Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b7383f3-3a98-4e59-9dfe-642be43d96ee/content> (дата звернення: 09.07.2024).
7. Анпілогова Б. Ю. Соціальний захист як особливий соціально-правовий феномен. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право.Ужгород*, 2023. Т. 1. Вип. 79. С. 291-297.
8. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. Економіка та суспільство. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934> (дата звернення: 09.07.2024).

9. «Про соціальний захист населення і внутрішнього ринку України». Постанова Верховної Ради України від 27.12.1991 № 2024-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2024-12#Text> (дата звернення: 09.07.2024).
10. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін. ; за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. 458 с.
11. Колот А.М. та ін. Неоєкономіка та імперативи розвитку підприємництва : монографія. К.: КНЕУ, 2021. 243 с.
12. Осіпова Л. В. Особливості соціального забезпечення в умовах глобалізації економічного простору. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. С. 78-83.
13. Остапенко Л. О., Шардакова А. С. Про роль і значення принципів права соціального забезпечення у формуванні соціальної політики Української Держави. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/962/856> (дата звернення: 09.07.2024).
14. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / Г. І. Чанишева, І. В. Лагутіна, К. В. Бориченко, В. С. Тарасенко, Є. В. Краснов, О. С. Щукін, А. О. Гудзь, О. В. Корнілова; за заг. ред. Г. І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с.
15. «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 09.07.2024).
16. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 09.07.2024).
17. «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

18. Мельник В. М., Чуркіна І. Є., Ломачинська І. А. Особливості державного фінансування соціальної сфери в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. № 21(1 (50)). С. 9-21.
19. Данилюк О. І. Фінансове забезпечення соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення. *Секція Історичних наук*. 2022. С. 203-204.
20. Гітіс Т. П., Чемерис Є.Т., Антонова В.І., Носаньова А. С. Дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 116-122.
21. Вишновецька С. В., Новосельська І. В. Право соціального забезпечення України: навч.-метод. посіб. Для студ. юрид. спец. К.: ДП «Вид.дім «Персонал»», 2009. 320с.
22. Золотухіна Л.О., Бондар О.С., Калініченко З.Д., Тимченко Л.М., Чербаєва О.В. Право соціального забезпечення : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 230 с.
23. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.: С. М. Прилипко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська, О. О. Конопельцева; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 126 с.
24. Бившева Л.О., Кондратенко О.О., Самсоненко Ю.А., Харасайло М.В. Стратегічні напрями фінансування соціальних послуг в умовах децентралізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 131-142.
25. «Про бюджетну класифікацію». Мінфін України; Наказ, Класифікація, Структура від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text> (дата звернення: 09.07.2024).
26. Лисяк Л.В. Роль державного бюджету у зміцненні доходів Пенсійного фонду України. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. Вип. № 10/1. Т. 24. С. 38-45.
27. Анпілогова Б. Ю. Основні принципи соціального захисту в контексті соціального ризику. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 271-275.

28. Гнатенко К. В. Принципи соціального забезпечення-основа галузі права соціального забезпечення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2 (31). С. 52-55.

29. Латишева О. В., Євтушенко М. О., Пронін С. В., Будовій М. Ю. Соціальний захист держави: суть, моделі та особливості забезпечення. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2 (39). С. 95-104.

30. Кропивницький М.О. Про поняття джерел фінансування соціального забезпечення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 850. С. 39-47.

31. Гончаренко Д. В. Методичні засади оцінювання рівня соціального захисту економічно активного населення в Україні. *Культура народів Причорномор'я*. 2005. № 57, Т. 2. С. 29-33.

32. Азарова Т. В., Абрамов Л. К. Технологія оцінки соціальних програм та проєктів. Кіровоград, ІСКМ, 2007. 100 с.

33. Дубиченко Х. І. Фінансування державних соціальних програм (Doctoral dissertation). URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/44307/3/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0.pdf> (дата звернення: 09.07.2024).

34. Donnison D., Chapman V., Meacher M., Sears A., Urwin K. Social policy and administration revisited: studies in the development of social services at the local level. Routledge, 2023. 318 p.

35. Reich C. A. Individual rights and social welfare: the emerging legal issues. *In Welfare Law*. 2020. P. 255-267.

36. Stubbs P., Lendvai-Bainton N. Authoritarian neoliberalism, radical conservatism and social policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland. *Development and Change*. 2020. № 51(2). P. 540-560.

37. Yeates N., Holden C. (Eds.). Understanding global social policy. Policy Press, 2014. 318 p.

38. Koch M. Social policy without growth: Moving towards sustainable welfare states. *Social Policy and Society*. 2022. № 21(3). P. 447-459.

39. The Nordic social welfare model. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/43149-the-nordic-social-welfare-model/DI_The-Nordic-social-welfare-model.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

40. Соціальні видатки: що й чому фінансувала держава у 2023 році та що зміниться в 2024-му. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3853235-socialni-vidatki-so-i-comu-finansuvala-derzava-u-2023-roci-ta-so-zminitsya-v-2024mu.html> (дата звернення: 09.07.2024).

41. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 03.10.2023 № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

42. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх [...]. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 03.10.2023 № 1050. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

43. «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1268 і від 16 грудня 2022 р. № 1462». Постанова Кабінету Міністрів України від 01.12.2023 № 1285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

44. KSE. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у 2023 році. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/Sotsialnii---barometr_2023.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

45. Project paper on a proposed restructuring and grant in the amount of US\$4.5 billion TO Ukraine for the second additional financing for public expenditures for administrative capacity endurance (peace) in Ukraine. URL:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099105408022290169/pdf/P179456044b242050b5ed0b8ae55bfe32f.pdf> (дата звернення: 09.07.2024).

46. Assessing the Current Level of Alignment Between Humanitarian and Social Protection Programmes in Ukraine in November 2022. URL: <https://socialprotection.org/discover/publications/assessing-current-level-alignment-between-humanitarian-and-social-protection> (дата звернення: 09.07.2024).

47. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022-2023 роки. URL: <file:///C:/Users/asus/OneDrive/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf> (дата звернення: 09.07.2024).

48. Мінфін Прожитковий мінімум в Україні 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>

49. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні раунд 14 жовтень 2023 року URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

50. BBC. Війна у цифрах: як за останній рік змінилися Україна та українці. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv28871qdv8o>

51. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні опитування загального населення раунд 16 квітень 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

52. Міністерство соціальної політики України. Внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 09.07.2024).

53. «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією». Мінреінтеграції; Наказ, Перелік від 22.12.2022 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22/ed20240227#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

54. Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2023-%D0%BF/ed20231124#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

55. Міністерство соціальної політики України. Зміни у порядку призначення виплат для ВПО: найбільш незахищені громадяни і родини у скруті продовжать отримувати підтримку. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zminy-u-poriadku-pryznachennia-vyplat-dlia-vpo-naibilsh-nezakhyshcheni-hromadiany-i-rodyny-u-skruti-prodovzhat-otrymuvaty-pidtrymku> (дата звернення: 09.07.2024).

56. Уряд скорегував умови допомоги ВПО. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=issfrv33mv8> (дата звернення: 09.07.2024).

57. Мінсоцполітики: Уряд продовжив виплату допомоги на проживання для ВПО. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-uriad-prodovzhyv-vyplatu-dopomohy-na-prozhyvannia-dlia-vpo> (дата звернення: 09.07.2024).

58. У 2023 році на виплати ВПО було спрямовано понад 73 мільярди гривень. URL: <https://minre.gov.ua/2023/12/29/u-2023-roczy-na-vyplaty-vpo-bulo-spryamovano-ponad-73-milyardy-gryven/> (дата звернення: 09.07.2024).

59. Виконання державного бюджету – 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu_2023-4381 (дата звернення: 09.07.2024).

60. Держава компенсувала підприємцям у 2023 році 181 млн грн за працевлаштування понад 14 тисяч ВПО. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-kompensovala-pidpriemtsiam-u-2023-rotsi-181-mln-hrn-za-pratsevlashtuvannia-ponad-14-tysiach-vpo> (дата звернення: 09.07.2024).

61. З початку року держава компенсувала підприємцям 174 млн грн за працевлаштування понад 9 тисяч ВПО. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-pochatku-roku-derzhava-kompensovala-pidpriemtsiam-174-mln-hrn-za-pratsevlashtuvannia-ponad-9-tysiach-vpo> (дата звернення: 09.07.2024).

62. Openbudget.gov.ua. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=CONSOLIDATED> (дата звернення: 09.07.2024).

63. Звіт про розподіл пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій, станом на 01.07.2023. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2159347-zvit-pro-rozpodil-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenih-misyachnyh-pensij-stanom-na-01-07-2023/> (дата звернення: 09.07.2024).

64. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у 2023 році. URL: <https://voxukraine.org/sotsialni-vydatky-shho-i-chomu-finansuye-derzhava-u-2023-rotsi> (дата звернення: 09.07.2024).

65. За квартал в Україні аномально зменшилася кількість пенсіонерів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/7/702988/> (дата звернення: 09.07.2024).

66. Пенсійний фонд. Статистика. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/> (дата звернення: 09.07.2024).

67. Звіт про роботу органів Пенсійного Фонду України у I кварталі 2024 року. URL: https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2024/05/Zvit_I_kv_2024.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

68. Бюджет 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 09.07.2024).

69. Звіт про виконання паспортів бюджетних програм. Звіт за 2023 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diialnist/diialnist-hfd-skmu/byudzhet/zvit-pro-vikonannya-pasportiv-byudzhethnih-program> (дата звернення: 09.07.2024).

70. Бюджет-2023: На пенсійне забезпечення та соціальний захист передбачено 442,3 млрд грн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/biudzheth-2023-na>

[pensiine-zabezpechennia-ta-sotsialnyi-zakhyst-peredbacheno-4423-mlrd-hrn](#) (дата звернення: 09.07.2024).

71. Мінфін. Виконання державного бюджету України 2023 рік. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2023/> (дата звернення: 09.07.2024).

72. Умаєв Б. Б. Особливості соціального захисту військовослужбовців і працівників служби безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2022. Вип. 70. С.248-252.

73. Іванісов О. В. Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 1. С. 46 – 50.

74. Коваль К., Іванова Н. Особливості ресурсного забезпечення соціального захисту населення України. *Economic Synergy*. 2021. № 1. С. 5-15.

75. Гетманець, О. П. Фінансово-правові засади соціального захисту військовослужбовців. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3 (102), Ч. 1. С. 102-110.

76. «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

77. Єлагін В. Механізм соціального захисту військовослужбовців в Україні в сучасних умовах. *Collection of scientific papers «SCIENTIA», (May 17, 2024; Sydney, Australia)*. 2024. Р. 48-53.

78. «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист». Закон України від 21.03.2024 № 3621-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-20#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

79. «Про інформацію». Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

80. Бортняк К. В., Макарова Т. П. Сучасний стан адміністративно-правової системи соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей в

Україні. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/22.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

81. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf> (дата звернення: 09.07.2024).

82. Цьогоріч уряд планує створити Єдиний державний реєстр ветеранів - Шмигаль. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3828056-cogoric-urad-planue-stvoriti-ediniy-derzavnij-reestr-veteraniv-smigal.html> (дата звернення: 09.07.2024).

83. Кулик О. М. Соціальний захист молоді — шлях до демократизації управлінської діяльності та попередження конфліктів в українському суспільстві. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/270> (дата звернення: 09.07.2024).

84. Черниш А. Р. Поняття та ознаки соціального забезпечення молоді. *Аналітичне-порівняльне правознавство. ДВНЗ «УжНУ»: Ужгород. 2022. №3. С. 112-117.*

85. «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

86. «Про основні засади молодіжної політики». Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

87. Холодницька А., Бондаренко А. Молодіжне безробіття в Україні в умовах воєнного стану та розробка заходів щодо забезпечення працевлаштування молоді. *Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 1 (33). С. 54-65.*

88. Молодіжний сегмент ринку праці України в період повномасштабної війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/molodizhnyy-sehment-rynku-pratsi-ukrayiny-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення: 09.07.2024).

89. Луцай В. В. Проблема безробіття молоді в Україні. *Аналітичне-порівняльне правознавство. ДВНЗ «УжНУ»: Ужгород. 2022. №5. С. 182-186.*

90. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 09.07.2024).
91. Росола У. В., Фекете Є. В. Проблеми безробіття молоді в Україні у сучасних умовах. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11038/1/Problems_of_youth_unemployment_in_Ukraine_in_modern_conditions.pdf (дата звернення: 09.07.2024).
92. Парасюк В. М., Літвінова Ю. О. Окремі проблемні питання працевлаштування молоді в Україні під час воєнного стану. In *The 14th International scientific and practical conference «Actual problems of personality psychology in the modern world»*(April 09–12, 2024) Rome, Italy. International Science Group. 2024. P. 103-106.
93. Смирнова І. І., Лихошва О. Ю., Рак Н. В., Горієва Л. А. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 2 (64). С. 201-208.
94. Сухова К. К. Проблеми аспекти державного управління наданням соціальних послуг у територіальних громадах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 4. С. 118-123.
95. «Про соціальні послуги». Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 09.07.2024).
96. «Про пенсійне забезпечення». Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення: 09.07.2024).
97. Колосок А. Соціальний захист населення: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. 2019. № 1(17). С. 38-45.
98. Пігуль Н.Г. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2015. №1 (227). С. 30-35.
99. Стельмашук Ю. Адаптація системи соціального страхування до умов воєнного конфлікту в Україні. *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних*

економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей. 2024. С. 14-17.

100. Наконечна Ю. Л., Рибалка А. М. Фінансове забезпечення державних соціальних гарантій в Україні. *Економічний вісник університету*. 2020. № 45. С. 206-216.

101. Міністерство соціальної політики України. Мінсоцполітики: Як впроваджується Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-iaak-vprovadzhuetsia-reiestr-nadavachiv-ta-otrymuvachiv-sotsialnykh-posluh> (дата звернення: 09.07.2024).

102. «Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери». Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 14.04.2021 № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

103. Проект Закону про Єдину інформаційну систему соціальної сфери (№ 11377). URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-edinu-informatsiynu-sistemu-sotsialnoi-sferi> (дата звернення: 09.07.2024).

104. Надання соціальних послуг - Гід онлайн Дія URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/pryiniattia-rishennia-shchodo-nadannia-sotsialnykh-posluh-b2280aad-1c53-48c5-8ef3-715d9c9c7518> (дата звернення: 09.07.2024).

105. Іванова А. Особливості забезпечення соціального захисту в умовах децентралізації бюджетних повноважень. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1. С. 38-47.

106. Прокопчук О. Т., Мальований М. І., Улянич Ю. В. Інновації в системі соціального захисту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. С. 18-28.

107. Крюкова І. О. Соціальні інновації як стратегічний напрям розвитку інноваційної діяльності в Україні та фінансовий механізм їх реалізації. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1-2. С. 15-24.

108. Поліщук І. О. Соціальні інновації у сучасному суспільстві: міжнародний досвід дослідження та впровадження. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2024. № 2(25). С. 55-64.

109. Maliuha L. The Main Forms And Methods Of Social Protection For Military Personnel. *University Scientific Notes*. 2023. № 5 (95). P. 82-94.

110. Hoinaru R., Petre R., Nițoi D., Marin F., Matisek J. A Model for Occupational Pensions Privately Administered for Police and Military Personnel. *In Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. 2024. Vol. 18, No. 1. P. 2140-2153.

111. Kaylo R. I. Social and legal significance of social protection of military servants. *Social Law*. 2023. № 2. P. 74-80.

112. Гордієнко Є. П. Світовий досвід формування та реалізації політики соціального захисту учасників бойових дій. *Вісник НАДУ, Соціальна і гуманітарна політика*. 2020. № 1. С. 86-94.

113. Мазуренко Л. І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. С. 223-231.

114. Shvets A. V., Horishna O. V., Kikh A. Y., Ivantzova G. V., Gorshkov O. O., Richka O. V. Особливості організації медико-психологічної реабілітації військовослужбовців в країнах-членах та партнерах НАТО. *Ukrainian Journal of Military Medicine*. 2021. № 2(4). P. 26-39.

115. Шолудько Ю. О. Соціальний захист військовослужбовців за законодавством України. *Актуальні проблеми сучасного права*. 2018. С. 55-68.

116. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітичне-порівняльне правознавство. ДВНЗ «УжНУ»: Ужгород*. 2022. №6. С. 151-155.

117. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

118. «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року». Указ Президента України; Стратегія від 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

119. Черниш А. Р. Соціальна інтеграція молоді, як вид соціального захисту молоді. *Аналітичне-порівняльне правознавство. ДВНЗ «УжНУ»: Ужгород. 2022. №4. С. 175-180.*

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Державне управління в сфері соціального захисту населення

Автор Науковий керівник / Експерт **Загороднєва****Щетініна**

підрозділ

кафедра соціоекономіки та управління персоналом

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		19
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		239

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

11.98%

11.98%

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

2.08%

2.08%

КП 2

28198

Кількість слів

0.84%

0.84%

КП 1

224690

Кількість символів